

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Anna Nk. Thorsen

Små smil og
stille glæde

Anna Nk. Thorsen

Små smil og stille glæde

At minderne klares, når håret bli'r grå,
se, det har forlængst jeg begyndt at forstå.
Gid jeg kunne male de billeder frem,
jeg ejer fra ungdom og barndommens hjem.
Jeg ejer af minder en skat så skøn,
som ligger derinde og fryder i løn.

Forlaget • Jul på Mors •

Morsø Bogtrykkeri

Forord

Når mine optegnelser hedder »Små smil og stille glæde« er det fordi, det er en stor glæde at sidde og drage minderne frem. Det kommer vel af, at det uvilkårligt bliver de gode og skønne oplevelser, man husker bedst.

Und jer selv den glæde alle I, der er oppe i årene og har god tid. På den måde får I besøg af »gamle kendinge«, og ensomheden forsvinder.

Da far var 83, begyndte han at skrive sine erindringer og blev færdig i 1945, da han var 85. Erindringerne blev da trykt, men i så få eksemplarer, at mange i familien ikke fik et eksemplar. Jeg har derfor besluttet at få den trykt i et nyt oplag. Den findes således bag i denne bog.

A. N. T.

Små træk fra svundne tider

Verset side 4 skrev jeg til far i 1944 som svar på et af hans. Jeg vil nu bruge det som indledning til lidt af, hvad jeg kan huske fra mit næsten 70 år lange liv. Ja, jeg kan næsten ikke lide at skrive »lange liv«, for hvor blev de af de mange år og dage? »I går vi kom, i morgen alt er vore dage sammentalt«.

— Hvor skal man begynde? Far har jo skrevet en del, også om mor. Min mormor var fra »Toftdahl« i Villerslev, og morfar var lærer og kirkesanger Peder Sørensen, Villerslev skole. De fik ti børn, hvoraf mor var den ældste. Mine oldeforældre i Toftdahl byggede et hus i haven og overlod gården til deres eneste søn, Kresten Toftdahl, efter hvem min bror er opkaldt. Morbror Kræjsten, som hele familien altid har kaldt ham, blev gift med sin kusine, Dorthea Toftdahl, også fra Villerslev; hendes hjem lå lige vest for kirken; ejendommen hed lille Toftdahl og var i sin tid skilt fra Toftdahl. Konen der, altså Dorthes (moster Dorthes) mor hed Ingeborg; hun var en lille fintbygget og køn kone, som vi endelig skulle huske at sige »I« til; så vidt jeg husker blev hun over 90. Hun blev i ejendommen til sin død hos sin søn Kresten og hans kone Ane; de havde ingen børn. Deres hjem mindes jeg med glæde fra det år, jeg tjente i Toftdahl, 1915, 14 år gammel.

Om min oldefar, Laust Toftdahl, blev der ikke fortalt så meget; men des mere om oldemor, Else Marie, født Uhrbrand, også født i Villerslev. Hun var dygtig og streng, også i sine fordringer til andre. Når mor og hendes søskende løb ude i gården og legede, bankede hun på ruden og kaldte på mor, som var den ældste af flokken og burde være fornuftig, at hun skulle komme ind og læse »æ Prekken« (prædikenen) for hende; hun skulle ikke løbe der ude »aa blyv te æn Hjaari«. Det kneb meget for mor at holde tankerne ved læsningen, når hun kunne høre de glade søskende lege. Oldemor var meget fortrønet over, at sønnens barn kom lovlig tidlig efter brylluppet. Til mor, som kun var et barn og ikke forstod sig på de dele, sagde hun: »Det er jo skammelig — ja, det er skammelig. Æ va saa frik fu vo Faae, som æ ær fri fu den Kakk« (fri for den kakkelovn).

En uldkræmmer har fortalt, at når han kom ind i Toftdahl, og Else Marie

sad i væven eller ved spinderokken, løftede hun advarende hånden og sagde: »Tø'e mæ et, tø'e mæ et«. »Men æ lod mæ jot søn jav' hæn; aa inden æ gik, haad Else Marie ilivvel kjøvt en Kle'e«.

Oldemor fik tolv par fine kopper ca. i 1859, det år de byggede stuehus. Dem gav hun med tiden sin svigerdatter, moster Dorthe, som knap var glad for dem, fordi oldemor knyttede hånden og truede: »Du kan jo prøve, om du slår nogen af dem i stykker«. Der var da nogen af dem endnu i 1915.

Som før nævnt har jeg hørt meget lidt om oldefar, Laust Toftdahl; han har sikkert været godmodig, for det var begge deres børn. Morbror »Kræjsten« var en tærbogget, glatraget, lidt værkrtrukken mand; han sagde ikke så meget, men ordene havde vægt. Han var godgørende i stor udstrækning — han var forresten sognerådsformand. Engang en husmand havde mistet sin eneste ko, gav morbror »Kræjsten« ham en af sine.

At han var meget bestemt viser et træk, som hans elskelige datter, Marie, engang fortalte mig: Der skulle være gymnastik, og Marie havde nok fået lov af sin mor til at komme med; hun havde sikkert knap turdet spørge sin far. Mange så den gang på gymnastik som pjank og narrestreger; men Marie glædede sig umådeligt. Lige før hun skulle af sted, gik hun gennem sovekammeret, hvor hendes far sad, og han spurgte ret bestemt: »Hva'e ska do hæn?« »Æ ska te Gymnastik«. »De sikker æ hælest, do læ væ'e«. »Det var, som han slog mig i jorden«, sagde Marie, da hun fortalte det. Hun listede stille op og fik sit gamle tøj på. Marie var eneste barn og var kun hjemmefra de tre måneder, hun var på Hundborg højskole, ca. 18 år gammel.

Noget af det første, jeg husker, var vore besøg i Toftdahl. Den lange køretur på begge sider af Vildsund, men især overfarten, som skete med robåd; hestene blev spændt fra og stod tværs over båden, en karl sad foran på kanten af båden og holdt dem i »æ Hu'elav« (hovedtøj). Det må have været ret farligt, hvis hestene var urolige. Vognen stod ligeledes tværs over, og vi andre sad, hvor vi kunne bedst. Der var ikke faste færgetider; man skulle hejse et bræt, når man ville over; det kunne ses på den anden side af sundet. Man havde ikke så travlt dengang.

Mens jeg var ved oldemor, burde jeg vist have fortalt, at hun ejede et meget fint sjal — en »Kykble'e«; det var noget meget fint dengang, da alting ellers blev hjemmenvævet. Sjalet var med påsyede figurer, som igen var broderet med uld- og silkegarn i fine farver. Moster Dorthe gav mig det engang, hun syntes jeg var for tyndklædt til at sidde på dagvognen. Sjalet var falmet, men broderierne var friske i farverne; frynserne var slidte. Så lå det i kisten på loftet i over 50 år og var ikke til særlig megen glæde. Sidste sommer, altså 1970, da det var mindst 100 år, forærede jeg det til det nyoprettede landbrugsmuseum på Glomstrup, hvor det nu kan ses.

Klædet taler

Nu er jeg ked af at ligge her
på loftet, gemt ned i en kiste.
At jeg har kendt større og finere kår,
det var der kun få, der vidste.
Nej, jeg er da ikke hjemmegjort,
jeg er købt på Vestervig marked
af Else Marie i Toftdahl gård.
Fra Villerslev hun trasked' og sparked'.

Af heste havde de mange spand
og dertil vel også karle;
men hun ville ikke sinke en mand,
nej, hun kunne sagentens trave.

Nu hænger jeg her på Glomstrup gård
og er kommen igen til ære.
Hvor mange ser og beundrer mig —
hvad kan vel større være ?

Barndomsminder fra Toftdahl

Igen tilbage til barndomsminderne fra Toftdahl.

En gang vi havde besøg af moster Thora, som den gang var lærerinde i Juuelsminde, og skulle rejse over Snedsted til Struer for at besøge sine forældre, kørte far hende samt bror Peder og mig til Vildsund, hvorfra vi så skulle gå til Snedsted og med tog til Hørdum, hvorfra vi to børn skulle gå til Toftdahl, men en grisehandler Rokkjær, som også var med toget, tog os op at køre, og det gik dejligt rask med de små brune heste.

Selve modtagelsen husker jeg ikke så nøje; men at vi måtte spise af gulerødderne i marken vest for haven, og især at vi kørte i deres mælkegig og skiftedes til at være mand og hest; det var utroligt morsomt; det var særlig i middagsstunden, når der ingen var at snakke med, det foregik. At det ikke var særlig godt at sove, når de tunge jernbeslåede træhjul raslede over brostenene, tænkte vi ikke på den gang.

Bedst husker jeg vist den store ære, da vi skulle hjem, at morbror Kræjsten bad forkarlen om at trække den fine fjedervogn med tre stole betrukket med rødt plys ud og køre os til Gudnæs kro, hvorfra vi skulle med dagvognen. Marie var med til Guddnæs, hvor hun købte et mægrigt kræmmerhus, som vi skulle have med hjem og dele med de mindre søskende.

En af de ting, vi husker bedst fra Maries besøg hos os i Gullerup, er vist hendes dejlige, store kræmmerhuse — at nogen havde så mange penge, at de kunne købe en sådan? Vores mor skønnede sikkert mere på alle de dejlige strikkede ting, hun kom med fra moster Dorthe. En gang kom hun med tøj til tre små kjoler.

En gang Marie ville til efterårsmøde i det runde forsamlingshus i Galtrup, var hun først nede hos os og spise til middag; så fik jeg lov at komme med til møde, selvfølgelig pr. cykle. Jeg var nok 12 år. Der var så fyldt, at jeg sad på Maries knæ. Det var Morten Larsen fra Holstebro, som først talte; jeg husker, vi begyndte med at bede Fadervor. Jeg ser så tydeligt den lille mand med de mørke, milde øjne og fuldskægget — hvad han talte om, husker jeg derimod ikke.

Marie Toftdahl og Peder Nørsgaard.

I august 1914, lige efter krigen var brudt ud, var jeg også på et par dages ferie i Toftdahl; da jeg cyklede hjem, punkterede min cykle, og jeg kom for sent til syv-færgen og måtte så sidde på vestsiden og vente på ni-færgen. Jeg satte mig til at tude, fordi jeg var bange. Der blev mørkt til den tid. Så kom der en lille pige og hendes bedstefar og snakkede med mig. Noget af tiden fordrev jeg med at læse et brev, som moster Dorthé havde givet mig med til mor; jeg husker, at der bl. a. stod, at hvis der blev nød i landet på grund af krigen, skulle de nok hjælpe os.

Egentlig nød kom vi ikke til at lide under krigen, selv om der var mangel på mange varer. Langt værre var det for de hjem, hvor manden lå indkaldt til sikringsstyrken i et af to år. Hos os var far for gammel til at komme ind, og han havde aldrig været soldat.

Den 11. april 1915 blev jeg konfirmeret i Flade kirke af pastor Kirkegaard, som gav mig en kuffert i konfirmationsgave. Han var et ejegodt menneske; men gik for at være en mådelig præst. Jeg var nu glad for konfirmationsforberedelsen, ikke mindst for alle de salmer, vi lærte. Jeg behøvede kun at læse dem et par gange, før jeg kunne dem udenad. Og så var børnene deroppe så flinke.

Selv om jeg gik vejen ind i et par alt for store træsko med hjemmesmedede ringe, nød jeg dog den naturskønne egn fra Vestgullerup til Flade præstegård. Den første dag kom jeg en lille time for tidlig. Så kom præsten og gav

mig 10 øre til to stk. wienerbrød; men jeg fik det bare ikke købt, fordi jeg ville følges med de andre hjem. Den, jeg kunne følges længst med, var Kirstine Bull, hendes hjem var i Nordborg tæt ved Hanklit.

Den 11. april blev jeg så konfirmeret, og søndag den 18. var der altergang for konfirmander og deres forældre.

Den 19. flyttede jeg til Toftdahl, hvor jeg var fæstet for sommeren. Min veninde, Søren Overgaards Stinne, og søster Karen var med til Vildsund, også for at hjælpe med at bære min dyrebare kuffert. Fra Vestvildsund skulle jeg med dagvognen til Gudnæs kro; der hentede min fætter, Peder Nørgaard, mig. Han var på den tid bestyrer i Toftdahl. Et par år senere blev han gift med Marie. Peder var cyklende ned efter mig, jeg måtte trave ved siden af. Min nye kuffert tog han på cyklen — ak, hvilken skramme den fik. Da vi nåede Toftdahl, var Marie oppe for at tage imod mig, og jeg fik et stort andæg og en mægtig skive hjemmebagt rugbrød med rigtig smør, som de altid fik — vi hentede fire pund ad gangen.

Noget af det første, jeg blev sat til, var at samle hyldegrene. En større hæk var blevet klippet ned. Det kunne jeg både orke og finde ud af. Men som jeg syntes, de første dage var lange.

Får og lam skulle jeg passe. 9 får og 10 lam, tror jeg. Der var et dæggelam imellem, som var min stor glæde, til min sorg faldt det i en tørvegrav og druknede hen på sommeren. En af de første aftener, jeg gav dæggelammet flaske, havde jeg ikke fået døren til fårestien ordentlig lukket med det resultat, at hele flokken næste morgen gik omme i rugen. Mærkelig nok blev jeg ikke skældt ud; men jeg var klar over, at det var gruelig galt, og hvor jeg græd inde i mit lille beskedne kammer.

De var ikke sinker i den gård, men de brugte mange gamle skikke. F. eks. klippede moster Dorthe og Marie selv fårene (først vaskede de dem selvfølgelig, og det vand, fårene var vasket i, var dejlig blødt, og det vaskede vi klæder i bagefter).

De kartede og spandt ulden; strikkede og vævede alt, hvad der blev brugt i huset — om det så var fint tøj til Peder Nørgaard. Sikke opredte senge de havde, med de uldne dyner og uldne lagner, kaldet »Hølskle« i Thy. Der var andefyld i dynerne.

De ænder var for resten min hovedpine, de var ikke til at få af dammen om aftenen, og ind skulle de, for Mikkel var ikke langt borte. Så var der 28 høns i alle mulige farver. Dem skulle jeg tælle hver aften og sørge for, at de kom ind; det kunne jo hænde, at det var blevet for mørkt, så jeg ikke kunne tælle dem, så var jeg ikke modig ved situationen, for jeg vidste, at moster Dorthe ville spørge, om jeg nu var helt sikker på, at de var der.

De lavede selv malten og bryggede deres øl — foruden at de bagte rugbrød.

Moster Dorthe ildede selv ovnen enten med lyng eller kartoffeltoppe. Det var vist 14 store rugbrød, vi bagte ad gangen; de skulle længst ind i ovnen, da de skulle stå i fem timer, så kom sigtebrødene og derefter hvedebrød og boller, formkager og yderst en del store plader med sirupskager, som de havde hele året.

Nøget af det første, jeg skulle lære, var at vride en skurevisk af rughalm, det var som at sno simer og trække dem sammen; så rørte jeg læsket kalk og sand sammen med min bare næve. Soda, sæbe og skurepulver var luksus, som man ikke kunne tillade sig at bruge. At kalken tog huden af hænderne, skulle man bare ikke tænke på.

Efter en bagedag, bryggedag eller vaskedag var der en ordentlig skuren, som selvfølgelig var min bestilling. Dejtrug og selde og bordet kunne endda gå, men de store bryggekar, træspande og træøser o. s. v. havde jernbånd, som desuden skulle slibes blanke med en pind dyppet i sand.

De havde hjemmesmedede knive og gafler med træskafter. Når jeg vaskede op efter middag skulle stålet slibes blank med en pind og sand, og skafterne skures med visk og kalk. Gryderne skulle udvendig også slibes blanke med pind og sand. Og så skulle man endelig skynde sig, så man kunne komme i marken med karlene, når de var færdige med at sove til middag. Når vi kom fra marken kl. halvtotte, skulle der malkes, serveres nættergrød, gøres komfur og andre ting klar til næste dag. Men vi var nok lige så tilfredse dengang, som de unge er nu.

Til maj kom Peder Kr. Kusk fra Erslev der over. Han var 19 år den gang og en god medtjener. Når vi samlede sten eller kartofler, løftede han de tunge kurve op på vognen for mig; jeg havde hverken størrelse eller kræfter til det. Bedst var det dog, at han aldrig var tarvelig; hans sind og hans mund var ren.

Den gang skulle man ikke vænnes til at »ræn aa bees« til enhver tid. Jeg havde fri første gang i pinse, som var den 24. og 25. maj det år. Pinsedag var søster Lisberths fødselsdag.

Ingen skønner ret på deres hjem, før de har set det ude fra. Hvor fandt jeg mit hjem kært og skønt den pinsemorgen. Især husker jeg, hvor frisk og grøn den nyudsprungne tjørnehæk uden for køkkenvinduet var. Far og mor stod lige og skulle i kirke i Bjergby, og valget stod imellem at følge med dem eller at blive hjemme hos de 10 kære søskende, som jeg havde savnet utroligt. Jeg valgte det sidste.

Da jeg anden pinsedag skulle tilbage til Toftdahl, kom min lille bror Anders på tre år med sin nye bluse. Han ville med Anna over »i Thy i æ Vand«, sagde han. Men ak og ve for os begge, det lod sig ikke gøre.

Næste gang, jeg havde fri, var den 2. juli. Om aftenen, da jeg kom hjem, var far og mor til fødselsdag hos Jacob Mikkelsen i Gullerup, og næste dag

Kirstine og Ambrosius Madsen med sønnen Bent Christian.

skulle vi med Fårtoft Friskole på udflugt til Viborg. Der var vist nok kun Peder, Kathrine og jeg med. At Kathrine var med, kan jeg især huske, fordi hun og Kr. Overgaards Inger blev borte, hvad der selvfølgelig vakte stor opstandelse. De var ca. 10 år dengang, men var dog så kloge at søge ned på banegården, for der vidste de, at vi alle måtte komme til sidst. Jeg følte et stort ansvar, fordi far og mor ikke var med.

Tredie gang, jeg havde fri, var i oktober, da lille søster Marie blev døbt i Bjergby kirke. Karen og jeg bar hende. Om mandagen var jeg i Nykøbing og fik en blå cheviok spadseredragt til 31 kr. Min konfirmationsfrakke var allerede blevet for lille, den havde kostet 14 kr. De 31 kr. var mange penge, når jeg kun fik 60 kr for hele sommeren.

Mor fødte sit tolvte barn på sin 40-års fødselsdag den 3. september 1915. Den lille kom til at hedde Marie Povlline efter mor og far. Det var synd og skam, at hun ikke, som jeg, kom til at hedde Povlsdatter, især da far ikke kunne lide navnet Povlline.

En søndag aften ved »Helmestjer«, som Blicher skriver, ca. 1. november, blev jeg meget syg og rystede over det hele. Det var overanstrengelse. Da vi f. eks. skulle køre roer, skulle jeg læsse de roer af, som to voksne karle kunne køre til kulen lige ved — og så skammede jeg mig skrækkeligt over, at jeg ikke kunne følge med.

Til november fik vi P. Kr. Kusk byttet med Johannes Uhrbrand fra Skyum. Han er af samme Uhrbrand-slægt som oldemor i Toftdahl. Han har nu maskinfabrik i Villerslev. Drengen var vist god nok, selv om Moster Dorthe fandt, at han var en næsvis knægt. Når hun havde skældt ham godt ud, fløjtede han en lystig vise lige uden for døren. Jeg syntes, det var hårrejsende, at han turde. Samme dreng havde selv lavet sin violin og spillede flittigt på den.

Det var så skønt, når Marie og Peder N. spillede sammen på orgel og violin. Det gjorde de tit, og vi sang til. Juleaften kan jeg huske, at moster Dorthe ønskede, vi skulle synge: »Se nu stiger solen«. Den aften fik jeg Bech og Laursens Højskolesangbog i julegave. Den bog var mig meget kær og blev brugt flittigt i mange år. Den var med mig på Uldum højskole i 1922. Der brugte vi desuden også Nurshorns og »Syng dig glad«.

Ca. 1. februar 1916 kom far over at se til mig, jeg var syg hele vinteren, og spurgte, om jeg gerne ville med hjem, og jeg vovede at sige et inderligt og velment *ja*, selv om jeg vidste, at moster Dorthe ville synes, at jeg var et utaknemmeligt skarn. Så rullede vi da afsted med mit fattige bohavn: en trækuffert bag i vognen. Da vi kørte forbi Kr. Overgaardsløb Kresten, ca. 6 år, ind til sin mor og fortalte, at »no kam Pol Nargo kyren mæ Anna hinne kist«. Kirstine blev helt forfærdet, hun havde hørt, at jeg var syg og troede, at jeg var i kisten. Om samme kære dreng kan jeg fortælle, at da han år og dag før så far køre Peder og mig til Vildsund, for at vi skulle på ferie i Toftdahl, løb ind og fortalte sin mor, at nu havde han alligevel set det pæneste, han havde set længe: »Pol Nargo kam kyren mæ Peder aa Anna i æ Baagænd«. Jeg tvivler på, at det har set særlig imponerende ud; men jeg tvivler ikke om, at den gode dreng glædede sig på vore vegne.

Den 24. juli var det Peder Nørgaards fødselsdag. Det var vist nok en søndag i 1915. Lørdag aften kom der unge fremmede fra Mors, det var Mitte, Anders og Theodor fra Nørgaard, Erslev, og Niels Kusk, desuden søster Karen og min kære lærerinde, Kirstine Kristensen. Hvor alle de mennesker sov den nat, husker jeg ikke; men at jeg var ubeskrivelig glad, husker jeg, især over at jeg måtte komme med hele flokken på cykeltur til Vestervig, Agger og Lodbjerg om søndagen. Gæsterne cyklede sikkert alle til Mors søndag aften — det husker jeg nu ikke.

En anden stor begivenhed fra den sommer var, da far og mor, farbror Per og faster, altså Peder Nørgaards forældre, og moster Amalie og Nielsen var bilende derover en søndag. De havde lejet Thorsted fra Nygade. Det var vel nok flot efter de tider. Bilen var åben med en stor kaleche til at slå op i tilfælde af regnvejr. At det støvede som i en ørken, tog man ikke så nøje.

Det var for resten den eneste søndag, vi ikke var i kirke.

En søndag var Peder, Marie og jeg kørende i jumbe med »Lise« for til Visby.

Først i kirke og så til møde i pastor Dahls have. Dahl var søn af en pastor Dahl, som moster Dorthe tjente hos i Hassing; senere flyttede hun med dem til Sejerslev, Mors, hvorfra hun gik på sine ben til Villerslev, når hun havde fri. Når hun gik forbi den gård i Gullerup, som senere skulle blive vort hjem, tænkte hun ikke på, at henles slægt skulle komme til at bo der.

Vi havde megen glæde af de to piger i ferien. Ellen var otte år og Andrea syv. Ellen var så lille, både af natur og fordi, hun var syg. Andrea var derimod et rigtigt livstykke, som tog alle med storm. Hun havde lyse krøller og store, frimodige øjne.

Den første gang, jeg kan mindes, jeg havde været modig, var den dag, vi havde fået Andrea, den 27. februar 1909.

Da far kørte jordemoderen til Solbjerg efter endt tjeneste hos os, skulle jeg med tiil Brunhøj og derfra ene gå op til Helvig i Sundby og bede hende gøre sig færdig, til far kom tilbage; hun skulle nemlig passe mor i barselseng. Det eneste, jeg var bange for, var, om jeg skulle træffe Teodor Bech. Jeg havde hørt, at han altid var fuld; men nu tror jeg, at han var skikkelig selv. Andrea var nr. 7 i flokken. Jeg kan dog også huske, at vi fik Ellen. Det var den 24. september 1901; jeg husker, at vi legede omme i lysthuset om eftermiddagen, og vores karl, Mikkel Sørensen fra Erslev, var der — den senere Mikkel Slagter, som vi var meget glade for. Hans søster, Dorthea, havde også tjent hos os; hun var især min gode ven.

Min barndoms indtryk af jordemoderen var, at hun måtte være et grimt menneske, fordi jeg havde lagt mærke til, at lige så sikkert som hun kom i huset, så blev mor meget syg. Det måtte da være hendes skyld.

Det må have været, da vi fik Elisabeth, nr. 5, det var den 24. maj 1906, at min ældste søster, Karen, og jeg blev sendt over til mors forældre, som den gang havde en lille gård i Hem i Salling. To af mors brødre, Laurits og Olaf, var lidt ældre end os, og vi kunne rigtig lege. Jeg husker, at vi holdt halløj i en stor dobbeltseng om morgenen, at vi legede »Bjergmand put« oppe på højen. Jeg var lidt bange, når det suste i granerne på højen og syntes, at morbror Olaf var modig, at han turde gå derind. De havde to gule heste, som knægtene red lystigt på. Engang de høstede, selvfølgelig med le og opbinder-piger, var vi oppe med kaffe til dem, og jeg blev ikke så lidt bange, fordi jeg væltede sukkerkoppen i stubbene. De høstede i nærheden af, hvor Anders og Ma-Hvit boede. Engang sad vi omme og så på, at Karlen, som hed Kresten, huggede brænde; og han sagde til os, at vi skulle passe på, at vi ikke fik en tue i vor røv; det syntes vi vel nok var grim snak. Da vi kom ind, sagde moster Karen, vi skulle gå om og sige til ham: »Kræjsten, vand æ Vin ik æ Væjsten«. Vi syntes, det var vældig morsomt, men vi turde ikke rigtig. Vi tyntes også det var sjovt at sidde og se på fluerne. Det forekommer mig, at de havde en utro-

lig masse. De havde et glas, som stod på bordet i spisestuen, til at fange dem i. Det havde tre tæer og var åben for neden i midten; derunder lå der et stk. sukker, som skulle lokke fluerne til. Når de så fløj til vejrs, faldt de ned og druknede i noget øl.

Der blev spillet meget i det hjem, især fløjte og violin, og det glædede mig at ligge og høre på om aftenen, da jeg skulle tidligt i seng, fordi jeg var så lille. Det var jeg ellers ikke så glad for, når jeg kunne høre de store løbe ude og lege. Bedstemor var så flink at ligge hos mig. Jeg kunne ikke forstå, at hun ville så tidlig i seng, når hun selv kunne bestemme. At hun listede op, når jeg sov, havde jeg ingen anelse om dengang.

Moster Kathrine døde, da hun var godt tyve år af tuberkulose. Jeg mener at kunne huske, at vi var ovre at sige farvel til hende — jeg var ca. 2 år.

Salling var vort eventyrland dengang. Da jeg var ca. 9 år, flyttede mors forældre til Struer, Tårngade 9. Det var måske mest, for at morbror Olaf kunne komme i realskole. Han ville være lærer som sin far. Morbror Laurits var svagelig; han blev urmager. Morbror Søren lærer i Fredericia, moster Thora lærerinde i Juelsminde. Da hun holdt 25 års jubilæum der, skrev en gammel elev i en sang: »Tænk, æ Frøken hun vil lyv, saa' te tov aa fem va syv, trik aa fi'e va lisaadan. De ku a et fo i mi Pan«.

Den sidste gang, bedstefar besøgte os i Gullerup, skulle han sejle med båden fra Gullerup til Thisted. Dorthen skulle følge med ham derom, og så skulle hun gå ind i Brugsen og få et stykke sæbe. Hun sagde en sæbe, og så gav Hans Mark hende et pund blød sæbe. Da det var meget varmt den dag, løb sæben ret snart ud mellem fingrene på hende og ned af det fine forklæde, hun havde på i dagens anledning. Dorthen var nok 5-6 år. Det var kun sjældent, vi var i Struer og ikke ret tit, de besøgte os. Det var jo en lang rejse dengang. Den gang, jeg tydeligst husker deres besøg, var nok i 1907, Peder var fem år.

Lige før, bedstefar skulle rejse, kom vores karl, bette Søren, med et læs mursten, hvorpå Peder sad. I det samme kom Kræn Sme' fra Flade med en ko, som skulle til tyren. Så slap Søren fra tømmerne og løb hen til koen. Hestene blev bange for tyren og for i vild gallop med mursten, dreng og det hele ned i engen, hvor de væltede læsset af sig. At Peder slap levende fra det, var et Guds under. Jeg glemmer aldrig mors rædsel, da hestene løb. Og ser Kræn Sme' komme med drengen ved hånden; mor turde knap tro sine egne øjne. Bedstemor stod og beroligede hende: »Du kan da se, Marie, at drengen ingen skade har taget«.

Sidste gang, bedstemor besøgte os, var til fars og mors sølvbryllup 14. august 1923. Hun døde godt ti år efter.

Fræ vor bette Tik

Æ Sul den skjent, æ Fuvl de sang,
aa a va rask aa glaa'e;
aa de ka helsen vær a sprang
nie imud æ Oe.

Men sajtned let — dær kam en Dræng
mæ Duer ik æn Ka's.
Aa a ku et fostaæ hvafur,
han et va valtepas.

A ku jo sik, te han haad grædt
aa haad nu Øvn saa klaar;
men det fostuv at den gaang ret,
hva sø nu Øvn saa'.

A tent let kry, han va val nok
nøj moge i hans Hue.
Telgi mæ, te a et fostuv,
do va et ve di Mu'e.

Mi Mu'e haad vasked mæ saa ræn
aa fletted pæn mi Hor,
aa bøjjen i æn sløjf saa pæn
den Forkle a haad po'e.

No ær ed manne Or si'n,
vi møttes i æ Æng.
Aa a fostaar dæ bejjer sien,
do bette Hjøvverdreng.

Min faster, Ane Elisabeth Nørgaard, »Nørgaard« i Erslev, var min gudmor. Hos hende kom jeg meget som barn og har mange gode minder derfra. De tre fætre og to kusiner der var lle ældre end jeg, og jeg kunne ikke lide, at de altid lo, når jeg sagde noget. De var i reglen gode ved mig; men engang kan jeg dog huske, de fik mig til at tude. Vi var ene hjemme, og så skulle der jo laves lidt sjov. Peder, den ældste, sagde, at jeg skulle lukke mine øjne og lukke munden op, hvad jeg gjorde pligtskyldigt, og så stoppede han en skrå i munden på mig. Teodor var så rar at følge med mig om i bryggerset og få en tår vand. De havde vandet i en stor træbalje med to ører og en mægtig træøse at drikke af. Hvor husker jeg alting fra det hjem, blandt andet duften af deres Irissæbe, som slog os i møde, så snart vi lukkede bagdøren op. Og så mødte fasters milde ansigt og store smil. Vi var mere betænkelige ved farbror Per. Vi vidste, at han næsten altid havde hovedpine, og så var det da ikke sikkert, han kunne have os unger. Men når han så sagde: »Valkommen Ba'e«, så var vi glade og trygge. Jeg kan høre det endnu og se dem for mig. Da jeg havde en stor barnesorg, var faster min trøst. Når vi måtte komme der hen, var glæden stor. Engang skulle to af os der hen med en stor kurv ribs. Mitte spurgte, om det ikke havde varet længe, vi gik. Vi svarede: »Nej, fu vi ræn æ hi'l Vej øvver te Lavs Lavsens«. Hvorfor der skulle lees af det, kunne vi ikke begribe. Første gang, vi skulle gå turen, drøftede vi først, om vi kunne finde vejen. Jeg kunne da ii hvert fald huske, at vi skulle dreje der, hvor der stod et sort får.

Faster døde i 1945 om sommeren, langt oppe i 80'erne. Til min fødselsdag vinteren før, stak hun mig en tokrone med ordene: »Der har du en skilling til dit brudelommetørklæde«, og jeg tænkte, at det nok skulle være en lykke-skilling og gemte den i en dåse, og to år efter blev den brugt til købet af et brudelommetørklæde, selv om Nikolaj på grund af efterkrigstiden måtte trave Nykøbing rundt for at opdrive et lommetørklæde. Han fik et i Østergade. Det var i februar 1947.

Faster Ane Kirk og hendes mand Povl Purup hørte både til familien og til Gullerup. De begyndte i en gård i Tøving (Povl Purups hjem). Den byttede de med farbror Jens, som havde giftet sig med en enke, Maren Vester, i Gullerup.

Povl Purup led af tungsind. Når det kom over ham, kunne han ikke tage sig sammen til at bestille noget, så de havde det noget småt, mens børnene var små. Da sønnerne blev voksne, gik det godt; de var dygtige og flinke og vel-anskrevne, hvor de tjente. En gang mor og faster sad og drak kaffe, kom den lille, Jens Kirk, ind og lirkede ved bordskuffen, hvor de levnedede brødskorper lå; så sagde faster lidt bestemt: »La dæn Skof væ lot«. Det gjorde mor ondt,

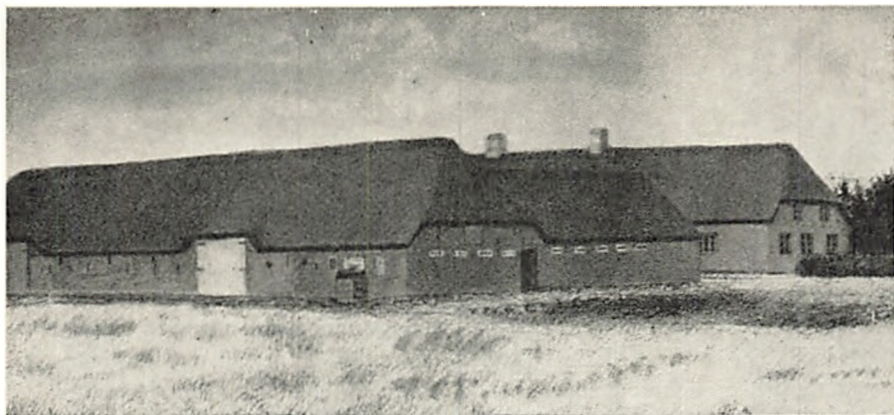
Faste Anck Kirk og Povl Purup.

at drengen skulle nægtes en brødskorpe. — Da faster fulgte mor på vej, frøs hun og sagde: »De æ fue te a haar ingen Bøvser!«

De blev meget hårdt ramt af sorg, idet en søn, Thorvald, 20 år gammel blev slået ihjel af en hest, som han skulle mønstre, mens han tjente i Bavnegård i Flade.

Om aftenen gik far og mor ned for at være hos dem. Da de kom hjem igen og ville dreje ind i gården, hørte de begge tydeligt, at spanden i brønden rullede ned, men da de kom hen for at se efter, hang spanden på krogen. De var ikke overtroiske, især ikke far; men dette var en underlig oplevelse. Ca. 15 år derefter mistede Povl Purup nok en søn, han var ca. 25 år. Det var under den spanske syge. Vinteren 1918-19 var det nok. Den unge karl hed Jens Kirk og tjente det år på en gård ved Varde, men var hjemme på juleferie, da han blev syg. I vildelse fantaserede han stærkt om, at han skulle tilbage i sin plads, men han ville først til Flade for at sige farvel til sin bror. Hans gigtsvage far og hans yngre søster magtede ikke at holde ham tilbage, så han løb ud og op over bakkerne øst på, hvor de kunne spore de nøgne fødder og nogle helt unaturligt lange skridt, som holdt op ved vejkisten vest for Kjeldbjerggård i Gullerup. Omegnens mænd og karle på heste var ude at søge næste dag, og de fandt den unge mand druknet eller frosset ihjel under vejen. Den ulykke gjorde mægtigt indtryk på os alle, ikke mindst vi unge, som alle savnede ham; han var et glad og elskeligt menneske — tillige dygtig.

Nogle år efter døde Povl Purups ældste søn, Anders Nørgaard, fra kone og to børn. De havde en gård i Flade (gården var for resten kunstmaleren Anna Villadsens barndomshjem øst for Salgjerhøj).

Faster Ane Kirk og Povel Purups gård i Gullerup, som nu ejes og er helt forandret af Tjæreborgpræsten. Det eneste, jeg kunne finde af det gammelkendte sidst jeg var der, var en lille stub af en hvid rose, som i sin tid stod uden for sovekammervinduet. Her sad faster med sit strikketøj eller »æ Binhues« om sommeren.

Hvilken sygdom Anders døde af, husker jeg ikke.

Gården i Gullerup var det mest Søren og Kathrine, der passede, da faster og Povel Purup var svagelige.

Da Søren skulle giftes med lærerinden Johanne Færk i Gullerup friskole, og de to skulle have gården, byggede Povel Purup et godt nyt hus vest for mit barndomshjem. Det var trods alt strengt for de gamle at sige farvel til alt det på nordsiden af bakken, hvor de havde haft deres hjem i mange år. Jeg husker således en gang, jeg var dernede. Povel Purup sad som næsten altid ved enden af bordet med huen på; det var lidt før solnedgang, køkkendøren stod åben, og solen kastede lange stråler ind mod stuen, hvor P. P. sad. Så sagde han så alvorligt: »Saa dejlig æ Sul skjenner«. Og jeg fjøede til: »Ja, men den skinner også på den anden side af bakken«. »Nej, et søene«, kom det lidt tungt.

Povel Purup kom jævnligt i mit hjem; han sagde ikke meget, men små børns række havde han alle vegne, de kravlede gerne op på skødet af ham. Først når kaffen var skænket, tog han huen af og stak skræen i vestelommen. Han var meget stiv af gigt, og før han skulle gå, sagde han gerne: »Næ' æn no haad væt po æ Skjævler«, oversat: »Havde man nu bare været på benene«.

Faster og Povel Purup havde fire sønner og to døtre. Mariane bor på Gasværksvej i Nykøbing, hun er nu 82 år og har ikke været gift. Kathrine er gift med Thorvald Hansen; de er på Solbjerg alderdomshjem. Kathrine er meget forkalket og har ligget i sengen det sidste par år.

MOR

Min mor, døbt Else Marie Kathrine Sørensen efter begge sine bedstemødre. Hendes mormor, Else Marie i Toftdahl, Villerslev, har jeg før omtalt. Mor var født i Vellerslev skole 3. september 1875 og døbt i Villerslev kirke, hvor hendes far var kirkesanger. Hun gik til præst i Visby og blev konfirmeret i Heltborg kirke, da de ingen præst havde i Hassing-Villerslev. Hun hjalp sin far en del i skolen til sidst og skulle støtte ham med sangen i kirken, fordi han havde dårlig hals. Af den grund søgte han tidligt sin afsked og købte en lille gård i Hem i Salling til stor sorg for børnene, som savnede deres skolekammerater og hjemmet i Toftdahl. I 1890, 15 år gammel, kom mor på Jebjerg højskole hos forstander Akselsen og fik værelse sammen med Mrie Laursen, lærer Laursens ældste datter fra Hem. De blev veninder for livstid. Først blev Marie lærerinde i Hem, hvor mors små søskende gik i skole, så blev hun gift med Svenning Pedersen, og de blev lærerpar på Jebjerg højskole. I 1911, tror jeg det var, blev de forstanderpar på Uldum højskole, hvor syv af os søskende har været elever. Karen var der i 1920 som den første af os. Kresten var der i 1935-36, da han kom hjem til jul, kom han med det sorgens budskab, at Svenning pludselig var død. Marie og Laursen Vig, som var hendes fætter, ledede skolen videre i mange år. Marie var enestående trofast til at skrive til gamle elever; jeg har mnge breve fra hende. Det sidste, jeg fik fra hende, var i 1950, da jeg lå på Thisted sygehus, året efter, at min mand var død. Da var hun blind, men dikterede brevet for sin søster. Da jeg i 1922 var på højskolen, var jeg ikke rask og måtte hver aften i seng efter spisetid; men jeg tror ikke, der var en aften, uden at hun kom og så til mig i »Friskolen« nr. 26; jeg hører endnu hendes trofaste skridt ude på gangen.

Men det var ikke mig alene, hun besøgte. Når vi så Marie gå over gården med en potte under forklædet, så vidste vi, at der var en syg. Hun passede altid de syge, hvis der ikke var alt for mange.

Ja, nu kunne det jo være fristende at skrive en hel del om højskoleopholdet; men det var jo mor, vi kom fra.

Da mor var 17 år, blev hun lærerinde på Gyrupgård, som ligger i Nørhaa.

Mor.

Marie Svenning Pedersen.

Der var 5-6 børn og naboen. For at lære en nabos dreng bogstaverne fik hun to små sølvteskeer, som vi altid brugte om søndagen derhjemme.

Den unge kone på Gyruvgård døde meget tidligt; børnene var vel knap konfirmerede. Tuberkulosen tog også alle børnene, før de var rigtig voksne med undtagelse af den yngste, Mariane; hun blev gift, og de fik gården. Også hun døde, mens børnene var små. Mariane var veninde med Marie Toftdahl; de var sammen på Hundborg højskole, det var nok ca. 1905.

Selve skolearbejdet har mor ikke fortalt så meget om. De havde nok ikke så mange fag. Men mor skulle hjælpe, når de vaskede storvask; hun syntes, det var strengt at vride de store hjemmenvævede lagner til dobbeltsenge, så de ikke dryppede, når de kom til tørre på loftet. Tit skulle tøjet jo hænge over korndyngerne.

Mor skulle desuden altid vaske op efter middagen. Borddækningen bestod i to lange fjæl, som lå på hver sin side af det lange bord. Derpå skar de »æ Tælmad«, som tit var tørret eller speget, evt. saltet fisk eller flæsk. Det skar de med hver sin lommekniv. Kartoflerne kom ind på store fade — hver pil-lede sine — også med kniven. Stak en bid på kniven og dyppede i nogle små skåle, som stod »ænge laangs« (langs ad) på bordet. De fik sikkert søbemaden først. Hver mand havde sin hornske i en strop under bordpladen; når den var brugt, blev den omhyggeligt slikket af, tørret, først i håndfladen og til sidst på albuen af trøjeærmet, så var den klar til brug næste gang. Jeg har set de gamle bruge den metode. Der blev på den måde ikke meget at vaske op. Men de lange brædder skulle skures med en halmvisk dypet i en blanding af kalk og sand.

Min store bror, som jeg delte barndom og ungdom med.

Til høstlæt og kornhøst bl. a. hentede de fra Gyrupgård et læs havboer på en lang høstvogn, så var de især mange til kosten. De sov sikkert i laden.

Mor var nok 18-19 år, da hun kom på Vejle Forskoleseminarium hos forstander Holm. Hun ville være pogeskolelærerinde. Hun havde gode evner, og dog har hun foralt, at hun tit gik langt ud i Nørreskoven og græd sine modige tårer af skræk for, at hun ikke skulle bestå. Mor var desuden trykket af, at hendes forældre ventede mere af hende, end hun syntes, hun kunne magte.

Efter endt eksamen fik mor plads i Erslev pogeskole. Da hun kom til Mors, skulle Niels Gilling hente hende og hendes bohøve. Han var så praktisk at tage et par svin med til Nykøbing. Mor og bedstefar kunne sidde hos ham på agefjælet i den stive vogn. Det kneb lidt, at bedstefar var tilfreds med den modtagelse. Efter tre år i Erslev skole blev mor gift med far, Povl Kirke Nørsgaard fra »Nørsgaard« i Erslev, som året før var vendt hjem efter syv år i Californien. Han var da 38 år og mor var 23.

Den tid har far skrevet om i sin bog, så jeg vil gå over til små erindringer fra min barndom.

Den første pige, jeg kan huske, jeg havde, var Mine. Hun var så rar. Desværre fik hun eksem i håret og skulle på sygehuset, hvad der var en større begivenhed den gang. Sygekasse var heller ingen selvfølge, og da jeg hørte, at Mine skulle i den, syntes jeg, det var frygtelig synd, og jeg spurgte mor, om de så også lagde låget på.

Karen, Anna og Peder.

På sygehuset havde de klippet Mines hår tæt af, og jeg kan huske, at hun den første tid dukkede sig, når nogen kørte forbi vinduerne.

Mine blev gift med en enkemand i Nykøbing. Vi besøgte hende både i Nykøbing og de sidste år på De gamles Hjem; hun ville så gerne fortælle os om dengang, vi var små. Det er slet ikke så mange år siden, Mine døde. Hos os tjente Mine sammen med Andreas Vad; ham var vi også glade for. Mon ikke han var fra Alsted.

Da jeg var fem år, fik vi Johanne Flovtrup fra Sundby. Hun var også rar; men hun havde en utrolig livlig fantasi. Hendes historier virkede ikke absolut beroligende. Bl. a. fortalte hun, at der kørte zigøjnere oppe på landevejen i Sundby, og at de stjal børn. Jeg var så bange, så jeg ingen steder turde være. Så havde vi derefter Dorthea Sørensen fra Erslev, som havde gået i skole hos mor. Både hun og moster Karen, som vi fik fra Galtrup højskole, var særlig gode ved mig.

Efter den tid havde vi mest »bette Søren« til karl, og Karen og jeg skulle så være piger med det resultat, at især Karen alt for tit forsømte skolen.

Når vi kom fra skole, så vi først under bryggersbordet; hvis gryderne stod der, vidste vi, at mor var syg, og at far havde vasket op.

Mor var tit syg. Hun blev ødelagt ved den første fødsel og skulle igennem tolv. Efter nr. ni lå hun i et halvt år af årebetændelse og knap så længe efter de sidste.

Karen blev konfirmeret i Flade kirke den 19. april 1914, da lå mor i sengen efter Kresten, så der var ikke megen fest.

*Det første
halve dusin:
Karen, Anna,
Peder, Kathrine,
Elisabeth og Ellen.*

Året efter, da jeg blev konfirmeret den 11. april, var mor med, hvad jeg var meget stolt af og glad for. Vi havde lånt en gammel hvid krikke af Per Østergaard, som dengang var flyttet op på bakken i Fårtoft. Vore to øg havde følj og kunne ikke være væk fra fjøllene ret længe. Per Østergaards hest var »stejk«, som vi siger på Mors, men P. Ø. viste far, at han kunne få den til at rende, når han bandt et søm i enden af piskesnoren og slog den under maven.

Først kan jeg huske, at Per Østergaard og Helle boede på den anden side af bakken nord for os. Vi børn syntes, han var så rar. Når vi traf ham, skulle vi enten have en tøjre eller med hjem til Helle »aa ha' æn Kaag«. Vejen derned var ikke bredere, end at vi kunne nå at gå på kanterne (som var høje), når P. Ø. holdt én i hver hånd.

At de voksne ikke altid talte om P. Ø. med agtelse og respekt, kunne vi dårligt forstå. Bl. a. var hans gård og hans aftæktshus særlig slem til at brænde.

På markederne var han flink til at give kaffepuncher til andre og passe på ikke selv at få for meget, så gik handelen så godt bagefter. Kun én af hans handeler husker jeg i øjeblikket. Han spurgte en mand, om han ville købe en »ring' tromle«; og manden, som troede det var en ringtromle, syntes at prisen var så lav, at tromlen måtte være det værd. Da manden kom for at hente den, viste det sig at være en trætromle så ringe, at han knap kunne slæbe den derfra. P. Ø. lod manden vide, at han havde sagt, at det var en »ring' tromle«.

I Vestergård i Fårtoft boede på den tid Martin Klausen; deres ældste barn, Søren, var lige gammel med mig; han gik meget hos Per Østergaard. En dag skulle han hente foderkager til ham omme ved stranden i Gullerup. Vi var syv år. Han traf mig ved skolen i Fårtoft og bød mig flot op at køre, hvad jeg med glæde rogt imod. Da vi nåede mit hjem, skulle jeg løbe ind og spørge

mor, om jeg ikke nok måtte følge med til fjorden. Hvor var jeg bange for, at mor skulle sige nej; men hun sagde heldigvis ja, og turen var vellykket.

Før vi kom i skole, var det mest Peter Filtenborgs børn, vi legede med. »Petes Ba'e«, vores nærmeste naboer mod øst; vi mødtes i reglen ved »æ Stij« eller ved »Trofasts Hu'el«, et hul, som Peters hun engang havde skrabt. Den gang var det ret ufarligt at lege på vejen. Skulle det ske, at der kom en stiv vogn med et par heste for skrumlende, så kunne vi høre det længe før og tage vore forholdsregler; værst var det, når vi hoppede i »Paradis«, og de så ødelagde det hele.

Vi nabobørn kom i reglen godt ud af det. Engang kan jeg dog huske, at Anna F. og jeg var uenige om, hvem der havde flest fugle.

Der var to ting, vi havde ondt af dem for: at de skulle gå i skole hos en degn, som havde både ramp og spanskør. Vi gik hos lærerinden i Fårtoft friskole.

Dernæst havde vi ondt af, at de ingen »Søndenom« havde. Vi havde vores skrammelplads bag laden i dejlig sol; der kunne leges alt muligt. Det mest almindelige var nok at lege med stenkøer. Vi havde nogle gamle mursten, som vi byggede et rigtigt hus med stråtag af. Peder var tækker, og Kathrine skulle sidde inde og sy for tækker — det vil sige stikke nålen ud igen.

Da far engang rensede dammen, lavede han en ø i den og plantede en lind på den. Øen blev selvfølgelig kaldt Lindholm. Om vor leg der og andre steder skrev jeg i en bryllupssang til Asta F. og Skrædder Vestergaard. Et uddrag lyder:

Den legeplads bag laden var elsket lige så længe, der var børn i hjemmet. Dorthe kom engang grædende ind: »Mor, Anders siger, at han væl bøg en hus hil op te æ Himmel!« Mor: »Det må han da også godt«. Dorthe: »Nej, fu saa bruger han da alle stin«.

Om vinteren legede vi tit i laden, så kunne mor have det lidt roligt; jeg kan da huske, det hændte, at far serverede vores »Davre« derude, hvis mor var syg. »Davren« bestod af rugbrødsterninger med kogt mælk hældt over. Bordet var en hjulbør eller kælk, og sæderne omvendte foderkasser. En meget almindelig leg var at holde gilde med en kålrabi. Noget blev skrabt til smør, passende tykke skiver var brød, og de tynde var ost. Den leg var sikkert skyld i, at vi sjældent var forkølede. Det var før vitaminerne blev almindelig kendt, og ingen af os anede, hvilken sundhed vi fik i alle de C-vitaminer.

At lege i hø og halm var en yndet sport. Lillesøster Marie havde den sorg at tabe sin ene røde vante dér, men hun trøstede sig med, at der var navn i den. Og så slyngede vi; det var især morsomt om foråret, når laden var tom. Så bandt far to slynger op med passende afstand, lagde så en »Vuvnhavrer« (siden af en arbejdsvogn) fra den ene til den anden. På et sådant »skib« kunne der være mange børn, og man kunne sejle langt ud i den vide verden.

Hjemmet i Gullerup set fra øst.

De smo'e Niestresko filosofirer

Hu læng mon vi rov ska staa hæ'e aa glov?
aa kid vos amtrent ihjel.
Nej, de va nøj aant, da æ Ba'e va smoe,
da va ed da vær aa væ tæl!

Ka do hov, huden di hopped aa sprang
øvver bodde de jen aa de aant?
aa vi ku saamtı unnees øvver
som sp'en nu smo Bi'en ku ha traant.

Dæ va saa møj, de ænli sku nuv,
fa' djæ Mue saa', di sku ind;
ja, di sku ænli ha fjøjjen æn Kuv,
aa te hæł sku di brug en Pin.

Jo, di ku brug manne Hvolmbokykker,
ja, osse Hejst aa Fo'e.
Det va saa skjøn aa ha manne Dykker,
omtrent som di haa'd i æn Go'e.

Dæ'e skul osse helst væ'e en Tykker,
fu di ska da osse ha' ka'l.
Nej, vi æ da't ræj fu sp'n en Fykker,
si'l om den osse blyvver gal.

Små minder fra barndommen

Den gang gik hønsene frit over det hele, og de lagde deres æg de utroligste steder, og det var børnenes opgave at finde dem. Det var dog først hen på foråret, man kunne regne med, at hønsene lagde æg. Der skulle altid i god tid sættes æg hen til julebagning. Folks høns og køer havde alle mulige farver dengang og havde navne derefter. Maren Overgaard havde således fødselsdag »den Daa'e den røe Kuv beser«. Det var den 16. juni. Søren Overgaards børn legede vi meget med, de havde seks på alder med seks af os. Deres mor, Else Marie, var så god mod os.

I dagligstuen havde vi, som almindeligt den gang, et langbord med fast bænk om, dog med en lang skammel på den side ud til stuen. At løbe rundt på bænken og glide ned af skamlen, som var stillet med den ene ende op på bænken var utroligt morsomt. At det sled på buksebagen, lod vi vor mor om.

Bohavet var ikke så lakeret den gang, så det tålte meget. Lave svinesti — så tog vi underbordet af tobaksbordet; køre i vogn til Nykøbing og fortsætte i »tog« til Skive, fortsætte med »vogn« for at besøge bedstefar i Hem. At køre karrusel i »æ Trebi'n« var også sjovt. »Æ Trebi'n« havde Kr. Svenningsen i Erslev lavet til mor, da hun var i skolen. Mor havde kun to stole, og når Kr. Svenningsen og hans kone besøgte hende, så sad mor på kanten af en udtrukket kommodeskuffe. Ved siden af kakkelovnen derhjemme hang en sort tavle, hvorpå mor skrev tal og bogstaver, så sad vi tre ældste på skamlen og modtog lærdommen. Bagefter skulle vi så skrive på vore små tavler med griffel, mens mor syede. En griffel kostede en øre, men så var der også noget meget fint papir om den ende, man skulle holde ved. Jeg husker dog, at der var en dreng i skolen, som havde en griffel til 2 øre — det var overdådigt — men han var også fra den største gård i Fårtoft. Samme drengs tavle tabte jeg engang i skolen, så den fik en større revne. Da jeg fortalte det hjemme, var der ingen nåde. Jeg måtte gå den lange vej til Bjergby købmand og købe en ny; den kostede 35 øre; det tog et grimt hul i min formue; men så var samvittigheden også ren bagefter, og på stumperne af den gamle tavle kunne der skrives derhjemme.

Hjemmet i Gullerup set fra nordvest.

Også den gang var dagene før jul endeløs lange. Så hentede far nogle gran-grene eller et lille grantræ på bakken omme ved vejen, hvor han havde planter 100 graner. Til »fod« brugtes en stor kålrabi. Så gik det løs med at lave jule-poser af cikoriepapir, kaffebønneposer (som var røde) og avis-papir o. lign. Mor ville gerne have lidt ro til at bage til jul, derfor blev døren til stuen kroget. Så gjaldt det om at finde på et lovligt ærinde derud. At skulle på W. C. måtte ingen forbyde, så det gik tit på — og så blev der tigger for kager. Skulle én have, så skulle hele omgangen have, så det var sommetider nødvendigt at sige nej. — Mon ikke far og mor indvendig sang som Zakarias Nielsen:

»Tit var det lidt skraldt med kårene,
med klæder såvel som med mad.
Dog blev vi rigere med årene;
I kan vel gætte på hvad?

Når solen kaster på ruderne
sit lyse, strålende skær,
så bli'r der liv i puderne
i kamret, hvor rigdommen er.

Da røres til kvinden tungerne,
og arme og ben til leg.
Hvem tror I, der glædes ved ungerne?
Det gør deres mor og jeg«.

»Snurreom) med Pe Wollesens gård i baggrunden.

I mange år har jeg haft lyst til at skrive lidt om de mennesker, jeg husker fra min barndom. Men hvor skal man begynde? Og hvad tør man skrive? Det kan så let blive misforstået.

Vi kan jo først mindes Per Volsen i Bjergby. Han var møller og kunne desuden tømre, smede o. m. a. Sikkert i mange måder en stor begavelse, selv om hans dansk var mådelig — jeg husker korten, der kom til far: »Din gryn er færdig. — Møller P. Larsen«. Han havde sikkert gået meget lidt i skole. P. Volsens far vr høker, og det kneb ham meget med det skriftlige; han skrev med kridt på bjælken, f. eks G. M. betød Gullerup smed; han sagde nemlig »Me'«. Et O betød en ost, og var der hul i betød det en slibesten o. s. v.

Engang kirkeklokken i Bjergby skulle støbes om på grund af en revne, var Heides folk fra Galtrup oppe for at tage den ned; men de opgav. Så gik Per Volsen ene mand op og fik den ned.

P. V. lavede en kælk til os, som jeg husker, Karen og jeg hentede, da vi ikke var ret store. Den var os til stor glæde, når de mange skønne bakker var sneklædte.

•Bette Ri' eller søsteren Anmari, som begge boede i det lille hus, hvor vejen gik tæt forbi på alle sider.

P. Volsen var meget religiøs og havde et orgel, som han spillede på — og en harmonika ikke at forgelmmme; den gik han rundt med i en sæk. Når han så spillede for os, lagde han sækken under fødderne, for at det ikke skulle dundre alt for meget, når han slog takt med sine store »Ni'stresko«. P. V. og bror Peder havde altid så meget at snakke om, dog mest mekanikken. Han drøftede også gerne åndelige spørgsmål o. lign. Engang sagde han: »Synden — den ta'r folk det ikke så nøje med — men skammen, den er de bange for«. Ak, hvor sandt. Desuden fortalte han, at han tømrermester holdt morgenandagt med dem, før de gik i arbejde; men derefter kunne han godt tage rangen og nappe dem i øret med. — P. V. var tit på tværs i diskussion eller samtale. Sidst jeg traf ham, var ved han kones grav på Bjergby kirkegård. Da var han imod 90. Han sagde da: »Åh, som a savner Se'sel«, og jeg svarede: »Nu har hun det jo godt«. Haa got; ligger dæ' nie mæ æ Ni's ivejer, hvans æ dæ ve de?« — De var nærmest smukke begge to, Per og Sidsel. Sidsel vævede for os, og vi var af og til et ærinde hos hende i den anledning; så fik vi øl og kager, og Sidsel snakkede med os, så vi knap kunne komme derfra igen. Datteren Laura syede for folk og havde elever.

»Æ Freser« — han hed muligvis Fredsø — boede ved »Bjergby Rin«, en lille bæk mellem Bjergby og Tøving. Han købte gamle klude og ben og solgte

tråd, sikkerhedsnåle og knapper og så de uforglemmelige snurretoppe, som var vort store ønske. De var malet gule og røde og med en snor til at rykke i. Når vi så »Æ Freser« komme øst på vejen, fik vi travlt med at komme imod ham for at få en køretur på hans hjulbør. At det var op ad bakken, tænkte vi ikke på. Engang mor var på loftet for at finde klude, vendte »Æ Freser« flæsket, som ellers havde fået for meget; det syntes vi var vældig sjovt.

Sidsels vævning bør egentlig nøjere omtales. Før vi skulle have noget i væven, skulle vi børn vinde tvist til trendegarn; det gav en øre pr klavs, og de var store og kunne let gå i filter. Værst var det, når nøglen blev så stor, at de små fingre ikke kunne spænde om dem, så smuttede den tit på gulvet, og man kunne begynde forfra. Derimod husker jeg ikke, at vi vandt islæt; men det gjorde vi måske alligevel. Til skolekjoler, drengebukser og uldne lagner brugte man »Raltgaa'e« til islæt; det var uldne klude, som var kartet og lavet til garn nok engang; det mener jeg, vi fik gjort hos Mortensen og Pedersen i Nykøbing. Når væven var færdig, skulle den til Nykøbing og »stjampes« (stampes) for at blive jævn og glat. Skulle tøjret farves, skulle det over i Aarup Mølle i Thy; men den luksus husker jeg ikke, at vi tillod os; vort tøj var gråt til skole og hverdag; men vi var jo også bare »Pol Nargo's Bae« — og der var tolv. Derimod husker jeg tydeligt, når farveren fra Aarup kørte forbi; det var jo gerne om mandagen; så var det med at komme til vinduet. Folk, som kom så langvejs fra, så man ikke hver dag — og desuden kørte de i fjedervogn med store tøjroller tværs over bag i vognen. Der var to mænd i vognen og et par pæne, raske heste for med blank seletøj.

Marie Svenningsen om „Full Marinus“

Marinus Svenningsen, kaldet fulde Marinus, var søn af gårdejer Kristian Svenningsen og hustru, Ø. Assels. Han var deres første barn, og konen døde i barselseng efter en streng fødsel. Hans far blev senere gift igen med en pige fra Sønderherred og flyttede til en gård i Alsted, »Aarnakke, ned mod fjorden. De fik to piger, Maren og Mette. Maren blev gift med en Bovbjerg fra Erslev, de havde en landejendom. Mette blev gift med Jens Thomsen fra Tødsø, de havde også en landejendom. Thomsen døde af lungebetændelse i 40-års alderen. Da Marinus voksede til, ville forældrene have ham til at bestille noget; men det ville Marinus ikke, han ville gå i byen og snakke med folk og fik mangan snaps og kaffepunch. Snaps var ikke ret dyr dengang, måske 20 øre for en flaske, og der havde folk i hvert hjem — undtagen netop afholdsfolk. Marinus gik til Nykøbing, og der kom hurtigt en flok skolebørn løbende bag-

efter ham. Marinus og børnene sang og skrålede op gennem Algade. Der var ikke ret megen kørende trafik dengang, ca. 1910. Sådan gik det, indtil der kom en venlig politibetjent og sagde, at Marinus skulle gå hjem. Han måtte ikke samle opløb. På samme måde gik det, når Marinus kom forbi en skole på landet: Børnene løb efter ham og jublede — det var løjer. Havde Marinus fået et kræmmerhus af en købmand, gav han den væk til et barn. Aldrig har man hørt noget ondt eller ustabil om ham, selv om han var vældig omåget. Men arbejde kunne han ikke. En gang hans far roede ud til sit fiskegarn, ville han have Marinus med for at hjælpe med at ro, men Marinus tog faderen i nakken og holdt ham uden for båden i stiv arm og sagde, at han skulle holde mund, ellers gav han slip på ham.

Da spiritus blev for dyr i krigsårene, slog Marinus sig på kaffe. Han kunne gå fra sted til sted og drikke et par kopper kaffe — ca. 5 steder i træk. Hans dagration var på nogle og tyve kopper. En gang kom han ind til en kone, som var på havearbejde, og sagde: »Har du noget kaffe på kanden ellers skynd dig og lav noget. Konen sagde: »Nu har jeg skuflet denne sti, så kan du rive den, mens jeg laver kaffe. — »Nej, jeg kan ikke! — »Tag bare fat på riven, så går det!« Marinus stod bare og slog med riven i jorden, rive kunne han ikke, han var da 40-50 år. Han græd og sagde, det var fordi, han havde mistet sin mor, han ikke var som andre.

Mærkelig nok kunne han tærskede med plejl. Da hans forældre blev ældre, solgte de gården i Alsted og købte et hus i Tødsø. En gang Marinus og hans forældre sad ved bordet og spiste kogt torsk og kartofler, så de pastor Jansen ude på vejen. Han var på besøg hos syge folk og ældre. Han drejede om til deres hus. Konen kom i tanker om, at hun ville ikke være inde, når præsten kom. Hun løb ud i køkkenet og Marinus bagefter. Hun holdt døren, Marinus brasede på, døren gik af hængslerne. Da præsten kom ind, lå Marinus oven på døren og hans mor under den — de havde ingen skade taget. Præsten kunne ikke bare sig for at smile. — Faderen fortsatte med at spise fisk og kartofler, han lod sig ikke anfægte.

Moderen blev skrøbelig, og Marinus kom i pleje i Bjergby hos et par ældre mennesker. Her havde han gode dage. Han fik mad og en lun seng, og han kunne rigtig dyrke sin sport med at drage rundt med hilsner og nyheder fra familie og venner til andre. Han kendte så at sige alle mennesker på Mors, hvordan de var i familie (der var henved 30.000 mennesker på øen den gang). Det vil sige, han kendte kun dem, der var venlige og joviale overfor ham. Han havde en forbløffende, ja, rent ud fantastisk fortælleevne og en mimik i ansigtet, som mangan skuespiller måtte misunde ham. Han vidste alt, hvad der skete: barnedåb, konfirmation, bryllup, sølvbryllup — foruden alt om kærestefolk.

»Full Marinus«.

Engang Marinus sad på bænken hjemme i køkkenet og så ud på vejen, blev han en af pøns omstrejfer var og udbrød: »Haa, dæ'e haar vi ham, den sølle Strøjfer«. Tønen viste tydelig glæden over, at Marinus ikke var sådan en. Det samme gav sig til kende engang, Marinus traf sammen med »Blind Thorvald«. — Jo, frænde er frænde værst.

Konen i Bjergby blev skrøbelig — og Marinus også. Det var vist benene, der blev dårlige. Han kom over på Hundborg plejehjem. Han levede der nogle år og blev over 90. Han holdt af mennesker, især børn, og der var altid nogle, der var gode og venlige mod ham.

Vi kan jo sige: »Hvorfor var hans skæbne sådan?« Men der er mange *hvor* for vi ikke kan svare på!

K. S.

Blandt Bjergby-folk skal nævnes »Full Marinus«, selv om han vistnok var født på gården »Aanacke« på skellet mellem Tødsø og Alsted helt ude ved fjorden. Grunden til, at han var blevet en omstrejfer var nok, at han var godt doven og vel ødelagt af drik. Dum og ubegavet var han langtfra. Han pralede af, at han havde været på »højskole« (en arbejdsgård nær Aalborg) seks gange og løbet derfra de tre.

Grunden til, at jeg regner ham med til Bjergby-folk, er, at han var i pleje hos Laust Kaaren Daall. Der havde han det sikkert godt, selv om han klagede over, at det var koldt i hans kammer, så han fik det »saa fa'ens i den jen Ovsel«, og så vred han munden om til venstre skulder, når han fortalte det.

Siden kom Marinus i pleje hos Jens Pejters, hvor han sikkert også havde det godt; sognerådet var bare alt for knap med betalingen. Min mindste bror ville så gerne, vi skulle have haft ham, mor var knap så meget for det.

Når Marinus skulle ud til Maren Babi'r og klippes, kom han tit ind i Damgård i Tødsø og ville låne en krone. »A kommer mæ æn ijen — ja, a sejer nok, a kommer mæ æn ijæn — a gyr æn skik'ed — gyr a«. Så vidste vi besked. Jeg tjente i Damgård i 3½ år.

Marinus løb med hilsener fra den ene til den anden, og det kunne være langvejs fra, da hans »distrikt« var Himmerland, Salling, ned omkring Holstebro, Thy og Mors. Han handlede også lidt, bl. a. med julekort. »Og dæ hæ Gaang æ di slet et beskidt«, råbte han henrykt.

De sidste mange år ved jeg ikke af, at han drak; men så slog han sig på kaffe og brystsukker. Engang kom han i Damgaard en dag, da min madmor var hos en syg nabo med kaffe, og jeg sagde, at kanden ikke var hjemme; det troede han var en større løgn og glemte mig det ikke i flere år.

De sidste år tilbragte Marinus på Hundborg Hvilehjem; det har sikkert været svært for ham at skulle forblive på et sted. Efter hans død skrev en af beboerne derovre et lille kønt stykke i avisen om ham. Bl. a. stod der, at når Marinus havde lagt sig om aftenen, sagde han: »No ska do ha Tak, Vorherre, fu de do haa væt gu'e ve mæ i Daa's, de haa at forjent«.

Mange af mine bedste barne- og ungdomsminder har jeg fra Bjergby. Hvor kunne vi lege der og være glade. Folk der var gennemgående fattige på jordisk gods, men man mærkede ikke, at det trykkede dem; de levede til gengæld et rigt åndeligt liv. I Bjergby var der således en af landets første og største friskoler. Der var mange dygtige sangere og især sangglade.

Lærer Andreas Sørensen og hans kone, Petrea, var der i 38 år. En af de første søndage A. Sørensen var på vej til Ansgarskirken, traf han friskolelærer Laust Vad og hans kone Ane. Ane udbrød da: »Men Herre Gud! er det dig der er kommet til Bjergby!« Sørensen sagde i sin afskedstale, at nu havde han været der i 38 år og var aldrig blevet klog på, hvorfor hun havde ondt af det.

Petrea var meget runghør, og det hæmmede hende sikkert meget; men hun sled tappert. Hvor meget de mange børn fik ud af den praktiske undervisning, ved jeg ikke; men at de fik mange af de værdier, som ikke lader sig måle og veje, er der ingen tvivl om.

I 1915 oprettede Sørensen og Petra Bjergby Ungdomsforening; det var en glæde uden lige at være med der. — Sommermøder i »Klitgaards Have« med masser af gode sange, en dygtig taler og mange slags lege bagefter; f. eks. »Gonen Enke« i de mane smukke havegange. Jeg husker ikke, at vi fik kaffe, men det havde også minder at sige.

Det lille hus øst for Bjergby kirke, hvor Kr. Pedersen (Kræn Pesen) begyndte at holde friskole for seksten børn 1869.

Og der var cykelture til Hanklit. Om vinteren alle de gode foredrag i Bjergby forsamlingshus; vi gik i vore træsko ad de plørede og ujævne veje. Tit var vi op til en snes i følge, fire-seks stk. fra hver gård. Skulle der leges efter foredraget, havde vi sko med, og ak og ve om man havde glemt det.

Gymnastikken som barn i Bjergby forsamlingshus er også et godt minde; at der var frygtelig koldt tog vi med. Huset var af brædder, hvor man flere steder kunne se igennem; men vi morede og glædede os sikkert lige så godt der, som ungdommen gør nu i de fine haller.

Til gymnastikken for små piger morede jeg mig lidt over valget af sange, f. eks. sang vi med kraft og med glæde:

»Vældige riger rives om jorden,
rovgriske ørne stirer mod Norden. —
End har vi stål i arm og i ranke,
glans i hvert øje, ryggene ranke.
Højt, højt hæver vi vor faner.

Og:

»I vor barndom vi hørte karrovernes brag,
og vort land fik vi kært og vort sprog og vort flag.
Gennem krudsdampens sky så vi frihedens sol
spredte lys over jorden fra pol til pol«.

Nu til dags findes der anderledes passende og gode børnesange; men desværre synger man ikke mere til gymnastikken.

Elise Didriksen (senere Lynggaard) var en rar og god leder for os ca. 1910—11.

Det forekommer mig, at der var så mange gode hjem i Bjergby; i hvert fald havde vi vore bedste venner blandt børnene og de unge der. Hvor kunne vi lege hos Svennings og i »Haven«, og forældrene var tit med i legen. Johanne Sv. og Maren i »Haven« havde begge været lærerinder i Bjergby. De var et par gode koner. Johanne var svagelig, hun mistede sit ene ben, mens børnene var små. Der var tuberkulose i benet, senere tog det også venstre arm; men sindet var lige ungt og godt. Svenning Svenningsen var tømrer, og de havde svende og lærlinge i kost og logi, der var vist tre i reglen. Når de så dertil havde en stor børneflokk, krævedes der noget af en kone.

Johanne var kommet til øen fra Tim i Vestjylland som lærerinde på Galtrup højskole, hvor min mand, Nicolaj Thorsen, dengang gik i drengeklasse. Han satte Johanne meget højt som lærerinde — og ligeledes var Ole Jacobsen en højt skattet lærer. Johanne Oksbjerg, som hendes pigenavn var, kom senere til Bjergby friskole som lærerinde, indtil hun blev gift med Sv. Svenningsen. I de tider var der ingen gifte lærerinder.

Kirstine Madsen fortæller minder fra Mors

En fest blev holdt i Thorup gamle skole den 8. august 1966. Vi havde indbudt alle de af Kirstines gamle elever, som vi kunne finde, og de kom med deres ægtefæller. Vi havde en dejlig aften, ikke mindst med at opfriske gamle minder.

Kære Anna og jer allesammen!

Hvor er det mærkeligt at se jer igen og prøve på at finde barnetrækkene frem i ansigterne nu efter et halvt århundrede — og mærkeligt at se den lille skole igen — og udsigten derfra — Hanklits profil som vel er det træk i billedet, som er mindst uforandret!

I denne lille skole tilbragte jeg for de mange år siden mange dejlige timer. Dels sammen med jer — og dels dybt optaget af mit arbejde og forberedelserne til det. Jeg ser for mit indre øje det lille hus mellem de store bakker — mest i de mørke vinteraftener! Der tændte jeg mit lille lys — en vinter havde jeg kun hjemmestøbte tællelys, som »æ Sku'elbar« bragte mig (sammen med meget andet godt). Så sad jeg med ryggen mod mørket og den store, urolige verden og fordybede mig i bøgerne. Aldrig har jeg vist levet mere intensivt i bøgernes og tankens verden end dengang.

Men der var afbrydelser. Der var f. eks. læseaftenerne, da forældrene kom! Og nu vil vi i fællesskab se dem for os allesammen! Først min gæve, stovte formand, Anders Kr. Bovbjerg, som fæstede mig pr. brev og skrev: »Vi er alle enige om, både koner og mænd, at det er dig, vi skal ha'!« (Sikke en tilidserklæring at få på sit glatte ansigt) og hans kone, Ane Bovbjerg, som blev min gode og kærlige og muntre veninde og tilflugt, når det kneb.

Og på den anden side havde jeg Kr. Overgaards — dine forældre, Inger, som jeg ser så lyslevende for mig, alvorlige, retlinjede! Og jeres dejlige have (lidt af en sjældenhed på Mors — dengang) som betød så meget for mig, der midt i al den storslåede natur savnede min hjemegns mere blide ynder!

Bag ved jeres gård lå så Søren Overgaards hjem — ja, hvor mødte jeg venlighed og varme overalt! En vinteraften efter juleferien hentede Søren

Overgaard mig i sin raske, lille jumbe, og havde Else Maries kørepels med til mig — og der var varmedunk i sengen! Altsammen gode ting efter en køretur rværs gennem Mors en januaraften!

Og så går vi til den anden side, op ad bakken, standser ved An Maris Hus (lidt buske og krat er tilbage af det) snakker lidt med hende, roser »Foks« og vender os og ser udsigten med Thisted Bredning og Hanklit — vist en af de skønneste i Danmark! Og så går vi ind i Martin Clausens store, dejlige gård — med pragtfuld udsigt ude og venlighed og munterhed inde. Det var din mor, Clara, som skænkede mig mit livs første biltur. Mon der var mere end den samme bil (på landet) på Mors dengang? Jeg husker med hvilken stolthed, chaufføren lod den »spøtt ad Kårby til«. Ja, vi rasede frem med 40-50 kms fart!!! Og så videre til Martin Kristensens — dér mødtes jeg første gang med skolekredsen, da den store beslutning var taget — og vi skulle se på hinanden — — hvor var jeg bange for ikke at kunne strække til!

Igen ser jeg ansigterne for mig — Jane, ja, så behøver jeg jo kun at se på dig Thora! Hvor megen varme og venskab modtog jeg også dér — nok til at mindes et helt liv!

Og så — sidst men ikke mindst det hjem, hvis datter, jeg kan takke for at vi mødes her i aften. Hvor det stærke og det milde i smuk forening gav hjemmet glans og farve: Povl og Maria Nørgaard.

Jeg må igen citere:

Hver hus og plet jeg kender,
alt ligger jo som før —
men ingen gamle venner
står ved en åben dør!

Aldrig mere skal vi med dem skæmte. Borte, ja — snart er de vel glemte — som vi selv!

Men jeg må da heller ikke glemme gammelmuer og gammelfår fra de forskellige hjem. Hos Kr. Overgaards, hos Martin Kristensen og hos A. Kr. Bovbjergs — de havde også deres faste plads til læsemøderne — og — skam få jeg, hvis jeg ikke også ristede en minderune over An Mari Mariager — hvis hus i sig selv var en myte — hvis liv var en uafbrudt glad tjenergerning! Hun skænkede gavmildt af sin fattigdom til mig: Lyng, som hun ruskede — ja, hvad hed de nu de bakker bag ved »Kryk-i-Ly« — og 3 frikadeller og et hårdkogt æg — på en tallerken — ja — og hun græd, da jeg rejste.

Lidt småbuske og krat markerer, hvor huset lå — og bakken — hedder den ikke endnu »An Mari Bakke«? I al fald i mine tanker.

Ja, Else Marie Overgaard spurgte mig engang: »Er de swaer, æ Bår i æ

Skuel — for det er et farlig hus, de kan lav her-hjem?« — og da jeg forsikrede af hele mit hjerte, at det var de, sa' hun: »Ja, det er i hver Fald æ Mening, at de skal vær det!«

Og når jeg nu vender mig til jer, kan jeg gentage mine ord fra dengang: I var »svå'er Båre« — ikke en dyster time, ikke en søvnløs nat bragte I mig — ikke en af jer var jeg vred på mange minutter ad gangen. Som lærerinde gennem så mange år ved man, hvad det skudsmål vil sige: Rent ug til jer allesammen, både hvad opførsel og lærelyst angår.

Kan I huske, hvor glade vi alle var for at tegne. Så meget, at de gæve forældre blev betænkelige: »En ka jo et faa fat i en stump Papir undtrafen den over målet!« — Det blev så bragt under overvejelse ved et læsemøde: Sku de et *regn* noed mere? Men så sagde Anders Kresten: »A trower, at no'ed som baade æ lærerinn og æ Baar er så glå for, det ska wi ett bland wos i!«

Bravo Anders Kresten! Der var du et halvt århundrede foran din tid!

Men alt skal ha' en ende — det fik også livet på Mors! Det var Sjælland og sjællænderne, som trak. Og vel især ham, som vi har iblandt os i aften. Og jeg har da heller ikke fortrudt, at jeg valgte Sjælland fremfor Mors, selv om det kneb, da båndene skulle rives over!

Men det blev de jo heller ikke, siden vi kan mødes her, et halvt århundrede efter! Og så vil jeg slutte med nogle vers af Joh. Jørgensen:

De skygger bliver lange,
end synger droslen klart,
men det er afskeds-sange
fra en, som rejser snart.

Det sidste læs i laden,
af korn vel? eller strå!
Af høsten skal det kendes,
hvad du gik ud at så.

Dog kunne det vel både
at end jeg fik lidt rast,
der er så mange tråde,
som end mig binder fast.

Og én af de tråde går til Mors!
Tak allesammen!

Jeres gamle lærerinde,
Kirstine Kristensen,
f. Madsen.

An Mari Mariager

»Thi sætter vi her
en liden, grå sten
til minde om en færd,
der som duggen var ren«.

Jeppé Aakjær.

Mon der findes nogen skønnere udsigt i landet end udsigten mod Hanklit ved Thisted Bredning. Når man kom cyklende fra Solbjerg ned mod Fårtoft til Gullerup. Det minder i sin storslåede enkelthed om Køve Stræde i Ods-Herred, men får ligesom mere karakter ved Hanklits mægtige profil. Ved siden af denne bakke lidt til venstre lå An Mari's Hus. Lidt buske og småkrat markeret endnu, hvor det lå.

Men lad os gå indenfor — en dag i det andet tiår af 1900-tallet og hilse på beboerinden og ejerinden af huset. En lille, tør skikkelse, et lille skarpt ansigt med et par kloge og vagtsomme øjne — og en mængde tørklæder, forklæder og skørter. Huset var ejendommeligt, havde en lille forstue — og ellers kun en ret stor stue, hvor den meste plads var optaget af An Mari's væv. Hun var eller havde været »væverpige« da hun var yngre. Nu toned den frem som et stort støvet skrummel. Jeg så hende aldrig arbejde ved den. Et lille bord, et par stole og sengen optog resten af pladsen. Bag ved denne stue var et par mystiske rum, som blev holdt sådan lidt gedulgt. Hvad der gemte sig bag den ene dør, som i udseende mindede mig lidt om raftehegn, forventes at være geden, hendes husdyr. Forskellige lyde og lugte kunne tyde derpå! Men lad os ikke være smålige. An Mari var en venlig og gæv værtinde, og man kunne godt hygge sig i den fredens og nøjsomhedens atmosfære, som hvilede over det lille hjem på bakkens hæld. Men hvad levede hun da af? Hun har nok været mellem 50 og 60 år, da jeg lærte hende at kende, så der var jo et stykke vej til alderdomsunderstøttelsen, som det dengang hed. Ja, hun gik rundt og »hjalp te« hos folk. For hende var verden nok delt i to kategorier: De, som behøvede tjeneste og hjælp — og de som ydede den. Og hun var aldrig i tvivl om, hvor hendes plads var — blandt de tjenende. Men der var ikke nogen underdanighed eller sleskhed hos hende. Naturligt og selvfølgeligt hjalp hun, når der skulle vaskes storvask, slagtes, bages i den store ovn o. s. v. Hendes lille vimse skikkelse var på færde tidlig og sent. En gang var kongen i Nykøbing og så skulle jo ung og gammel til Nykøbing for at »se æ Kong«. Og med spillende øjne fortalte hun om, *hvor* mange steder hun kunne nå at malke en sådan sjælden dag. At hun skulle være blandt de, der »så kongen«, strejfede hende vist ikke. Hun kendte sin plads. — »Du har malket mange spande

fulde af mælk i din tid«, sagde jeg engang. »Ok ja, det vild blyv te noed, hvis det kom til renden«, svarede hun. Engang talte vi om hendes hus: »Det blyver nok reven nier — her kommer nok ingen te a bo etter mig«. »Ja«, sagde jeg, måske under påvirkning af kongebesøget, »det er så li'som med kongen, nær han dør, bliver hans hest skudt, siges der«. — Så lo hun: »Ja, mæ a' så æ Kong, vi hår it så ledt tefælles«. — Ja, hun havde skam lune — og råd til at være gavmild: I et updyrket terræn ikke langt fra Fårtoft, som kaldtes »Dålene« (dalene) voksede der lyng. Og hvert efterår ruskede hun lyng og bandt det i småknipper til at hjælpe på og til at sætte lidt liv i vinterens kakkelovnsfyring. Hun forærede mig altid flere knipper, og dem var jeg skam glad for. Hjemkommen fra en sommerferie fandt jeg på mit køkkenbord et par frikadeller og et hårdkogt æg. »Fra An Marie« stod der på en lille krøllet seddel med ærværdig patina.

Og det hører endnu med til et lille godt minde, som jeg freder om, at hendes øjne, som altid havde lidt dråber hist og her, blev ekstra våde, da jeg fortalte hende, at nu rejste jeg til Sjælland. »Jamen, An Mari — havde du da troet, at jeg blev her altid?« Ja, hun havde nu altid tænkt, at jeg var der, når hun blev gammel!

Sommetider fik jeg hende til at fortælle om sin barndom. Hun var vokset op i den førnævnte lille hytte. Hendes far var, så vidt jeg forstod, under sit arbejde som tækkemand på én af de store gårde faldet ned og havde pådraget sig en alvorlig rygs-kade. Og hvordan *det* var — med den tids mangel på social forsorg, kan enhver tænke sig. »Så sad han i 25 år å snowed Simer«, sagde hun, og så slog hendes ellers så lyse stemme klik, og hun blev tavs. »Sultede I så, I børn — sådan om vinteren«, spurgte jeg. »Nej, lifrem sulter — de trower a itt, der var en skuff i æ Bord hue der åltid var skorper og End-skiver, dem måt vi ta«, sagde hun.

Nu er huset borte, og forholdene på de statelige gårde har undergået forandring: r:

»Ingen gamle venner står ved en åben dør,
aldrig mer' skal vi med dem skæmte,
borte, ja, snart er de vel glemte
som vi selv!

Men »æ Fju'er« er lige blå og tindrende i skønne sommerdage, og Hanklit hviler lige majestætisk og tidløs ved dens bred.

KIRSTINE MADSEN,
Badstuevej 13, Korsør.

I min tidligste barndom var der kun ét hus i Fårtoft; det lå på bakken vest for »Fårtoftgård«. En meget lille stråtækt hytte. I det boede pigen Ane Marie Mariager. Jeg syntes jo, hun var gammel, men hun har været ca. 40 år, da jeg var lille, og hun passede os, når far og mor var i byen. Hun havde et såkaldt øreklæde over hovedet, og håret var sat op i nakken og med midterskilning. Vi undrede os meget over, at hun kun flettede sit hår om søndagen.

Tydeligt husker jeg, at Anmari dansede med den mindste på armen og sang. Til den lille sagde hun: »Du er sød og kær og dejlig og mange penge værd«. Hun lærte os: »Skuv mi Hejst, hvem ka bejst? De ka æ Præjst. Nej, de ka Pe Sme, som buvver ve Byens Le«.

Især husker jeg, at Anmari sang den gamle folkeviser:

»Der var to søstre i vor gård,
den ene som sol, den anden som jord.
Det er så fagert om sommeren.

Kom søsterlil, kom og følg med,
så går vi os til stranden ned.
Det er så fagert om sommeren.

Den ældste skød den yngste ud,
så bli'r jeg dog så væn en brud.
Det er så fagert om sommeren.

Når Anmari var nede og vaske for os, havde hun »Faks« med, hendes kære hund, en hvid puddel med små brune øjne; den lå bag ved loftstrappen på hendes forklæde. Vi sad og beundrede den, mens Anmari vågede over, at vi ikke gjorde den noget. Når hun drak kaffe, dyppede hun sukkerknalden i kaffen, holdt fingeren der, hvortil »Faks« måtte bide og tog så selv resten. Da »Faks« døde, blev den efterfulgt af en grim, rødbrun en, som blev så tyk, at den dårligt kunne hoppe op i sengen, hvor den lå meget af tiden. Anmari måtte så skubbe bag på.

I de tider var vejene sporede og stenede og ikke altid lette at færdes på. Når bakken så var stejl som den, der går forbi huset her, kunne det godt være farligt. Af samme grund var fordøren aldrig låset, og egnens folk vidste, at i gangen lå der noget reb og en skarp kniv, som kunne være til hjælp i værste fald.

I den meget lille gang stod der en kiste, og der lå kridt i vinduet. Hvis hun ikke var hjemme, kunne folk skrive besked på kistelåget. Da Tage Overgaard

som lille var sendt derop, kom han hjem og sagde, at kisten var for lille; det kunne ikke være der.

Anmari fik altid juletræet fra skolen, når det havde udtjent der. Det var en stor dag, når drengene skulle op med det.

Hvordan hun bar sig ad med at vaske for nogle karle, aner jeg ikke, da hun skulle hente al det vand, hun skulle bruge, i en lergrav og slæbe det op ad bakken. Og plads var der såre lidt af, især da hun havde et får og nogle høns i det lille bryggers. På bagdøren stod der med kridt og store bogstaver: »Pas paa at Hønsene ikke kommer ud«.

Anmari tog det som en selvfølge, at hun var født til fattigdom og til at tjene andre.

Hvor var hun dog en trofast sjæl,
den gamle Anmari.
Hun ville altid andres vel
og var så glad der i.

Hun gjorde alle andres slæb
og fik kun lidt for det:
Kan hænde sig en levning kål,
mon flæsket var der i?

Hun vasked' op til gilderne
og sled den halve nat;
og fik sig så af levninger
og grums en lille klat.

Hun fejed' også gårdene,
og kosten var af pil.
Man undres må, at tårerne
fortrængte ej et smil.

Når hun gik frem ad vejen
med lygte og med spand
at hente mælk hos Else,
hvor Laust han var mand.

De røde øjne rindende,
og næsetip, som stak
ud af de mange sjaler
samlet af en stoppenål med lak.

Så kom hun ind at hvile
sig hos min lille mor.
Så fik de sig en kaffetår
og mangt et skæmtens ord.

Jeg husker, hun formanede' mig
den dag, jeg skulle ud
i verden, om at skikke mig
og stole på min Gud.

Og det var ikke tomme ord.
Hun levede med dem
og gik så tryk og trofast
ad vejen ligefrem.

Ca. en gang om året gik Ane Mari over i »æ Gaa'd«, det vil sige til Ø. Jølby (en lille mil). Det var, når hun skulle have nye væger i sin petroleumskoger. Men først gik hun ind til forskellige og spurgte, om de skulle have bud med.

Ane Mari var fast ansat i »Kølviggård«. Hun malkede, vaskede spande og lignende. Desuden kunne hun godt nå at hjælpe andre.

P. C. O. Nørgaard har mange gode minder om hende, og Ane Mari fortalte meget gerne om »bette Peder«.

Til Peder sagde hun: »Do er mi Yvstin, men bette Kristian i »Kletgo« er æ Log«. Så Peder var knap nok ene om æren. Oversat: »Du er min øjsten; men lille Kristian i »Klitgård« er låget«.

En af de Fårtoft-folk, som fortjener et par minderuner, er Kristian Overgaards mor, »gammel Stine«, som vi desværre kaldte hende. Hun var vel godt 50 det første, jeg kan huske. Der blev lavet lejlighed til hende mellem den østre port og stuehuset, da de unge blev gift og overtog gården. Den ældste søn byggede en ny gård vest for på en del af jorden; desværre brændte udlængerne til den gård ca. 7-8 år efter. Det gjorde et indtryk på mig, som jeg aldrig kan glemme. Vel mest fordi deres ældste barn var min lille veninde, ca. 6 år. Det var Anmari Mariager, som kom og fortalte ulykken.

Gamle Stine var så rar, og vi ville gerne besøge hende. Så fik vi kager eller æbler; men hun havde en »Rasmus« til pige, Kristiane; hun kom gerne med kost, spand og gulvklud, parat til at skrubbe efter os, så snart vi var ude.

En anden sag var, når vi så Kristiane gå til brugsen, så skulle vi om at sidde ved vejen til hun gik hjem, for så vidste vi, at hun havde et kræmmerhus i kurven, og Stine havde sikkert givet hende besked om at give os en knald.

*Marie Jensen og
Marie Mikkelsen.
»Stue Marie« og
»Bette Marie«
Skrædder.*

Kristiane var desuden malkepige og reserve-markhjælp inde i gården. Når de skulle køre korn, gik pigerne først og bandt negene sammen to og to, så kornet var hurtigere at læsse. Dertil brugte de simer, en slags reb snoet af rughalm. At sno simer var for en stor del mændenes vinterarbejde og husmændenes ekstrafortjeneste. Min mands far snoede mange simer, som gårdmændene leverede halmen til. Desuden billede Niels Thorsen kværne og møllesten i gårdene. Den bestilling holdt han meget af, fordi karlene så ville have ham til at fortælle om sine oplevelser i Amerika og meget andet. N. T. læste meget og var sikkert en god fortæller. Han underviste selv sine tre sønner og to plejebørn, hvoraf den ene var »æ Dyrleges« Valdemar, som sidder på Ansgarshjemmet den dag i dag. Han er 80 år, altså født 1892. Den anden plejedreng var fra Erslev og hed Anders; han havde først gået i skole der hos min mor, og jeg husker, mor fortalte, at hun hørte, de andre børn drillede Anders med, at hans mor havde stjålet en ål i Nykøbing, og den kom hun i sine bukser. Hvordan det videre gik med ålen, meldte historien intet om — men det var før elastikkens tid. Anders kom senere til at tjene i mit hjem i Gullerup, og da han en dag ville springe ud fra broen for at svømme, var han nær druknet; han lå i sengen nogle dage efter dette, og jeg husker tydeligt, at Kirsten og Niels Thorsen besøgte ham. Da anede jeg ikke, at de skulle blive mine svigerforældre.

Niels Thorsen var i Thisted Amts Plejehjems bestyrelse, og når de ikke kunne finde egnede hjem til børnene, tog han dem selv. Jeg har flere breve, som de drenge har skrevet til Nikolaj, og det lader til, at de har befundet sig godt. Niels Thorsen skriver et sted til Nikolaj: »Kunne du ikke skrive et brev til Anders? Der er så få, der tænker på sådan en lille fyr«.

De mange gamle breve mellem min mand og hans forældre har jeg stor glæde af. De behandler alle mulige spørgsmål: Politik, skole og kirkespørgsmål, ikke mindst om pastor Balslevs første tid i Ø. Jølby. Men om de dele kan man læse i den dejlige jubilæumsbog: »Morsø Frimenighed 1871-1971«. Redigeret af Per Fisker. Den bog skylder vi pastor Fisker og hans kone, Bodil, en stor tak for; den har de haft et mægtigt arbejde med.

Lige før Stine døde, sad mor hos hende, og Stine fremstammede: »Du har sagt noget om Hans Tavsens«. Stine var et meget alvorligt menneske og tit tung i sind. Mor huskede så, at hun ved en sådan lejlighed havde mindet om ordene om Hans Tavsens, hvor der står: »Den dag han ej kæmped med modgang eller nød, han frygted Guds nåde som før ej til ham flød«.

Stine var ked af, at vi ikke skulle lære salmevers i friskolen, når hun tænkte på den rigdom og glæde de salmer, hun havde lært, havde været for hende, især om natten når hun lå og ikke kunne sove. Jeg har samme glæde.

Stine forstod nok ikke, at vi lærte at holde af salmerne ved at synge dem; vi sang altid to salmer om morgenen og en uendelighed af andre sange resten af dagen. Den gang skulle vi jo ikke nå så mange fag.

En sørgmunter historie

Før i tiden bestod morgenmåltidet (æ Dovver) af kartofler i panden og bag-efter rugbrød og mælk. Kartofflerne lavedes på følgende måde: Man skar en skive flæsk i terninger, brasede dem på panden, skar de kogte kartofler i og overhældte dem med skummet mælk, lod så det hele koge godt sammen, mens man rørte i det; det kunne dog ikke undgås, at det brændte lidt på, men det gjorde heller ikke noget, da »Skovver« var en meget yndet spise, som man kappedes om at få mest af. Panden stod midt på bordet, og alle langede til. Således fortælles der fra »Klitgård« i forrige århundrede, at en af karlene, som havde fået skrabet sig en god skefuld løg af panden, blev så såret og fornærmet på den skælske pige, som snuppede herligheden fra ham, at han i fuldt alvor sagde: »No mo ed hælst blyv væ'ren, de vi tov haa snakked aam«. (Nu må det helst være, det vi to har snakket om). Så var det kæresteri forbi.

*Gullerup Mølle,
hvor vi fik malet i min
barndom.
Gryn lavede Per Volsen
for os.*

Der er en hel del Gullerup-folk, som jeg mindes med tak og glæde.

Sidsel og Niels Post (døbt Pedersen) boede i huset ved Gullerup strand, helt nede ved vandet. N. P.s far boede der før dem og gik post, deraf navnet. I det hus var de fem børn født. Niels P. var murer. Så vidt jeg ved, var han med til at bygge Tødsø præstegård og gik den lange vej morgen og aften i sine store træsko. Og det var mindst ti timer på arbejdspladsen til en lille dagløn. Om vinteren tærskede han med plejl på gårdene for 50 øre om dagen, så der skulle ikke flottes meget i husholdningen. Sidsel var en stille, god og stræbsom kone. Flid og nøjsomhed måtte folk øve sig i den gang.

Ca. 1905 flyttede de i ejendommen vest for, oppe på bakken. Der var en del jord til og den mest storslåede udsigt over Thisted Bredning og Hanklit m. m. Stedet ejes nu af Tjæreborg-præsten, som bruger den til sin private sommerbolig; han ejer omtrent hele Gullerup. De andre huse og gårde bruges til ferieboliger for præstens personale.

Først i tyverne blev Niels og Sidsels yngste søn gift og fik hjemmet, hvorefter forældrene købte et hus syd for bakken. Der var nok ca. 10 tdr. bygsæde til, så de havde en ko. De var meget plagede af gigt og andre svagheder, så det gjorde ondt at se, hvordan de måtte stride for at klare arbejdet. Huset lå lige ved »Mølbjerg«, som hørte til mit hjem. Når vi arbejdede dér, slog vi tit

en sludder af med dem, og det hændte, at vi fik en tår kaffe hos dem. Til deres guldbryllup skrev jeg følgende hilsen:

Når Sidsel vinked' med koppen, jo vist,
så var der en tår i kanden.
Det tegn blev der spejdet efter med list
helt oppe fra bakkeranden.

At få sig en hjertelig passiar
såvel som en lille hvile
hos sådan en hyggelig »Mor og Far«
var noget, vi godt kunne lide.

Tillykke! og tak for jer trofasthed!
Gid I må ha' fred til det sidste.
Jert minde vi ærer i kærlighed.
I lærte os mer', end I vidste.

25. maj 1935.

Niels Post levede ikke så længe efter guldbrylluppet. Sidsel fik de sidste år en god pleje hos Anna Svenningsen, Bjergby; hun døde ca. 1951, 96 år gammel. Vort venskab holdt til det sidste.

Ved Sidsels begravelse husker jeg, Signe Ringgaard mindedes en udtalelse af hende mange år før. Sidsel havde sagt: »Jeg synes altid, marts er sådan en streng måned, for da begynder det at knibe med føde til både mennesker og dyr«. Det var nok noget, som mange måtte sande den gang, og hvor har vi godt af at tænke på det i vor tid, hvor vi så at sige alle har overflod.

Sidsel og jeg havde en fælles ven i fjorden; der har vi tit siddet og lyttet, når den klukkede fortroligt.

Af far's og mors gode venner i Gullerup skal især Marie og Kresten Møller omtales. De boede i en lille ejendom nede ved Mølbjerg. Ejendommen blev passeret mønsterværdigt, og dog er det en gåde, hvordan de fik føden dér til sig selv og otte børn. Kr. Møller havde været på Askov 3 vintre og begyndte i 1879 at holde friskole for 4-5 familier. Det var begyndelsen til Gullerup friskole. Om den skole skriver Signe Ringgaard smukt og godt i »Jul på Mors« 1971.

Kr. Møller var vist også den første uddeler i den gamle Gullerup Brugsforening, som lå lidt syd for Kr. Møller på den anden side åen, så grunden hørte sikkert til Fårtoft. Brugsen var da også bygget sammen med Fårtoft

Mejeri. De to ting bør have et kapitel for sig, da de i min barndom i høj grad var med til at give egnen liv og præg. Men først lidt mere om Kr. Møllers. De var ældre folk, det første jeg kan huske. De fire døtre, Karen, Dorthea, Kristine og Ane, kan jeg kun huske som voksne. Dorthea blev husholdningslærerinde, hvad der den gang vist nok var noget nyt — og især nyt, at en pige fra et småkårshjem nåede andet end at blive tjenestepige i gårdene. Ane husker jeg bedst. Hun var så rar. Især husker jeg, at hun hjalp mor at passe os, da vi lå ti børn i sengen af mæslinger, og flere af os havde brystbetændelse og var meget syge. Den lille femårige Anders døde den 26. maj 1917, pinselørdag.

Den kære Ane døde af spansk syge, vinteren 1918 var det nok. Far og mor vågede med hende en af de sidste nætter, hun levede, og de fik således smitten med hjem til os, men ingen af os døde dog af den sygdom.

Efter de fire piger havde Kr. Møllers fire drenge. Per var den ældste og kom i maskinlære. Om han først var i Snedsted eller hos Heide i Galtrup, husker jeg ikke; men jeg ser ham endnu, når han søndag aften gik forbi vort hjem på vej til Snedsted — skulle sejle over Vildsund. Og i fantasien fulgte jeg ham ud i den vide verden, hvor det forekom mig, at Snedsted måtte ligge. Per blev en meget dygtig ingeniør. Han var mange år i Indien og endnu flere år i England, hvor han er død for få år siden. Hans kone var fra Ribe-egnen. De besøgte far og mor, når de var hjemme. De to yngste drenge var lidt ældre end os, dog husker jeg, at vi kælkede sammen på Mølbjerg, og at de var gode ved os små piger og Peder. De drenges første lære som landmænd fik de i mit hjem; således husker jeg tydeligt, at en af dem stod og græd, fordi han ikke turde gå op i båsen til hestene. Jeg havde ondt af ham, for det turde jeg rigtig-

nok heller ikke. Men så kom far og viste ham, hvordan han skulle snakke til hesten og klappe den, så den ikke blev bange.

Den yngste, Villiam, tjente en tid i nabolaget, men så brød han af, for det var jo med ler om både næse og mund og træsko, som vejer tyve pund, husker jeg, han sagde. Nej, han ville være købmand, og det blev han efter endt læretid i København. Han er nok den sidste levende af den søskendeflok.

I min barndom kom de store drenge op for at høre far fortælle om Californien. Der havde min far været i syv år og rejst meget som fotograf. Den gang var verden større, og det var en begivenhed, at én havde været i Amerika og havde så mange billeder med hjem. Dengang blev der fortalt og lyttet.

Kr. Møller var ikke så lidt tunghør og kunne således ikke følge snakken, hvor der var flere; men han og Marie kom tit om aftenen med tøjskoene i en avis under armen, »æ Binhuets« i tasken og piben til den lange tobak, som de røg dengang. — Så gik snakken rart og hyggeligt, mens vi piger skulle skylle kaffeposen og sætte »æ bette Kikel ik æ Kakel« (sætte den lille kedel i kakkelovnen med grums fra forrige kaffelavning. Selvfølgelig kom der også en god klump cikorie i, når man lavede kaffe. Det kunne aldrig gå andet.

Vi havde grisesøer derhjemme, og Kr. Møller var en af de faste kunder. Mon ikke de fik to? Og i den anledning skulle Marie med, og de skulle spise; og så skulle faster, Ane Kirk, og Poul Purup da også med. Det blev muligvis lidt småt med fortjenesten på den måde, især hvis en gris kun kostede godt fem kroner. Men folk ville så gerne glæde hinanden, og de daglige fornødenheder var små. Det kunne således ikke godt gå an at slagte en so, før den havde fået seks læg grise. Når vi lavede kartofler til davre, kom der først en skive flæsk i panden til at fedte den med og derefter kartofler og skummet mælk.

Søster Karen, til venstre, og mig siddende. Vi er ti og tolv år. En dag far kørte vores lærerinde Julie til Nykøbing, hun skulle rejse på sommerferie, som dengang begyndte hun i august, fordi børnene skulle hjælpe i bøsten.

Panden kunne dårligt nok rumme kartofler nok til den store flok; men så kunne vi spise kogt mælk med rugbrødsterner for resten.

Kr. Møller var født 22. august 1848 og døde den 14. juni 1919. Han fik sit ene ben sar af på grund af koldbrand og døde på sygehuset. — Marie var født 11. februar 1850 på en gård i Sundby Thy. De sidste år boede hun i Bjergby, hvor hun også var skøn at besøge, selv om hun da var blind; hun havde aldrig brugt at klage. Engang de sidste år besøgte hun os, mens far og mor boede i Ø. Jølby; da husker jeg, at mor sagde til hende: »Du har megen glæde af dine børn«. Og Marie svarede så glad: »Ja, der, at de kan forliges«. Hvor har jeg tit tænkt på det svar og glædet mig over det. Det var ikke noget om Pers bedrifter ude i den store verden og de andres dygtighed, men det, at de ville være gode ved hinanden.

I huset lige øst for Kr. Møllers boede, det første, jeg kan huske, Birthe Katrine og Jens Filtenborg. J. F. var en lille, klejn mand. Det forekommer mig, at han altid røg tobak. Konen var stor og tyk. Det var meget sjældent, vi så hende. Hun var vist god nok. Jeg kan aldrig huske hende omralt, men mindes, at jeg forestillede mig, at det var heksen i Pandekagehuset, fordi huset var groet til med høje tjørn. De havde en gammel pige i pleje, Ankatrin. Det var

datidens form for alderdoms- eller plejehjem. Den ellers så allerkæreste lille Karen, et barnebarn, nr. 9 i en flok, hvorfra moderen døde efter fødslen, og lille Karens så alvorlige hofteskade. Den lille Karen syntes, det var så morsomt at gå op på loftet og råbe bøn gennem et hul, for så blev Ankatrin så bange. Den lille Karen havde sikkert ikke mange fornøjelser, og jeg tænker med samvittighedsnag på, at jeg var med til at se ned på hende fordi, hun var så uplejet. De to små piger fra Fårtoft Mejeri (som lå lidt syd for) kunne jo sagtens spille overlegne. De havde deres mor og to tjenestepiger til at passe sig op. Men hvad tænker børn på det?

Fårtoft Mejeri spillede en ret stor rolle i vor barndom. Der var liv, og jeg kan endnu høre klangen af spandene og maskinerne. De mange mælkekuske og mejeristernes råben til hinanden; eller deres sang og fløjten, som rigtig kunne runge i det store rum. Når vi arbejdede på Mølbjerg, gik vi hen og hentede frisk kærnemælk dér, sommetider var der store smørklatter i. Det var noget, der smagte en varm høstdag.

Poul Purup kom hver dag med mælken fra gårdene nord for bakken; der blev sagt, at han sommetider kørte den tur for fem øre pr. dag — når det så samtidig gik ud over arbejdet derhjemme.

Det var længe før gummistøvlernes tid, og jeg mindes med rædsel, hvor opkørt vejen var af de mange mælkevoгне, og den vej skulle vi i brugsen, så »æ Blævver« (pløret) fyldte ikke alene træskoene, men sad os langt op på benene. Om sommeren løb vi over marken og langs med åen til butik; det var mere romantisk. Den å kunne klukke så fortroligt og glad.

Det er mig fortalt, at mejeriet til at begynde med holdt svin. Om det blev forbudt, ved jeg ikke, men der blev så indrettet brugsforening i svinestien. At alt var utroligt primitivt er sikkert. Ekspederingen var det også. Det meste blev taget med fingrene; dog ikke margarine og blød sæbe, som stod i nogle store baljer under disken; de fik et godt spark derind igen, når der var taget af dem. Der var meget lavt til loftet, og dog hængte alt muligt langs bjælkerne: Gryder, pander, øser, lygter, natpotter o. s. v. På gulvet lå der store ruller af tjæret reb o. m. a. Og så havde de prospektkort og glansbilleder; hvilken herlighed for datidens barnøjne. I 1913 blev mejeriet revet ned og et nyt bygget i Solbjerg og et i Flade. Omtrent samtidig blev brugsen flyttet om til fjorden, hvorfra der var sejlads til Thisted, og varerne så kunne hentes der.

Ved at læse Carl Niensens beskrivelse i »Min fynske Barndom« af hestene, som arbejdede på teglværket, får jeg lyst til at beskrive hestene derhjemme. De havde altid en meget stor plads i mit hjerte og har det således også i min erindring.

De første to, jeg husker, var sorte. Dem var far lidt stolte af, for de var flotte; de havde bare den grimme fejl, at de var løbske, og man vidste aldrig,

Klar til kirketur med »den røde«.

hvornår de stak, og mor gik altid i skræk for, at de skulle køre de små ned, som for det meste tumlede omkring i gården.

Mens vi havde de sorte og var rask kørende, husker jeg, at vi foretog et par »udenlandsrejser«. En til Vestervig og besøge moster Lavra og en anden rundt i Sønderherred og besøge fars søskende. De ture svarede til, at folk i dag rejser til Mallorca eller Italien. Fra turen til Vestervig husker jeg bedst, at vi så toget og blev meget bange for, at det skulle køre over os. Skrækken gjorde, at jeg fik ondt i min lille mave.

På turen til Sønderherred står det for mig, at vi kørte i en uendelighed af land og hede. Det var nok før, der blev plantet i Sindbjerg og Redsted.

Fra besøget i V. Assels hos faster Ane og Kr. Boll husker jeg især, at Peder og jeg sov i det ene gæsteværelse med dobbeltseng og store, hjemmevævede dyner: far og mor sov i det andet, og de fik kaffe på sengen om morgenen, hvad der dengang var en stor ære. Peder og jeg fik en tallerken småkager ind til os; dem guffede vi i os med stor appetit og med god samvittighed. Værre var det, da mor kom ind og så, at vi havde tømt tallerkenen. Hun sagde: »Det var nu ikke pænt«, og det var der vel noget om. Mere urimeligt syntes jeg det var, at mor skammede os ud, fordi vi sammen med vores lille, søde kusine Karen prøvede, hvem af os der kunne skræve over flest fjæl ude i gangen. Dengang var der en skrækkelig masse, som ikke var pæn til en pige — for ikke at sige frygtelig uanstændigt. Mor var måske også særlig streng i det stykke.

Bror Kresten som 15-årig i sovekammeret i Gullerup, hvor han lå med lungebindebetændelse i mange måneder. — Sygdommen blev senere til T. B.

Hun lærte jo tidligt af sin bedstemor, Else-Mari i Toftdahl, at hun skulle passe på ikke at blive »æn Hjaari«.

Efter de to sorte heste fik vi en stor køn, brun og en mindre rød. De havde begge to føl om foråret, hvad der var en god indtægt til Mikkelsdag den 29. september, men tit til stort besvær om sommeren; f. eks. kunne føllene gå hen og tage dynen af den lille, som sov ude i barnevognen. De tog dynen med tænderne, stod og svingede den frem og tilbage og smed den derefter et stykke hen af jorden. At de ikke derefter tog barnet, må man næsten undres over. At de til tider morede sig med at stryge gennem Kr. Møllers lille stykke dyrebare korn, gør mig meget ondt at tænke på.

Den gang kørte vi mælkerur til Fårtoft mejeri. Når vognen kom fra mejeriet på vej til Fårtoft og Solbjerg med den skummede mælk, skulle føllene drikke, og bette Søren, som vi i flere år havde til karl, skulle have formiddagsmellemad og kaffe. Det lille røde øg kunne blive fuldstændig tosset, hvis det varede for længe, inden føllet kom til. Således husker jeg engang, vi var i »Nørgård«, Erslev, som var fars hjem, at der var tre voksne mænd til at spænde og holde det rossede dyr, så vi kunne komme på vognen. Derefter gik det i vild fart hele vejen til Gullerup. En hjælp var det vel, at »æ Tehaans« den brune, var fornuftig. Bette Søren har nok været parat til at lukke føllene ud, når han så os på lang afstand — ellers havde det forstyrrede dyr da smadret os og alting da vi nåede stalddøren.

En gang, den røde gik i boks med sit føl, huggede den med sine tænder i fars næse, så han havde mærker af det for livstid.

Som omløst var det frygteligt upassende, at en pige red på en hest — men hvem der dog måtte — !

Og jeg glemmer aldrig min far, at engang hestene skulle rides til vand i engen, tog han mig med et rask tag og smed mig op på den røde med et: »Så af sted med dig da«. Jeg turde slet ikke skele til stuehuset, for tænk om mor havde set det? — Det skal ellers siges til vore forældres ros og ære, at den ene aldrig gav lov til noget, som den anden havde noget imod.

Der var en ret stejl bakke ned til engen, og da hestene bøjede hovederne for at drikke, gled jeg lige så stille ned i truget. Mest ærgrede det mig, at jeg havde svært ved selv at komme på hesten igen og således gik glip af den vidunderlige hjemtur.

De sidste år, vi boede i Gullerup, havde vi en vidunderlig kørehest, en rød hoppe. Hvor den kunne stryge hen ad vejen. Da min bror overtog gården fulgte den med, men ak! En dag så jeg den i Nykøbing, og det var ikke min bror, som kørte den. Jeg løb afsted for at se, hvem der muligvis havde fået den, og erfarede til min sorg, at den var havnet et sted, hvor jeg ikke stoledede på, at den fik det alt for godt. — Flere år før havde far købt en værre »kamel« i Flade. Få dage efter skulle far, mor og tre børn på besøg i Damgård i Tødsø; men da de ville spænde for og køre hjem, var dyret gået i forvejen. Vi derhjemme blev ikke så lidt forundrede ved at se hesten komme gående nok så sindigt nede på vejen og dreje selvfølgelig om i gården. At den ikke gik til Flade var da et bevis på, at den var tilfreds hos os.

De gange i mit lange liv jeg har set en hest blive misbrugt eller mishandlet har sat så dybe mærker i mit sind, at de aldrig slettes. Så det glæder mig, at maskiner og traktorer ikke lider på den måde.

To store omvæltninger har jeg oplevet: At hestetrukne maskiner afløste leen og at traktorer afløste de hestetrukne. — Hvad bliver det næste?

Noget af det, der kunne glæde mest i en ungdom var vel nok en karl i marken med et spand dejlige, store, velplejede heste; vinkede han så i smug over skellet eller sang en god fædrelandssang — f. eks. »Vi har det godt i grunden her, så vel som vore Fædre. Vil Gud, den dag tør være nær, vi får det end lidt bedre« — ja, det var den gang.

Så døde lillesøster Marie, knap fem år. Mor var alvorligt syg. Sorgen var så stor, og sindet blev så mørkt. November 1920 flyttede jeg til Tødsø. Der havde jeg det godt, så vidt som de kunne gøre noget til det. Min madmor, Kathrine Svenningsen, var en perle. Hun lever endnu, og jeg har nylig besøgt hende. Hun er 82 nu i 1972.

I min barndom og ungdom var det helt almindeligt, at skrædderne gik fra hjem til hjem og syede. Og de var ventede med spænding, ikke mindst af børnene.

Først havde vi Sidsel Overgaard fra Sundby. Hun passede også mor i barselseng nogle gange. Dernæst havde vi Ane Madsen fra Vestflade, som var søster

Andrea og Kresten i vort hjem i Gullerup ca. 1929.

til Søren Overgaards kone, Else Marie. Men til sidst, i en utrolig masse år, havde vi Marie Skrædder. Hun var fra Erslev og havde som så mange andre dér, gået i skole hos mor i »æ Pogsku'le«.

De første år havde Marie forskellige elever med sig, de skulle selvfølgelig dele den store dobbeltseng i gæstekammeret. Det har ikke været behageligt at skulle varme folks tunge, hjemmenvævede dyner op den første nat, de var der. Og desuden var kammeret iskoldt om vinteren, men det tog man som en selvfølge. Det kneb nok også tit, at stuen var varm om morgenen, når de begyndte.

Efter nogle år fik Marie sin plejesøster, Marie, med sig, og efter den tid blev det så »Stue Marie« og »Bette Marie Skrædder«. De var flinke begge to. Dengang skulle man altid have foer i en kjole, når det var klippet og skulle prøves, sagde Marie: »Naa, kom saa her aa kom ik æ Dræt, vi ka fo dæ fu'e æ Pløv«. Foret kaldte man dræt dengang, ligesom hestens sele, så oversat hedder det: »Kom så her og kom i selen, så vi kan få dig for ploven«.

Når folk trængte på for at få noget syet, sagde »Stue Marie«: »Hold — hold, det æ et Pins ino« eller: »Naa, I ska haa æn graan Sommerværk«. — Skrædderne sang meget og var ret gode til det. Det var tit gamle viser, f. eks.: »På blomsterklædt bakke sad Hjalmar så ravs« eller: »På Samsø var en pige« o. s. v. Af andre sange husker jeg bedst: »Underlige aftenlufte«.

De piger havde et større distrikt: Fårtoft, Gullerup, Flade og Bjergby. De

Peder, Andrea og Anna.

første år gik de vejen ind og bar den tunge, lille jernsymaskine og alt andet, de havde med. Jeg kan endnu se dem, når de kom fra Erslev mandag morgen tværs over markerne, eller »snik øvver«, som vi sagde. Siden fik de hver en symaskine og en cykel, og så skulle folk hente deres sager. Et mægtigt fremskridt, som de i høj grad fortjente.

»Bette Marie« blev gift først af de to, og det var med Per Boll fra Østgullerup eller Nordborg. Senere blev »Stur Marie« gift med Simon Harbro, og de boede i flere år i Nordborg, hvor Marie fortsatte med at sy, men da blev det os, som måtte gå efter hende. Jeg kan huske, at hun lærte mig at sy drengebukser. Siden den tid syede jeg arbejdstøj til far og begge mine brødre. Man kunne tjene en hel krone ved at sy en arbejdsjakke, så det kunne aldrig gå at lade være.

Bette Søren

Tilnavnet havde han nok fået, fordi hans far også hed Søren Sørensen. Hans far døde tidligt; han var nok fisker, som omtrent alle andre mænd i Nordborg ved Hanklit. Moderen, Stinne Mari, boede i et lille hus deromme, hun virkede urolig og forrumlet. Det kom muligvis af, at hun havde døjet meget med

fattigdom og en fortrukken mand. Men hun satte alt ind på at leve et hæderligt liv og aldrig være andre til besvær eller ulempe. Og nøjagtig samme skudsmål kan jeg give Søren. Han var ikke af de store lys, men tro og pålidelig i høj grad — hvad der kom os til gode, da han tjente i mit hjem tre gange.

Engang hørte jeg min mor sige: »Når vi har Søren, så ved jeg, at børnene aldrig får et tarveligt ord at høre af ham«.

Far tog af og til ud, men det var meget sjældent, at mor gjorde det; men skete det, så vidste de, at det aldrig gik rent galt, når Søren var der.

Første gang, vi havde Søren, har jeg været ca. seks år. Fra den tid husker jeg bedst hans harmonikamusik, når han sad på »æ Kjelstien« (stenen ved brønden) og trak sin harmonika. Hvis så »æ Smes Jep« kom, så var der gang i det. Den knægt sang noget så godt, så jeg ikke kan glemme det; og mor glædede sig over, at jeg tog en smule ved lære af dem.

Det var tit, Jeppe og Søren sang og spillede: »Der nede i dalen en fattig hytte lå« og »Der gik tre piger og plukkede kål, de talte sammen om giftermål«.

I 1950 lå jeg på Thisted sygehus, og der glædede jeg mig over morgensangen ude på gangen; især over en dejlig mandsstemme; og stor var min forundring, da jeg opdagede, at det var Jeppe Josefsen; desværre fik jeg ikke lejlighed til at hilse på ham, og kort tid efter så jeg hans dødsannonce i avisen.

Min lille bror Kresten havde også en høj stjerne hos Søren. De to delte kammer og seng til fælles tilfredshed. At Søren skræde ret kraftigt nat og dag og spyttede godt ned mellem væggen og sengen har Kresten aldrig klaget over. — Engang Kresten stod i kammeret og skiftede tøj i middagsstunden, råbte Katrine, at han skulle komme ud, Søren skulle sove — og så svarede Søren: »Kresten fornærmer ingen!«

Søren havde tjent på flere store gårde: »Nandrup«, »Ullerup«, »Kortbæk« og vistnok »Skaregård«. Fra den tid havde han skikken at slikke sin ske grundigt, gnide den godt i venstre hånd og derefter på albuen. Jeg ser tydeligt alle de tag endnu. Hos os blev skeen nu vasket alligevel, men det gjorde den jo ikke i sin tid, da hver havde sin hornske, som efter brug, slik og gnidning blev stukket under bordet i en læderrem. Søren sagde kun meget lidt; men han havde ondt ved at skjule sin glæde og stolthed, når lillesøster Marie på 3-4 år pressede sig ind under hans arm og sagde: »A væl sej ve Søren«. Han mødte også til hendes begravelse; hun døde, da hun knap var fem år. Hun var alles hjerte barn, født på mors 40 års fødselsdag og var nr. 12 i flokken.

Søren gik altid vejen ind. Kunsten at cykle fik han aldrig lært. At han gik til Nykøbing, når han havde en fridag, kan lade sig høre; men en anden sag var det, når han en aften stod forlegen i døren, trippende med den venstre

hånd i bukselommen og med den højre gned han skægget et par gange og holdt sig derefter for panden, inden han fik det frem: »A ku val et fo nue graan Ører? A vel lig æn bette Tukker til Hesselbjerre«. (ca. tyve kilometer. Oversat: »Jeg kunne vel ikke få nogle ører? Jeg vil lige en lille tur til Hesselbjerg«.

Søren havde det ikke altid så let med sig selv. Han kunne så let mistænke folk for at de ville drille og gøre nar (men det blev nu ikke brugt hos os). Han havde den svaghed, at han var kvartalsdranker; når trangen tog ham, kunne far ikke få ham fra det, så manglede han »nøj Blustøv« eller lignende. Efter et sådant sold blev han væk et par dage, og når han kom igen, var der ingen, der antydede noget.

Engang far havde solgt et øg, og Søren skulle trække til Nykøbing og levere det, trak det ud på aftenen, inden Søren lod sig se. Far var unægtelig lidt nervøs for pengene, men hen på aftenen kom Søren (uden bjørn) og med pengene idet han sagde: »A fek mi Kaffe, sø'n te nøj Brøe«. Oversat: »Jeg fik en tår kaffe til noget brød«.

Nogle mener at have hørt Søren skænde på hestene i marken: »No ka I si'l om æd, no sæjer a ed mi'e«. Oversat: »Nu kan I selv om det, for nu siger jeg ikke mere«.

Søren var en tro tjener, og vi mindes ham med tak.

Når vi var ivrige efter at vide, hvad vi skulle have til middag, sagde mor: »Finker i Faa's Hat (i fars hat) aa Øllebrø'e i Mu's Luv« (øllebrød i mors hue).

Vi lavede finker efter fåreslagtning; det var kogt lever, hjerte, nyrer og lunger, groft hakket på det store hakkebræt med kniven med de to håndtag (Anton Berntsen skriver om »Byens Avis«: Næ'e hon læ æ Hakknøv go'e, æ hon saa val tepas.

De forskellige dele fik igen et opkog med porre, timian og eddike og blev jævnet med groft rugmel. Der blev en stor portion, som kunne slå til mange davrer. Til hver davre blev en portion varmet på panden og spist med rugbrød til; bagefter fik vi kogt skummet mælk hældt over rugbrødsterner. Hen på formiddagen fik vi en kop kaffe til en skive sigtebrød. Kaffen var selvfølgelig kogt på grums fra forrige gang og en god klump cikorie i; men hvor det smagte, f. eks. en kold efterårsdag, når man tog roer op.

Davren blev først spist efter malkning og fodring. — Efter griseslagtning fik vi grønning og vilborre. Grønning laves af fedtegrever og fast byggrød, som snurrer sammen på panden et par timer. Gerne grød af uknækket byggrøn, kaldet kanongrød — spistes også til davre. Kanongrød blev meget brugt til nætter: Nadver, som var sidste aftenmåltid. Den grød kom over ilden, når middagsmaden var færdig; der kogte den så et par timer og stod derefter i høkkasse til den skulle spises; en herlig ret for en stærk mave.

*Kresten Toftdahl Nørgaard 1964
i hjemmet i Thorup.*

Vilborre er kødsuppe kogt på tæer og skank tilsat timian og porre, tilsidst blod og eddike; nogle jævner den med rugmel. Den ret kan gemmes længe på grund af eddiken. I gamle dage siges det, at de gravede en lergrøde ned i jorden med suppen i.

Da en kone havde varmet den sidste portion og hældte den i fadet, sagde hun: »Her haar I saa de si'est«, og der var en druknet rotte i. Jeg tvivler på historiens sandhed, fordi den suppe er helt stiv, når den er kold.

Kjamjælksgrød — knækkede byggryn kogt i kærnemælk, spises med sirup i stedet for smørhul og mælk til. Grødresten spises kold i kogt mælk til davre, bagefter en pande kartofler. Alle rakte selvfølgelig til samme fad eller pande. I slagtetiden fik vi opvarmet blodpølse eller finker i panden som før nævnt.

Om julen fik vi grisesylte eller rulleflæsk, det sidste var lavet af det tynde maveflæsk, kogt og sat hen i sur suppe. Det smagte godt med rødbeder til.

Der skulle især spises godt »Stafens Maa'e« (St. Stefans Morgen), som var 2. juledag. Blandt bønderne var det skik at holde halvhelligdage til efter Helligtrekonger. Men på herregården Nandrup i Flade sogn sagde folkene: »Yvl va gue, saa læng den vaa'e; men den haad Æn Stafens Maa'e« (Jul var godt så længe den varede; men den havde ende St. Stefans Morgen).

Til jul bage vi sirupskager og pebernøder og meget andet. Også en stor lagkage, 4-6 lag over hele komfurpladen. Den kage begyndte vi på som decert juleaften. Strykkerne gik rundt på en stor glasopsats. Kovringer eller boller blev bagt til alle højtider.

Morsøsmål

Gyvves: fedes. Æ Brø'e ska soges: stå og have den sidste varme. Æ Vajs Grob: vejgrøften. Sals: stuehus. Æ do bløvven stæj æn?: er du fæstet endnu? Majdeslav: hviletiden over middag. Drøvtidavs: når man drager i marken efter middagshvilen; men først skulle vi »ha vor Drøvtidavskaffe. Til den fik vi en brun knald: et stykke kandis. Det påstås, at de på sine steder skiftedes til at surte på knalden; det sidste har jeg dog ikke været med til; men til at lade »æ Abrahams«: øldunken, gå på omgang, når vi arbejdede i mosen; men jeg husker, at min tørst var ovre, når dunken nåede mig efter at have passeret alle de skæggede mænd.

Tejn: en oval madkasse til at tage med i mosen eller marken. I jas: i aftes. I Jantigujas: i forgårs aften. I Aansifyvver: i forfjor. Æ Ludæ: på lørdag. Æ Bo'e: hjulbør. Æ Jomfru: til at stampe brolægning eller stenpikning med. Dorthē: stor håndrive til stubmarken. Æ Stoger: stubbe. Hyk: hø. Smærer: kløver. Da drengen skulle til købmand, sagde husbond: »Ka do saa sik aa fo traant« (»Kan du så se at få travlt«). Drengen bad om traant hos købmanden.

KLÆDER

Haagle: halstørklæde. Boll: uldtrøje uden ærmer. Vonter: vanter. Taa'sk: taske. Von: vand. Snælyv: snørreliiv. Fædløshuser: strømper uden fod, dog med æ pløss, som gik fra skaftet oven på foden med en strop til at sætte om den næststørste tå. Og æ Fæssel: en strimmel læder under hælen for at strømpeskaftet ikke skulle glide op. Æ Luw: Hue. Davleklæjjer: dagligtøj.

NAVNE

Volle: Ole. Ajs: Anders. Kaaren: Karen. Ma's: Mads. Bu'll: Bodil. Sesel: Sidsel. Ankatrin Puvlsdæ: Ane Kathrine Povlsdatter. Kræn Nargo: Kresten Nørsgaard. Tovttel: Toftdahl. Pe Kræn: Peder Kristensen. Soren: Søren.

Æ Fyvver: fjorden. Skiller: strandskaller. Ræ'e: tang. Brugtes meget til at dække roekuler med. Vi ville gerne med til stranden efter Ræ'e, men den våde ende vi fik, når vi kørte på læsset hjem i november måned var ikke så behagelig. Pajjekyller hedder vist Seppedejsten? Æ Straan: stranden. Olkvonner: ålkvabber. Aa brug æ Fyvver: at fiske i fjorden, vist mere som erhverv end som lystfiskeri. Tu'e æ Paa'n: vaske panden. Hvøvt: vinke. ÆN Bæjt: det brød, som kunne være i den store ovn på een gang. Mads Doss skulle slå lyng te æn Bejt. Kogkrøj: krum greb til at tage gødningen af vognen med. Kløvter: forbindelsen mellem plov og hammel, når man bruger hesteforspand. Skavler: hammelreb. Hu'llav: hestens hovedtøj. Dræt: seletøj. Kletter eller Klapræ: hovedtøj til dyr, som stod tøjrede på marken.

Søskendeflokken 29. maj 1969

(Billedet på modsatte side)

Bageste række fra venstre: Peder Nørgaard. Kathrine Vigfusson. Andrea Andersen. Kresten Toftdahl Nørgaard. — Nederste række: Ingeborg Sandahl Toft. Fødselaren, 70 år, Karen Nørgaard. Dorthea Vestergaard. Anna Nk. Thorsen.

Vi sprang med hinanden i »runde eng«
og plukked' de gule blommer.
Af mos vi redte så blød en seng.
Ja, da var det rigtig sommer.

Og åen klukkende gled forbi;
jeg elsked' dens trofaste gliden.
Meget fortalte den mig den gang.
Langt mere fortalte den siden.

Så mangan fredelig middagsrund
vi sejlede rundt i dammen.
Da kunne det hænde, den flade bund
vendte sig op af »prammen«.

Til tørre kom da det våde skørt
på dammebakken i solen;
og det kunne knibe, det kunne bli' tørt,
til vi skulle op i skolen.

Så tit vi løb til den friske strand
og boltred' i klare bølger.
Godt at de minder fra barndommens land
vil os i fremtiden følge.

Hører du kirkeklokkens klang?
Nu den kalder til kirkegang.
Hør blot dens milde dens dejlige røst;
den er min stille, min evige trøst.

Mon de nu vandrer ad kirkevej?
De, som jeg tror vil bede for mig.
Mon de nu træder med stille fjed
ind i det hus, som lyser af fred?

Erslev i februar 1928.

Til Andrea!

Hjertelig til lykke, du lille dre's!
Så fik du fyldt den første snes.
I den har du struttet af sundhed og glæde.
Gid og i det næste det være til stede!

Ja, det jeg især vil ønske for dig,
er at du må være på glæde rig!
Thi når man er glad, da bliver man god;
og det er jo det, vi længes imod.

Hver gang vi glædes ved noget godt,
lad det så for andre kun være småt,
da drager vi altid, så sikkert jeg tror,
en af de ægte perler på snor.

Gullerup, den 26. februar 1928.

Hør, du kære lille fugl,
synger du fra træets skjul
for at mildne sorgen?
Vil du sige til mig nu,
jeg skal være glad i hu,
frejdig til i morgen?

Forår 1928.

Dagen før jeg kom på sygehuset.

Til søster Andrea!

Snart rejser du bort; tit mindes vi vil
dit milde sind og dit muntre smil,
som jog så mangan skygge på flugt,
din barnlige latter den fulgte så smukt.

Ellen og Jørgen Gaardes første barn - den lille Kirstine

Vi har fået en datter i Ulballegård
med en næse lidt bred og så mørkt et hår.
Rigtig af typen, I kender så godt.
Med lykke og glæde har vi det flor,
Jørgen er stolt som en konge, jeg tror,
og Ellen er nu den lykkeligste mor.
Alle sig glæder ved det lille nor.

Moster Annas bilsen bje mtil Mors.

Til Dorthe og Kristian 8. maj 1943

Melodi: »Poul sine høns i haven lod flyve«.

Nu skal I se, at Dorthe hun flyver
hjemmefra og vesterpå og det i en fart.
Det var ham Kristian, der nappede hende,
før hun fyldte tredive, og det var jo rart.
Men, hvad tænkte vel alle vi andre?
Når nu Dorthe fra fader vil vandre.
Hvad skal der blive af hjemmet det kære?
Glæde og vemod var blandet en del.

Men først og sidst vor tak skal du have
for den gode pleje, du givet har vor far.
Og fordi vor søndag bli'r festdag og glæde,
trods vor gode moder, vi ikke mere har.
Nu vi ønsker jer lykke og glæde!
Hjemmets rigdom I altid må frede,
hjælpe ret hinanden, jer gamle mor at glæde,
så hun ej skal savne en rigtig aftenfred.

Ængstelig og ene er jeg ganske vist,
men det vil mig tjene sikkert allerbedst.
Thi den Gud, som kaldte, glemmer mig ej så,
med et kærligt øje han mig agter på.

Ja, jeg synes ene, magtesløs at stå.
Gud har dog sin mening med hver af sine små.

Nykøbing sygehus, 30. april 1928.

En tak til hjemmet i „Damgaard“ Tødsø ved sølvbrylluppet 4. marts 1935

»Mennesket er kun, hvad det er for Gud!«
De ord, jeg engang så skrevet.
Langt bedre var dog, hvad her jeg så,
at de i sandhed bli'r levet.

En Morsøbonde

Du træder så fast i den lerede muld,
hvad enten du sår eller sanker,
så bli'r du mod arbejdet tro og huld
og tænker så dybe tanker.

Hvad tænker du på, når sådan du går,
i svære som i gode tider?
Du trøstes vel ved, at der kommer en vår
så sikkert, som dagen lider.
Du høster med tak, og tålmodigt du sår,
du trofaste, krogede slider.
Jeg elsker din gerning og agter dig, når
du drages med tunge tider.

Du kære myrte! Du styrker mit håb
og trøster mig i min trængsel.
Mod lyset du stræber, engang måske
skal stilles vor fælles længsel.

Du grønnes så vakker, og knopper du bær',
selv blomster så hvide og rene.
I dag jeg først så dig på denne maner.
Jeg er nu engang af de sene.

Når du kan i vinterens den korteste dag
få blomster og lysgrønne kviste,
så kan jeg vel også få styrket mit mod,
så håbet jeg aldrig skal miste.

Gullerup, den 21. november 1925.

Vort danske flag

Der er styrke i at eje noget, der har værdi.
Der er rigdom i at værne det, som vi har kær.
Elsk og ær vort danske flag,
Guds og fædrelandets sag.
Når vi værner hjem og kirke,
signer Gud vort virke.

Ø. Jølby i juni 1938.

Til åen i min fars eng

Hvor kan du nynne så vakkert og smukt,
når jeg så tungt må græde?
Du kender jo nøje min dybe sorg —
men kender jo også min glæde.

Lær mig lidt af din glade sang,
du klare, rislende kilde!
Lær mig at takke min Gud, selv når
han gjorde imod, hvad jeg ville.

Erslev i november 1927.

Ikke en dag har jeg været alene,
Gud er mig altid så kærlig og nær.
Hver dag sin nåde og kraft mig forlener.
Tænk, han har også mig synder så kær.

«Overgårde», sommeren 1927.

En venlig tanke til dem, „der ingen fik“

Ve' aa tenk let po dæ, ka mi Klavven fostom.
Do haar sekker nøj i di »Innerlom«.
A fek jo saa møj, dæ va rig aa skjøn.
I ajjer mo høl jes aa bæ ed i Løn.

Tænk, snart skal jeg føle din barnehånd
så tillidsfuld i min egen. —
Da skal jeg høre din barnerøst
juble og le mig i møde.
Hvad kan vel glæde og give trøst
som barnesmilet det søde.

Skrevet til lille Kirstine Gaarde maj 1933.

Når fjorden klukker fortroligt og glad,
så snakker vi om vore minder
fra ungdommens tid, når jeg drømmende sad
derovre på Svalklits »tinder«.

Den tid er mig rykket så underlig nær,
endskønt det er længe siden.
Så er den endnu så inderlig kær,
selv om glæden var blandet med striden.

Tbisted, 26. februar 1936.

Til søster Dorthes fødselsdag

20 år den 1. marts 1933

Så får du tak for de tyve år!
og ikke mindst mor det sidste.
Det har bekræftet så meget godt,
som ganske vist før vi vidste.

Gid altid du følger de samme spor
i nød såvel som i lyster.
Da vil det glæde din far og mor
såvel som din »gamle søster«.

Til min kusine Mette Kusk 9. september 1966

Tak for hvad vi delte sammen
i min faders barndomshjem!
Der var både fryd og gammen,
alt så tydeligt træder frem.

Hvilken fart man kunne skyde
for at nå det skønne sted.
Det endnu mit hjerte fryder,
når jeg mindet dvæler ved.

Hvor jeg husker, faster smile;
farbror Per's: »Valkommen Ba'e«.
Det gav glæde, det gav hvile,
næ'e di saa'e: »Kom fræ'e Da'e«.

Nu jeg ønsker dig tillykke
med halvfjerdsindstve år!
Gid du må nå endnu et stykke,
eje fred og rige kår.

An-Katrin Povlsdatter.

Til broder Peder 26. juni 1972

(70 år).

Tak! Du har dyrket vor fædrenejord
og værnet vort hjem på det bedste!
Tog vel mod en søskendeflok så stor
hver gang, vi ville jer gæste.
Det var os alle en glæde så stor,
og derfor vil rigtig vi feste
og glædes her i vort gamle hjem,
som har så rige minder i gem.

Af „Vandringsmandens sange „

Herre, jeg ville så meget
og stræbte så højt og så vidt;
og nu er snart livsdagen veget,
og jeg har kun magtet så lidt.
Når nu solen går ned,
og du åbner det led,
som fører ind til dit rige,
da vil mit hjerte bæve ved,
hvad du, Herre og Mester, vil sige.

Herre, jeg ved, du har taget
engang en angerfuld mand
så mildt ved hånden og draget
ham med dig til livets land.
Når nu kommer den stund,
da min båd går på grund
og knuges af dødsnattens bølge;
o, så giv mig det ene ord af din mund,
at du tager mig med i dit følge.

*Pastor Bahnsen,
førhen Skive.*

Garantibevis

For Else i tredje generation
vil jeg hermed præsentere min »person«.

Mon I kan bruge mig gamle fyr?
Jeg har været et ærligt og trofast dyr,
har syet til både store og små
alt, hvad de kunne finde på:
Livstykker, forklæder, bukser og bleer,
ja, de kunne hitte på meget mer'.

Og jeg kan fortælle en masse ting,
ikke blot om de sirlige sting.
Bedstemor har syet på mig,
men om, hvordan hun har glædet sig
ved at klæde og varme sine,
og de kunne blive så søde og fine.

Ja, jeg er som sagt en gammel svend;
de sidste år har jeg været gemt hen,
men det var der ikke meget ved,
derfor vil jeg se at komme afsted.
Helt til Falster jeg agter at rejse.
Bare ved tanken er jeg lige ved at knejse.
Og nu må I bruge mig, om I kan,
så længe jeg endnu ejer en tand.
Ja, jeg er fra 1903; men kan lidt endnu,
skal I nok få at se.

Ærbødigst

Den gamle Symaskine.

Thorup Mors, den 1. april 1959.

N. B.: Jeg skulle hilse fra moster Anna.

I gammel Dav i Gullerup
dæ bovved nu hil anne.
A hovver li saa tydelig
Kræn Bol aa saa Marjanne.

Aa dæ va bette Søren's Mu'r,
aa baag ve Maren Pejter.
Di æ fosvøjjen hhvæ jæn,
al di gammel Slæjter.

Ja, dæ'r va osse Vejster Mass
aa Vejster Mass Sine.
Aa nuren dæm Søren Jepsen;
hans kvon hid Severine.

A minnes osse Fesker Per
aa Fisker Pers Ajs;
han haa'd saa gal æn Motorcykel
aa kye po æ Vajs.

Tenk — Ajs kam jæn Gaang gal aste
aa kyr æn Kvon ni'e.
A trovver nok, saa vit a hovver,
han kyr alle mi'e.

Aa Sessel buvved østen fu'r,
hon haa'd æn jænle Kuv.
Mon et a hovver æn bette krom fejl? —
A trovver, hon haa'd tov.

Den gaang Kjestine Boll aa mæ
vi fultes æ te Præjst,
da snakked vi saa tit mæ hin;
de lij vi allerbejst.

Vj mo da ænli osse hov
vo gue Hanklikvon.
Hinne Øl aa skjønne gammel Klok
dæ hæn i hinne Stov.

Saa va dæ osse ham Kræn Sme;
han buvved dæ nuren aam.
Næ'e vi sku ha æn Suv sit tæl,
vi ba ham aam aa kom.

Han sang saa tit æn gammel Viss,
vi tøt, de va saa skjøn.
Han sang val fu di smo'e Griss?
Aa det va oss kjøn.

Aa dæ'e va kjære Ankjestin!
Hin holt vi møj aa'e.
Næ'e hon kam gonen aam te vos,
saa bløv vor Mu'e saa glaa'e.

Dæ ka no finnes manne Teng,
næ'e søn vi sikker tebaag.
Ajs Jepsen, ja, aa Maren Post,
di ga vos tit æn Kaag.

Aa haa'd di ingen Kaag, saa ku
æn Knal da osse gyr ed.
Tenk, di haad Sæng mæ Da'r fu'e
aa haad æ pæn aa rydded.

Te sist a osse minnes vel
Pe Østego aa Helle;
di æ osse mæl di gammel Folk,
a ræner mæ aa tæller.

Dæ buvved da osse vejsten dæm
Kræn Bungo aa Marie.
No tøvves I væs, a blyvver fo slæm,
hvis et smaa'e a tijjer.

A haar saa smot beskrøvven dæm,
dæ buvved laangs æ Fyvver.
A hober et, I æ saa slæm
aa trovver, te a lyvver.

1971 i Thorup.

Aa fo æn Pa Røspætter
næ'e Kræn Bol kam iLan
va nøj, dæ va gu'e, søn lig aa æ Van.
Aa saa kost di næsten ingen Pæng.
A tøvves no helsen got, han ku træng.
Han haa'd bodde kvon aa æn stue Flok Ba'r,
De va slet et saa let aa hol æ Nø'e fræ'r æ Da'e.

Æ Mukker va lav aa æ Da'r va smo'e.
Men Marjanne haad æ ræn aa pæn som fo'e.
A tøvves knap, a mennes nu'r Ste'r
vi ku mor vos aa lig mæ søn æn Gle'e.

Jæn Gaang a va dæ æn Poeskdaa'e,
da va hvæ jænneste Baa'e saa glaa'e,
fu da mot di fo æn hil Eg;
men Anna hinnes trelt hæn te æ Veg.
Aa Signe hon robt: »Si hu de gor,
no ider æ Hun æn hulenfoe!«

1970.

Si hæ'e bette Sovnfuvd,
a haa faanget æn Par Kall,
aa jen mo jo savn dem, de æ ræn gal!

A haa høt mæ fu'e i Øst aa i Væjst.
Hva mi'e vi ka gy'e, det ved do bejst.

Aa uuden Betenkning æ Sovnfuvd svaa'e:
»De ska vi sanli ha ik æ Blaa'e«.

Ja, de æ æn Par skamli gu'e Kall;
æ Sovnfuvd han saa'e: »Gi de va saa val
te søn æn Par gue Kall va min;
di æ saa valskabt, saa fid aa saa fin«.

De vist sæ si'n, da æ Sovnfuvds blov tal,
da mangelt dæ netop di tov gu'e Kall.

En sandfærdig historie.

*Far's og mors første besøg hos Leif og
Andrea lige før Kathrine rejste til Island*

Da far blev 70 i Gullerup 2. august 1930.

80 år i Ø. Jølby 2. august 1940

Povl Kirk Nørgaard

Erindringer

Min krogede vej gennem tre og firsindstyve år

Den 2. august 1860 var der almindeligt folkemarked i Nykøbing, og min fader var til marked. Moder havde, før fader tog af sted til marked, bedt ham ikke blive alt alt for længe borte, da hun ikke følte sig særlig godt tilpas. Fader, som aldrig havde for skik at blive længe borte, når han var i Nykøbing, kom også den dag hjem først på aftenen. Fader så, før han kom til gården, at der var stærkt oplyst i et par stuer, og han tænkte på, at der måske var noget usædvanligt på færde. Da han trådte inden for døren, mødte han jordmoderen, som ønskede ham til lykke med en søn, og han fandt, at både drengen og moderen var i bedste velgående. — Jeg var nok ellers fra min første tid ret svagelig, men tilsyneladende ret sejglivet, så jeg trods de mange knubs og sygdomme, jeg til tider har gennemgået, dog har nået de 83 år. Moder fortalte siden, at jeg til tider var meget syg og døden nær. En dag kom Villars Hus' kone som sædvanlig for at høre, hvordan det gik med drengen, om han endnu var i live. Moder sad med mig på skødet, og Anelisabeth Hus ved siden af og så på det lille væsen. Da sagde den gode nabokone til pigen i Nørsgaard: »Rend hjem til vores og sig til pigen om at lave middagsmad, for nu vil jeg såmænd blive her, til det lille kræ er død«. — Hvor mange år der gik, før den gode nabokone døde, véd jeg ikke (jeg husker hende ikke); men jeg holdt dog længst ud. Det første, jeg kan huske, kun fire år gammel: Da 64-krigen var, og vi havde sørgelige besøg af krigsfolk, først danske soldater og bagefter de tyske i følge med de østrigske soldater; det var vel det største indtryk, dette gjorde på mit barnlige sind, at jeg i så ung en alder husker træk fra de dage. Hvad andet jeg husker fra min barndom er kun så lidt, og meget blev mig fortalt af andre. Så vidt jeg husker, var det allerede i fem-seks års alderen, at kirtelsygen begyndte at plage mig. Dog var jeg trivelig og fed som lille knægt og ellers rask af helbred. Kirtelsvaghed var dengang meget udbredt blandt børn. For mit vedkommende var det øjnene, hvori jeg mest blev plaget. Jeg fik først begyndt at gå i skole, da jeg var 8 år grundet på sygdom i øjnene og næsen og ophovnede kirtler på halsen. Og siden blev min skolegang meget forsømt på grund af sygdom, undertiden i flere måneder, og mere

end én gang var jeg fuldstændig blind og øjne og næse helt tilgroet af sår. Jeg var ved doktor mange gange, og når det ikke hjalp, greb min fader til de mange hjemmeråd, der blev brugt, og at øjnene og hele hovedet i det hele holdt til de snese af gode råd, som blev brugt, var ret utroligt. Endelig — jeg var den gang omkring 10 år gammel — var de kommet så langt med de snese af gode råd, at jeg var helt blind på begge øjne. Så tog mine forældre den gode beslutning, at jeg skulle til København, og morbror Niels Pedersen skulle følge mig, da han skulle til København for at sælge lam. Far og mor var med mig til Nykøbing, og vi skulle med dampskib hele vejen frem. Mor gik med mig ved hånden, da jeg jo ikke kunne se, ind hos købmand Brinkmann for at købe lidt lommerørklæder, jeg skulle have med. Da købmanden så drengen med det ophovnede ansigt, sagde han, da han hørte, at jeg skulle sendes til København: »Drengen har bestemt rosen, og er det sådan, dør han, inden han når København«. — Moder græd: Nu har vi søgt doktor Møller mange gange, og lige meget har det hjulpet. Vi tør ikke komme der mere, da vi siden har prøvet hjemmeråd. Nu ved vi intet råd mere. Vi er bange, Dr. Møller hverken vil eller kan hjælpe os«. Men den gode købmand Brinkmann sagde: »Nu sender jeg bud efter doktor Møller, han er også vores doktor. Jeg skal nok snakke ham tilpas, og så bliver I her i vor private stue så længe«. Og sådan gik det. Doktoren kom, og han sagde, at drengen havde ikke rosen, så for den sags skyld kunne han godt sendes til København. Men Brinkmann snakkede godt med doktoren, om han ikke ville prøve det endnu een gang. Doktoren sagde da, at dersom jeg kunne blive indlagt på sygehuset. Men før om otte dage kunne han ikke sige, om han kunne kurere mig. Først når den frygtelige betændelse i hele ansigtet var hævet så meget, at han kunne se øjnene indvendig, kunne han give besked, om han troede, han kunne kurere mig eller ikke. Jeg kom til at ligge på sygehuset og var der i to måneder og var så godt kureret — foreløbig. Det gik så nogenlunde. Jeg havde ellers et godt helbred og var tyk og fed, men havde jævnligt dårlige øjne og sår i næsen. Sådan gik årene, til jeg var 17 år. Så mente jeg at være rask nok og ville gerne hjemmefra og tog så tjeneste hos Kr. Dissing, Erslev. Jeg var der fra maj til august, men i den tid brød så min børnesygdom atter løs, og jeg måtte forlade pladsen. Kirtelsvagheden tog da sådan fat, at jeg var omtrent blind. — En dag kom Niels Klausen, som også havde en søn på min alder, der også var kirtelsyg, og foreslog, at de to knægte skulle følges ad til København, og således blev det. Vi skulle med dampskib fra Nykøbing, en streng rejse for sådan to syge knægte. Vi havde kun dæksplads; om det var for at spare eller af uvidenhed, véd jeg ikke; men en frygtelig rejse blev det. Den tog et helt døgn, og da vi kom til vejs ende, var jeg næsten helt blind. Vi blev indlagt på kommunehospitalet og var der i to måneder. På hospitalet var godt at være. Vi kom ikke

på samme afdeling, men kunne dog snart besøge hinanden. Men også der måtte jeg døde en hel del, før jeg blev skikket til at sende hjem igen. Først blev jeg opereret for en kirtelsvulst i halsen. Så kom jeg mig godt på alle måder. Jeg blev en dag af lægen meddelt, at jeg havde rosen i næsen, og jeg skulle straks sendes over på epidemiafdelingen, og inden aften var jeg stærkt ophovnet over hele hovedet af rosen og havde høj feber. Men det gik mig der som før, en stærk natur overvinder meget, og i løbet af 14 dage var den sygdom også overvundet, og jeg blev en dag meddelt, efter at jeg havde gået oppe et par dage, at nu kunne jeg rejse. Jeg blev overrasket og blev både glad og bange; men det blev bestemt, at jeg skulle med første damper, som gik til Nykøbing, og jeg og Klaus Nielsen fulgtes ad tilbage igen, og jeg var nok den der havde gjort mest godt på at være på Frederiks Hospital. Fra den tid var min Kirtelsygdom så nogenlunde overstået; men i virkeligheden blev jeg ikke helt fri for kirtelsvaghed, før jeg var omkring 24 år gammel og var omtrent helt udvokset. Jeg var så hjemme, til jeg var 20 år gammel og tog så plads for sommeren i Bjørndrup hos Poul Kirk (ungkarl). Den sommer døde min fader, 70 år gammel. Fader havde flere gange haft lungebetændelse, og endelig blev den sygdom så årsag til hans død. En gang, mange år før, var fader også blevet heftig syg; det var, før jeg blev konfirmeret. Mor kom ud og kaldte på mig om at komme ind til far. Han og mor spurgte mig så, om jeg kunne gå til Nykøbing og hente dr. Møller (doktoren var selv kørende). Men jeg skulle være en god dreng og skynde mig, da fader var meget syg, og der var ingen anden hjemme, som kunne gå. Jeg troppede så af sted, det bedste jeg kunne. Doktoren sagde, jeg kunne vente, til han kom tilbage. Der gik måske et par timer, før han kom. Jeg skulle så hen på apoteket efter medicinen, og jeg skulle så til at gå hjem. Det var da blevet mørkt og sildig; men hjem kom jeg med medicinen i god behold, og fader kom sig igen. Da der var gået nogle dage, og far var i bedring, kom moder og kaldte på mig. Jeg skulle komme ind til fader, han ville tale med mig, og han gav mig da tre mark, fordi jeg havde været så hurtig med at gå til Nykøbing, så de blev overrasket af doktoren, der kom så hurtigt. Det var en stor glæde for mig at få ros og tre mark tillige, to ting, ros og belønning, der ellers ikke var meget af til mig til hverdags, derfor har jeg husket det siden, nu efter 70 års forløb.

Da jeg var 20 år gammel, døde som nævnt min fader hen på sommeren. Jeg tjente da i Bjørndrup og kom så hjem til november og var hjemme til 1. maj 1882. Broder Jens, som var 3½ år ældre end jeg, blev så sammen med moder bestyrer af gården. Jens var en slider og også dygtig nok til handel og driften i det hele taget. Men jeg var karl og den underordnede, og det gik ikke altid uden modgang. Jeg tog så den beslutning at tage hjemmefra og

prøve livets genvordigheder andet sted, og fra den dag — den 1. maj 1882 — oprandt der så et nyt afsnit af mit liv. Jeg var da 22 år gammel.

Jeg fik plads som landvæsenselev på herregården Gjelskov på Sydfyn på Fåborgegnen. Jeg skulle tage del i alt forefaldende arbejde og føre dagbog. Lønnen var 80 kr. for et år. Vi var tolv unge karle, som var der som elever, og lønnen var den samme for os alle det første år. Vi skulle følge hver et spand heste, og i vinterhalvåret skiftedes vi til at være i kostalden og sammen med en gammel røgter tage del i kreaturerne pasning. Kosten, vi fik, var ingenlunde god. Det bedste fik vi til davre: Øllebrød og et par bidder stegt flæsk. Fynsk øl har jo altid været godt. Værelserne var ingenlunde gode og lønnen halvt af det almindelige. Men det, der drev unge mennesker til at tage en sådan plads, var for at opnå at få en god anbefaling og muligvis få en plads som ladefoged eller forvalter på en større gård; men det var kun få, som opnåede det. Jeg døjede, mens jeg var på Gjelskov, en del med min gamle sygdom, særlig med øjenbetændelse; men jeg sled mig igennem året da så nogenlunde. Det andet år fik jeg plads på Sanderumgård, en mil fra Odense, også som elev. Dér fik jeg så 100 kr. for et år. Selvfølgelig skulle jeg også på alle måder gøre karlsarbejde — og kom igennem det. Men da jeg var lille og klejn, var det tit alt for strengt både ved mig andre, som var flere år yngre end jeg. På Sanderumgård fik vi en god kost og havde bedre værelser, men meget lidt med frihed. Lønnen var ikke sådan, at der kunne blive ret meget til lommepege, og lønnen skulle også helst anvendes til klæder. På Sanderumgård var vi seks elever; der var, ligesom på Gjelskov, både første, anden og tredje års elever; men lønnen var ens for dem alle. Ellers var vi nogenlunde tilfredse med opholdet. Der var foruden os også en del kvindelige elever, dels i mejeriet, dels i husholdningen, og der var ikke langt til skov og stor have med mange gamle minder, og vi gik sammen og morede os på bedste måde. Tiden gik, og så talte vi navnlig om, hvordan vi skulle tilbringe næste år. Men vinteren gik; vi søgte forskellige steder, skrev anbefalinger af og sendte ud til alle sider; men ingen af os fik svar. Jeg blev endelig tilbudt plads som tredje års elev på Sjælland, Kalundborg Ladegård. De bød mig 100 kr. for sommeren eller 150 for et år. Jeg var lige ved at slå til, men så vendte lykken sig for mig. Jeg havde en kammerat, Valdemar Epsen, som også var elev på Sanderumgård. Hans fader var gartner på herregården Benzon ved Grenå. Han fortalte, at de skulle have en ny underforvalter på Benzon, og han fik mig til at søge pladsen, og hvor underligt det gik, fik jeg pladsen som underforvalter på Benzon. Lønnen var 200 kr. årlig. Det var ikke noget stort, men blev dog betragtet som en stor lykke at begynde med, og jeg må sige, det var en god plads på alle måder. Jeg fik straks lejlighed til at sætte folkene i arbejde, en ting vi frygtede ville volde vanskeligheder, men det gik

godt. De første par dage var avlsforvalteren med mig, og jeg så og hørte på ham, når han ordnede folkene ud, daglig en snes mand og til tider det dobbelte antal; men jeg kom hurtigt efter det, og var siden ene om dette. Jeg fik også held til at komme til at stå i et godt forhold såvel til mine over- som til mine underordne. Jeg skulle ikke andet end tage omkring og påse arbejdet både ude og hjemme. Herskabet, som boede på slottet, havde jeg så godt som ingen omgang med, og det år, jeg var på Benzon, var egentlig det skønneste i hele min lange ungdomsperiode. Jeg kunne godt blive der, men lønnen måtte ikke stige, hvorfor jeg bestemte mig til at søge en anden plads. Jeg fik en god anbefaling fra Benzon og søgte så flere pladser som forvalter, men fik næsten ingen svar, jeg syntes om. Men lykken var mig atter god: En proprietær Heidemhiem her fra egnen, som besørgede hestehandelen på Benzon, fortalte mig, at der var en plads ledig som forvalter på »Vedø«, en herregård ved Kolind St. Der besørgede han også handelen med heste, og han ville anbefale mig til pladsen. Jeg rejste uden betænkning til »Vedø«, og fik uden ret megen snak pladsen. Jeg skulle dér være eneforvalter. Lønnen var kun 300 kr.; men det at opnå at blive eneforvalter var, hvad vi alle eftertragtede. »Vedø« er en gård på ca. 500 tdr. land agerjord, foruden en del skov. Ejeren, Henning Møller, var en ganske ung mand, 25 år gammel. Vi var lige gamle. Hvem af os, der var den klogeste, var jo nok ham, der havde fået en langt bedre uddannelse og havde været mere omkring. Henning Møller var nylig blevet gift med en professordatter fra København og havde lige købt gården. Jeg vil på forhånd sige, at han var en god mand, og på mange måder fik jeg en god plads og en betroet stilling. Jeg var på »Vedø« i to år, og det var på mange måder gode år. Det andet år fik jeg lønnen sat op. Han tilbød mig løn med procenter af hele avlen, af alt, både korn, roer, hø o. s. v., og følgen blev, at lønnen blev sat op til 500 kr. Han klagede sig ikke derover; men da gårdens avl i det hele var i stor udvikling, så lod han mig forstå, at det blev ham for dyrt, og vi blev da enige om at slutte af, da de to år var gået. Det kan jo ikke nægtes, at jeg ville have fortsat på det sidste års betingelser, da lønnen det sidste år blev sat op til 600 kr. Jeg havde dog lært at forstå, at forvaltervejen var ikke vejen til eget hjem; den tanke kom nu til mig, som til de fleste unge, som har et godt mål for øje. Forvaltervejen fører for de flestes vedkommende til en forfinet stilling. For hvem der havde formue og kunne købe sig en større landejendom, var det jo godt nok, men for mit vedkommende så jeg sådan på det, at det aldrig kunne føre til en god selvstændig stilling. Jeg brød så overtvært med landbruget. Dog gik der endnu et halvt år, inden jeg kom helt ud af forvalterbestillingen. Overforvalter Jul, som jeg var sammen med på Benzon, havde købt »Djursgård« nær Grenå, og en dag, jeg besøgte ham, talte han med mig om at tage plads for sommeren. Så kunne

jeg se tiden an til efteråret, om jeg da ville tage på mejeri og gå den vej, som jeg havde begyndt at tale om, og jeg tog imod hans tilbud om at blive hos ham for sommeren. Jeg kom der nærmest som gæst og kunne tage derfra, når jeg ville; men jeg blev der dog det meste af tiden til november.

Det gik dér som på »Benzon« og »Vedø«; jeg skulle lede arbejdet og lede og deltage i regulering og udgrøftning af 50 tdr. land af det udtørrede Kolindslund, som tilhørte »Djursgård«. I november 1886 tog jeg til Ladelund Landbrugs- og mejeriskole. Jeg havde ikke været på nogen højskole eller lignende, så de få kundskaber jeg havde fået tilegnet mig siden min korte skolegang i barndomstiden, måtte jeg mest tilegne mig ved egen hjælp. Jeg ville som allerede sagt prøve at arbejde mig frem i mejerifaget, prøve at tage det lidt overtvært. Jeg havde hørt om den gyldne tid, da en dygtig karl med gode kundskaber, og som havde været ved mejeriet et år eller måske kun et halvt år, kunne få plads som mejeribestyrer på et fælles- eller andelsmejeri. Men jeg opdagede noget andet, da jeg kom til Ladelund. Der var af de 150 elever, som var på skolen, ca. 50 mejerister, som alle havde været på mejerier, og som nu ville søge bestyrerplads. Med andre ord: jeg var blevet 5 år bagefter. Jeg blev på Ladelund i tre måneder og fik så plads som mejerielev på et stort andelsmejeri i byen Kristiansfeld, 10 mil syd for Haderslev. Det var en god plads, hvor man kunne få en god uddannelse i faget, og det var meget rart at arbejde med tingene på det store mejeri. Vi havde fire store Burmeister & Wains centrifuger, og det var mig en glæde at lære at passe de mange store maskiner, som fandtes der, og få lært kendskab til mejeriregnskab.

Henimod 1. april fik jeg brev fra mejeriejer Koch i København. Koch var en god bekendt fra »Vedø«. Da jeg der var forvalter, var Koch mejeriforpagter på gården. Han var gift og havde egen beboelse, og det sidste år, jeg var på »Vedø«, fik jeg kosten hos Kochs, så vi var godt kendt og gode venner. Efter at jeg var rejst fra »Vedø«, fraflyttede Koch forretningen og rejste til København, hvor han oprettede et centrifugemejeri. Da han vidste, at jeg først var på Ladelund og siden i Kristiansfeld, skrev han til mig om at tage til København og tage plads hos ham og passe hans centrifugemejeri, og da han samtidig havde stor butikshandel med mælk og smør, bød han mig 65 kr. mdl. foruden kost og logi. Jeg var glad for tilbudet og slog til, og 1. april 1887 rejste jeg til København og blev så der i tre år, man kan sige var rige på erfaring, men fattig, hvad det økonomiske angik. Jeg var hos Koch eet år, og det var et godt år på så mange måder. Ved at passe mejeriet fik jeg god lejlighed til at sætte mig ind i butikshandelen; desuden havde jeg også en del frihed, så jeg havde rig lejlighed til at se mig om i København, og da det var, mens jeg var der, at den store nordiske udstilling holdtes, var jeg jævnlig på udstillingen og så uhyre meget skønt og godt. Da jeg så havde været hos Koch

et år, købte jeg et mejeri noget lignende Kochs, men uden centrifuger, kun vandmejeri. Forretningen, jeg købte, lå i Valdemarsgade 41 på Vesterbro. Beboelse og butik var lejet, forretningen med tilhørende mejeriredskaber, en lille, god hest, alt sammen for 1200 kr. Mælken købte jeg fra to bondegårde tre mil uden for byen, og smør fik jeg fra to herregårde i Vendsyssel. Mælken blev alt sammen solgt i butikken, som blev passeret dels af mig selv og dels af en butiksjomfru, som jeg måtte holde til kost og løn. Jeg havde en karl til at hente mælk på stationen om aftenen, og om formiddagen kørte han ud i byen og solgte den på gaderne. To gange om ugen kørte jeg omkring i byen og solgte smør til faste kunder. Det begyndte godt nok. Omsætningen var ret god; men jeg blev dog snart klog på, at løn for arbejdet ville der nok ikke blive. Kort foralt: Jeg blev ved med det i ca. 1½ år, så solgte jeg hele redeligheden til højstbydende. Men vær forvisset om, at jeg arbejdede langt hårdere i de 1½ år for at komme af med mine penge, end jeg måtte gøre for at tjene dem tilbage igen. De 1200 kr. så jeg selvfølgelig ikke noget til efter den tid, boet var gjort op. Jeg var så blevet 3 år ældre og havde høstet en del bitre erfaringer, men var glad for, at jeg endnu kun havde mig selv at sørge for. Nu var jeg altså uden erhverv og skulle til at tage en beslutning om, hvad jeg skulle tage fat på, og det varede ikke længe, før jeg blev enig med mig selv om at rejse til Nordamerika. Min gamle ven fra »Sanderungård« på Fyn, Johan Thrane, der for nogle år siden rejste til Californien, og hvem jeg jævnlig har stået i brevveksling med, rådede mig til at komme derover. Jeg skrev så til ham, at jeg kom ved første lejlighed. Jeg havde da ikke været på Mors i 3 år; men efter som min stilling nu var, havde jeg ikke lyst til at besøge slægt og venner. Jeg tog billet til Californien, uden nogen af mine søskende eller min mor anede det. De troede, at jeg som sædvanlig boede i København, og deres overraskelse var vist mere end almindelig stor, da der efter en måneds forløb kom brev fra Povl fra Californien. Jeg forlod København omkring midt i juli måned og nåede New York den 2. august, min fødselsdag 1890, 30 år gammel. Men rejsen fra København til Californien tog en månedstid, og jeg skrev dagbog hele tiden, til jeg nåede bestemmelsesstedet. Jeg sendte bogen hjem, og den blev brugt af byens lærere som oplysning ved ungdomsmøderne, og da jeg fik opfordring til at skrive mere om mit liv og min færd derovre, blev jeg ved at skrive en del derovre fra, som så kom uden min påvirkning i Morsø Folkeblad.

Rejsen til Amerika var i og for sig meget interessant. Vi sejlede først til Norge, hvor vi lagde til og overnattede, først i Christiania (nu Oslo), hvor vi opholdt os et døgn, og opholdet der var overmåde interessant. Efter at vi på forskellige pladser i Norge havde fået en del nye passagerer om bord, både nordmænd, svenskere, polakker og finner, var vi efter sigende 800 personer

— en stor del var kvinder og børn — af alle nationaliteter her fra Nordeuropa. Livet om bord var så som så. Det var omtrent alle 3. kl.s passagerer. 1. kl. så vi ikke meget til. Da vi nærmede os New York 1. august og kun var et par sømil uden for byen, sejlede vi forbi Frihedsgudinden, en mægtig kvindefigur, stående på en klippeø, som rager op over havet. Figuren er skænket af den franske stat til Amerika. Figuren er af rent kobber. Hvor stor den er, ved jeg ikke, kun fik jeg at vide, at op gennem en oprakt arm, ja helt op i tommelfingeren går en svingtrappe så stor, at en mand kan gå op ad trappen, helt op i tommelfingeren. Så behøver jeg vel ikke at give mere forklaring om dens størrelse.

Indsejlingen til New York er i sig selv et stort område af hav. Vi passerede mange skibe, som sejlede til og fra New York, store og små dampskibe, og jeg undrede mig over, at der ingen påsejling skete; men det så ud til, at de allesammen forstod at smutte forbi uden sammenstød. Det er en selvfølge, at alle ombordværende var på dækket. Foran os lå det prægtige bygningskompleks med de store skyskrabere, som vi så tit havde læst om i avisen hjemme, og fremefter det store, prægtige havneindløb, fyldt med store og små skibe, der ustandseligt sejlede frem og tilbage. Det var i virkeligheden et storslået syn; men hvad skete der? »Norge« gik under indsejlingen på halv kraft. Lige imod os kom en damper. Det var selvfølgelig kaprajnens mening, at den kunne nå at sejle forbi »Norge«. »Norge« sejlede med hele sin kraft næsen lige ind midtskibs i den anden, så den bogstavelig skar modparten midt over. Det var et frygteligt syn! Der var vel kun en snes mennesker om bord, men de kom alle i vandet. Vi, som stod tærpakket på dækket, så de stakler flyde omkring, prøvende på at redde sig ved at klamre sig til de mange vragsstykker, som flød omkring. Mange skibe, som sejlede omkring os, satte hurtigst muligt redningsbåde ud, og efter sigende blev de alle reddet på een mand nær.

Om bord hos os blev der stor uro. Vi havde ingen skade taget, og stor skræk og nogen forvirring greb de fleste; men det varede ikke længe, inden der blev udråbt til os, at »Norge« ingen skade havde taget, og der blev atter ro. Da det blev aften, kastede »Norge« anker lidt uden for den virkelige havn og lå dér til næste dag, 2. august, som så var min 30 års fødselsdag. Hvilke tanker, der brødes i mit hoved den nat og næste dag husker jeg ikke noget om, men at de ikke alle har været med stråleglans, er vel givet. Der kom ingen fødselsdagsbreve og ingen gaver eller gratulanter, og jeg fortalte det heller ikke til nogen. Op på dagen sejlede vi så ind i den store havn, hvor flere store udvandrerskibe lå hver på sin plads. Det varede ikke længe, så kom der en læge om bord, og hver enkelt blev flygtigt undersøgt, før vi fik lov til at gå fra borde. Var der en, som havde det mindste mistænkelige, blev han holdt tilbage. Dernæst kom vi fra skibet ind på en stor, indhegnet gårdsplads, blev kaldt til flere

kontorer, som var på pladsen, og måtte opgive alt, hver på sit sprog: hvorfra vi kom, hvor vi ville hen, om der var een eller flere til at modtage os, og frem for alt, om vi havde 20 dollars. Havde hver enkelt ikke det, blev han sendt tilbage til skibet og sammen med de muligvis syge sendt tilbage til det gamle land, hvorfra de var kommet. Skibet var forpligtet dertil. Når en mand eller kvinde havde de 20 dollars, fik de lov til at gå, hvorhen de ville. Billetten lød på hele ruten, frit ophold om bord, når vi sejlede, men derimod måtte vi selv sørge for føden, når vi var pr. bane, og så begyndte det at tage hårdt på de 20 dollars. Først kørte vi — de, der ikke blev i New York — i to dage. Så længe varede det at køre fra New York til Chikago. En stor del blev dér, og vi så mange glædelige velkomsthilsener fra dem, som tog imod de ankomne. Så kørte vi videre og passerede flere store byer, og efterhånden tyndede det ud blandt de 800, som var med skibet. Det tog 8 døgn at køre fra New York til San Francisco; men det tyndede også slemt ud i de 20 dollars. Der var nok at få at købe både i toget og ved holdepladserne; men det var dyrt. Vi nåede så endelig San Francisco, hvor jeg tog ind på et dansk hotel og var i fire dage.

For at vente på skibsejlighed til mit endelige bestemmelsessted i Syd-Californien måtte jeg så blive på hotellet i San Francisco i fire dage, og da jeg rejste derfra, havde jeg 2 dollars i behold af de 20, jeg havde i New York. Men nu skulle jeg rejse, og så fik jeg føden om bord, hvad min billet lød på. Nu sejlede vi i tre døgn langs stillehavskysten og var inde ved mange byer for at losse og lade gods. Sejladsen langs kysten var overordentlig interessant. Vældige bjergpartier vekslende med frodige dale, som var beplantede med dejlige frugthaver og palmelunde. Endelig nåede vi byen Santa Barbara, en by på op imod en snes tusinde indbyggere, med det fineste klima, hvorfor Santa Barbara også særlig om vinteren var beboet af rige folk fra de østlige stater, dels millionærer og brystsvage, som havde råd til at leve i det milde klima, og af den grund var S. B. også en meget rig by. Vi landede i havnen i S. B. ved aftenstid. Jeg havde kun tilbage af penge en halv dollar (50 cents), meget lig 50 øre her i landet, og jeg vidste så meget, at for 50 cents kunne jeg ikke engang købe ordentlig aftensmad, langt mindre logi, og jeg kunne ikke tale et engelsk ord med noget menneske. Jeg husker ikke, hvad jeg tænkte, da jeg gik fra borde; men jeg tror, jeg tænkte: »Den går nok«.

Der var mange flotte hotelvogne fra de store hoteller. Hoteljtenerne, som var med, sloges næsten om de få rejsende, som var med skibet. Jeg gik i land med min lille kuffert i hånden og så vel også så nogenlunde ud i tøjret, thi straks var der en tjener i flot libereri, som greb fat i min kuffert og vinkede ad mig, at jeg skulle følge med hen til kareten. Han bad mig meget høfligt stige ind, og jeg var den eneste, han fik fat på. Så smækkede han døren i og stod selv op bag på, og med det flotte forspand og kusk i libereri på bukken gik det

i strygende fart op i byen. Jeg kunne ikke lade være med at le af situationen, som jeg var kommet i; men jeg tænkte: »Lad bare rulle!« — Det tog ikke ret lang tid, før vi holdt uden for en stor, flot bygning. Tjeneren bag på sprang ned og lukkede vogn døren op for mig og gjorde bukkende tegn til mig og viste mig hen til hoveddøren. Jeg tog imod det alt sammen, men tænkte: »I skulle bare vide, hvilken fattig pjalt, I gjorde skrabud for.« Nok med det, jeg gik op ad trappen og ind ad hoveddøren. Jeg kom ind i en ret stor forhal, som jeg nok kunne se var bygget og udstyret til finere folk end mig. Der kom straks en pæn, ung herre hen imod mig, hilsende »Good Day«. Han var jo straks klog på, at jeg var en fremmed og kunne intet engelsk. Jeg kunne forstå, at her skulle handles hurtigt, og jeg tog min pung op af lommen og vendte bunden i vejret på den. Den indeholdt 50 cents; men med det samme tog jeg papir og blyant op og skrev, hvor jeg skulle hen den næste dag. Lompoc hed byen, jeg skulle til, og jeg skrev så tre navne: Johs. Spanne, Vald. Epsen og Robert Karl. De boede dér på egnen og var mig opgivet. Herren tog imod, hvad jeg havde skrevet, og gav mig et velvilligt nik og gjorde tegn til, at jeg skulle tage plads på en stol. Han gik så sin vej, og jeg satte mig roligt ned og tænkte: »Dette her tegner ikke så galt.«

Det varede ikke ret længe, før han kom tilbage med en anden herre, som kom hen og hilste på mig. Han sagde så, at han var svensk. Jeg fortalte så, at jeg var dansk og kom direkte hjemmefra, og at rejsens mål var Lompoc; men pengene var sluppet op på nær 50 cents, og jeg kendte ingen udvej til at komme frem. Svenskeren var en rolig natur, kunne jeg mærke, en mand på ca. 40 år. Vi kunne nok snakke lidt sammen, og han fortalte, at han var tømrer og byggede huse. Han sagde så til mig, at nu kunne jeg følge med ham ind i spisestuen, og jeg fik da sammen med ham en fortrinlig aftensmad. Han boede på hotellet, og så kunne jeg møde ham dér næste morgen kl. 7½. Kl. 8 kom vognen, jeg skulle med. Vi kunne så tales ved næste morgen. Efter at jeg havde spist et godt aftenmåltid, gik jeg ud og så lidt på byen og dens omgivelser. Santa Barbara er en lille, men flot by. Den er sæde for »S. B. Caunty Amt«. Jeg kom tilbage til hotellet i god tid og blev anvist et godt og flot soveværelse og en fortrinlig seng, og jeg følte mig som baron eller rettere som Jeppe i baronens seng. Jeg sov fortrinligt og vågnede næste morgen. Da jeg havde fået mig vasket og gjort ordentlig i stand, så godt som min person og hele min påklædning kunne præstere, gik jeg ned i spisestuen og traf min velgører, svenskeren. Jeg forsynede mig godt af alle de amerikanske frokostretter, som endnu var mig så ukendte. Det var så min pligt at begynde en samtale om, hvorledes jeg skulle komme ordentlig ud af den gode modtagelse, jeg var blevet vist, og nå til vejende uden penge. Men svenskeren sagde så, at nu ville han betale min hotelregning samt billetten til Lompoc,

og derpå gav han mig 3 dollars til brug på vejen derved. Jeg blev jo meget ydmyg stemt og følte mig så stor tak skyldig til min velgører, at jeg dårligt kunne udtrykke mig derom. Men jeg tog så mit uhr op af lommen og tilbød ham det; men han sagde: »Nej tak, jeg vil ikke have dit uhr. De penge, som du kommer til at skyldte mig, kan du snart tjene, når du kommer til Lompoc. Her har du min adresse, og så kan du jo sende dem til mig ved lejlighed«. Jeg gjorde den indvending, at jeg jo kunne narre ham og ikke sende pengene tilbage. Dertil svarede han, at det var han ikke så bange for, mest fordi jeg kom lige fra Danmark. Havde det været en her fra landet, ville han måske have betænkt sig noget først.

Jeg tog så afsked med mange taksigelser, som var velment, til min velgører og hotellet og steg så ind i en frygtelig stor, lukket vogn, forspændt med fire heste. Der var 70 engelske mil (ca. 15 danske), som skulle tilbagelægges, inden natten brød frem. Der kørtes med stor fart over stok og sten, tværs over små vandløb og floder, så vandet undertiden gik ind i vognen. Men hestene var fyrige, og fremad gik det. I løbet af dagen gjorde vi holdt to eller tre steder ved hotellignende bygninger, hvor der skiftedes heste, og fire nye blev forspændt; de få passagerer, der var med, kunne købe en kop kaffe eller lidt frugt, og så af sted i susende fart til den næste plads. Nu kørte vi mange mil gennem en vild bjergegn, hvor vejene var ubanede, hverken gruset eller udgrøftet, og jeg var ikke fri for i førstningen at være lidt ængstelig; thi det var ikke et jævnt trav, men til tider firspring, når ikke vejen var altfor stejl. Flere steder kom »Cowboys« ridende ned ad bjergskråningerne for at møde postvognen og få deres postsager, som så blev kastet ud til dem, uden at der gjordes holdt. Hvor undrede det mig, at kusken, en ung mand, kunne styre de fire heste, to foran to, med fire liner og en vældig pisk i hånden på de ufarbare veje. Dag efter dag gik det uden synderlig uheld; men det var en plads, som det tog lang tid at blive dyrtiggjort til, både for kusk og heste, og blive betroet. At hestene heller ikke kunne holde til denne behandling i årevis var indlysende. Den slags vilde kørsel over vildsomme bjergegne er nu efter 50 års forløb forbi, afløst af biler og jernbane til gode for mennesker og dyr. Endelig i mørkningen nåede vi Lompoc. Kusken kørte op for et hotel med mig, som nu var eneste passager, og åbnede døren for mig; men jeg sagde så godt, han forstod det: »Johs. Spanne«. Han var straks klar over, hvor jeg skulle hen. Han gjorde tegn til, at jeg skulde stige ind i vognen igen, og gjorde atter omkring, men ikke ret længe, før han holdt uden for et almindeligt beboelseshus. Kusken steg ud af vognen og råbte: »Johs. Spanne!« Ret snart blev yderdøren åbnet, og en høj, kraftig mand kom frem. De vekslede et par ord. Jeg var da stået af vognen, og kusken var atter på bukken og kørte af sted. Johs. Spanne kom så frem og hilste på mig og spurgte, om jeg

var den ventede Nørsgaard, som han vidste skulle komme. Han bød mig indenfor, hvor hans kone og et par brødre var til stede, og jeg var så i gode hænder.

Johs. Spanne var smed og var ca. 32 år gammel. Han var nylig blevet gift med en dansk pige, så børn var der ingen af. Et par brødre arbejdede med ham i værkstedet, og det viste sig, at det var egnens samlingssted for de danske. Vi havde en god aften sammen hos Johs. Spanne. De var fra Sønderjylland og talte det jyske bondesprog så godt som nogen. Jeg var hos dem natten over, og den næste dag kørte Johannes mig til min fremtidige arbejdsplads hos Vald. Epsen, som havde ventet mig i nogen tid, da høsten var i fuld gang. Nu var jeg så kommet til en skøn og frugtbar egn, Lopoc Vally (dal). Der var 10 engelske mil at køre, før vi nåede ud til Epsens farm, og vejen gik også dér gennem noget bjergland. Epsens farm var kun op imod 100 tdr. land, dansk mål, en dal, som gik op mellem noget bjergparti. Der dyrkedes mest bønner og sennep, lig vild sennep i Danmark. Vi traf Epsen og et par mand i fuldt høstarbejde, og det var tilvisse en gensidig glæde for os begge at mødes efter så mange års forløb. Vi blev godt forsynet med mad og drikke, og Johs. Spanne kørte tilbage til Lompoc.

Jeg fulgte med i marken og tog del i arbejdet den samme eftermiddag. Der var nu gået en del år, siden jeg sidst havde taget del i det grove markarbejde; men det faldt mig ingenlunde besværligt. Den jord, som Epsen farmede, havde han forpagtet af en anden. Epsen var ugift, og han og hans arbejdere tog i fællesskab del både i arbejdet og husholdningen, og det tog mig ikke megen tid, før jeg var godt inde i det hele. Madlavningen tog ikke ret lang tid; men vi fik rigeligt af al slags mad. Spøbemad fik vi intet af, men rigelig af al slags eftermad. Det meste blev hentet i Lompoc een gang ugentlig. Det var mest ferskt oksekød og forskellige slags konserver (dåsemad). Flæsk, fisk og mælk så vi aldrig, derimod kartofler, stuede og kogte, samt stuede bønner, som spistes mindst tre gange daglig og var meget afholdt af alle, samt smør og alle slags krydderier i lange baner — og selvfølgelig sukker, te og kaffe til hvert måltid. Brød, hvedebrød, blev købt, da der ikke var tid til at bage og vel heller ikke kendskab. Vald. Epsens besætning bestod af fire heste, intet andet, hverken køer, svin eller høns. Brændsel var lige ved døren; vildtvoksende træer var der nok af, det kostede kun arbejdet at få det hugget. Arbejdstiden var lang, helst 12 timer i høsttiden. Daglønnen var 1½ dollar og fuld kost, og den var god. Logi fandt hver for sig. Sengerøj fandtes ikke; man sov enten under åben himmel eller i et træskur, hvor hver havde sine egne tæpper.

Nu er jeg altså nået en ny verdensdel, den vestlige halvkugle og skal så, efter at have nået 30 års alderen, begynde på en ny livsbane. Jeg må vel have tænkt — jeg husker det ikke mere: Hvad mon nu min livslykke vil bringe mig? Hvad det timelige angik, syntes jeg godt, at lykkens gudinde havde været mig

særlig gunsig. *Men*, ja og atter *men*: Har jeg selv forvoldt det, når så meget har gået mig imod? Ja, hvorfor ikke. Har jeg ikke tit grebet fejl? Men jeg krymper mig ved at vedkende mig fejlgrebene, både overfor mig selv og overfor andre. Dog tør jeg sige, at til dato har jeg ikke været i konflikt med hverken politiet eller lands lov. Det er vel altid noget, men dog så lidt.

De seks år, jeg tilbragte i De forenede Stater, vil jeg prøve på at skildre lidt sammentrængt, at det ikke skal blive for trættende at læse igennem.

Jeg blev så hos Vald. Epsen et par måneder, hvorefter jeg, da han ikke mere havde brug for mig, efter at høsten var forbi, fik plads oppe i bjergene på en mindre mejerigård med 50 køer. Der skulle jeg så til at lære at malke, noget, jeg aldrig før havde prøvet. Men jeg gik på »med krum hals«, som man siger, og jeg blev i løbet af vinteren en ret dygtig malker. Der forløb så et par år med skiftende arbejde, mest om sommeren hos landmænd, som dyrkede korn (majs) og andet, men uden besætning, og om vinteren i bjergene på mejerierne. Om efteråret, når alt høstarbejdet, der som regel varede et par måneder, var forbi, var jeg siden med de store tærskværker langt uden for almindelig beboelse. Der kunne være ca. 30 mand med sådant et tærskværk. Vi var aldrig i hus dag eller nat. Maden, vi fik, blev lavet i et transportabelt kogehus af en kineser, og den var både rigelig og god. Vi sov under åben himmel i den halm, vi tærskede om dagen, og jeg har aldrig sovet bedre. Vi fik 2 dollars daglig; det var, omend strengt arbejde, så dog en skøn tid. Da tærskningsarbejdet det andet år slap op, tog jeg ned til havnen og fik arbejde ved losning og ladning af skibe, som sejlede bort med alt det korn, som farmerne kørte til havnen, efterhånden som de havde det aftærsket. Det var et hårdt arbejde; men jeg klarede det dog ret godt, indtil ulykken ramte mig.

Alt kornet blev leveret i sække, som der var syet for, og sækkene blev så først bragt ind i store varehuse og stablet op i høje stabler. En dag var vi seks mand, som skulle bære sække ud fra en høj stabel hvede. Jeg var netop den eneste, som var inde og tage en sæk på nakken. Da styrtede en høj stabel hvede ned over mig og begravede mig helt. Det tog dem ikke så længe, før de fik de snese af sække til side og fik mig draget frem, men tilsyneladende som død mand. Een hentede en spand vand, som han slog ned over hovedet på mig, og det varede ikke så længe, før jeg kom lidt til live igen. De prøvede så på at rejse mig op, og en mand fik de fat på til at køre mig til Lompoc, ca. 3 danske mil. Den kørsel var meget pinefuld, da jeg ikke var blevet forbundet, men også det kom jeg igennem. Jeg blev bragt til et mindre hotel og lagt ind i et lille udhus — bræddehus — med små rum, hver til een mand. Det var over al måde tarveligt, men tåleligt. Så kom en doktor og forbandt benet. Jeg kunne kun så ubetydeligt engelsk endnu, det behøvedes jo heller ikke; men skønt var det ingenlunde. Jeg blev ellers ordentlig behandlet og skulle efterhånden lære

at hjælpe mig selv nu. Jeg var ung og af en stærk natur, og så kommer man igennem så meget. Jeg lå i sengen i tre uger, og der gik tre måneder, før jeg kunne tage lidt ud ved hjælp af kæp og krykke. Der var ikke nogen hjælp, ikke nogen forening eller sygekasse. Jeg måtte selv betale både doktor og hotelregning, og det tog omtrent alle de penge, jeg havde samlet fra, siden jeg kom til Amerika. Benet blev endelig rask igen, og så kunne jeg begynde påny. Det næste år forpagtede jeg en mejerigård med 50 køer. Men det år var mig heller ikke godt. Sommeren blev så tør og ufrugtbar, at flere af kreaturerne, særlig køerne, ligefrem døde af sult og tørst. Jeg satte intet til ved denne forpagtning, men jeg tjente heller intet og sluttede af med det ene år.

Der var altså gået to år af de seks, jeg var derovre — uden fortjeneste. Da jeg havde været der i tre et halvt år, kom jeg tilfældigt ind i noget helt andet. Jeg lærte at fotografere. Det lyder jo lidt amerikansk; men sådan gik det. En fotograf, der var i byen, ville påtage sig at lære mig kunsten for 25 dollars, og to andre danske, der var i byen, lærte det samme. Vi slog os sammen og startede et helt selskab af tre personer. De grinede først godt af os; men vi gav ikke op. Vi købte apparater til brug og en stor, lukket vogn, og det hele så godt ud. En tidlig morgentime kørte vi fra Lompoc. Flere af vore danske venner var mødt op for at tage afsked; thi vi ville køre langt hen og begynde, hvor ingen kendte os. Vennerne sagde: »I kommer nok tilbage igen«. Men vi var enige om, at hvis det gik galt, ville vi ikke vende tilbage til Lompoc igen; Amerika var stor nok foruden. Men det gik godt med tiden, selvfølgelig. Vi var især i førstningen så langt ude, som tåles kunne uden fallit. Men vi var gode kammerater og gav ikke op; thi efterhånden, som vi fik kunsten bedre lært, kom vi til at tjene ret godt og fortrød det aldrig. Vi kørte fra egn til egn og oplevede meget skønt og godt. Vi var alle tre ærlige og enedes godt. Sådan holdt vi sammen i 2½ år, til den dag kom, jeg ville hjem til Danmark, og de 2½ år var på alle måder de skønneste, jeg tilbragte i Amerika. Vi tre delte så alt, hvad vi havde, og rejste så hver til sin side. Vi var da kommet langt mod nord i Californien, næsten til San Francisco. Jeg beholdt hest og gig og fotoapparat og begyndte rejsen mod syd, arbejdede mig frem og tjente ret godt derved. Efter ca. 3 måneders forløb nåede jeg til Lompoc igen, hvorfra vi gik ud. Jeg havde ført dagbog det meste af tiden og opskrevet, hvor langt vi havde kørt hver dag, og havde da med hest og vogn kørt ca. 1000 engelske miles.

I Lompoc traf jeg så mine gamle venner; de tog godt imod mig, og efter en kort tids forløb tog jeg billet derfra til det gamle land.

Jeg nåede hjem ved pinsetid og skulle atter til at opleve noget nyt. Da jeg gik i land i Nykøbing, stod min moder dér med den lille Anders Nørgaard ved hånden, en dreng på 6 år, og desforuden min søster Ane Elisabeth og

hendes mand Peder Sandahl. Jeg tør nok sige, at den stund var en af de skønneste, jeg hele mit liv har oplevet.

Dermed vil jeg så slutte min ret larvelige livsskildring. Hvad jeg oplevede fra den dag, jeg kom tilbage til Mors, og vistnok indtil vor kære moders dødsdag, har jeg skrevet om i en artikel til Karen, som hun muligvis har opbevaret. Det véd jeg ikke noget om. Jeg er flere gange blevet opfordret til at nedskrive og fortælle, hvad jeg husker om mit omflakkende liv, men jeg har holdt mig tilbage desangående. Jeg følte, jeg var blevet for gammel og evneløs dertil. Da jeg nu slutter med at fortælle mere om mig selv, må I undskylde mig. Jeg véd godt, at når et af mine børn måske læser det igennem bliver der selvfølgelig kun den ene gang. Men hvad der til slut drev mig til at skrive, hvad jeg nu har, det var ved at tænke på min faders farbroder, hvad han skrev hjem, da han lå som soldat i Flensborg 1807, og som nu opbevares i museet i Nykøbing. Da anede han ikke, at det omtrent 150 år efter skulle glæde både mig og andre.

Derfor siger jeg dig, Kresten, når du måske lidt træt har læst det igennem, så put det ikke i kakkellovnen med det samme. Du kan aldrig vide, om det efter 100 eller måske 150 år bliver draget frem af en kommende slægtning og læst med interesse netop for sin alders skyld.

Vi dig mindes . . .

Vi dig mindes, Danmark, moder!
Tak for alle dine goder!
Dine børn dig alle ligne,
gid Vorherre dig vil signe.
Du har rejst dig op af støvet,
rettet ryggen tungt, bedrøvet.
Husk, at verden kendte nøje,
hvad du en gang måtte døje.

Vi dig mindes, ædle moder,
at forglemme dine goder
ville være just det samme
som at gøre dig til skamme.
Skulle vi vel kunne glemme
moders blik og moders stemme,
hendes rår skal ingensinde
i det fjerne gå af minde.

Vi dig mindes, gamle rede,
hvor vi alle var til stede,
broder, søster, fro i klynge,
sloges, kyssed', dansed', syngte.
Der var nok af sorg og glæde
til at bringe smil og væde.
En gang måtte vi dog flytte
bort fra hjemmets kære hytte.

Vi dig mindes, afskedsrunden;
det er dog så sært i grunden,
når vi tænker på de tider,
hvor dog livet fra os glider.
Hvor har dog så tit vi håbet
og kun høstet ekkoråbet.
Sådan er den tid henrunden,
kære, siden afskedsrunden.

Vi dig mindes, danske kvinde,
dig forglemme ingensinde,
langvejs borte i det fjerne,
ude vist vor ledestjerne
har du været, og herefter
vi af alle livsens kræfter
vil lovprise højt din ære,
sådan skal det altid være.

Uforsagt omkring vi vandre,
hvor dog livet sig forandre.
Søger lykken, tit vi finder
skuffelser, mens dagen svinder,
mindet giver lys og styrke.
Af de gode, gamle dage
minderne vi har tilbage.

Poul Kirk Nørregaard.

Kommer vi tilbage?

Vi dig elske, Danmark, moder; ;
tak for alle dine goder,
du, som gav os lyst og styrke,
ungdoms eventyr at dyrke,
rankens flugt mod hjemmet drage.
— Kommer vi tilbage? . . .

Vi dig elske, danske kvinde,
med dit smil og små kærminder,
du, som gav os lyst og kræfter,
lykkens hjul at løbe efter,
atter dig at favnetage.
— Kommer vi tilbage? . . .

Vi dig elske, kære moder,
dine drenge, piger, poder.
Kærlighed og elskovs lue
du i hjemmets gamle stue
med et kys i favn vi tage.
— Kommer vi tilbage? ...

Og vor kære, gamle fader,
dine stalde, dine lader,
føl og ko og kalv og grise
du os lærte alt at prise;
gode minder os ledsage.
— Kommer vi tilbage? ...

Over Bjerg og dybe dale,
rosenduft og nattergale,
figentræ og søde tomater,
indianer og mulatter;
skønne minder alle dage.
— Kommer vi tilbage? ...

Og ved Stillehavets kyster
kølned' eventyrets lyster.
Et vi aldrig så derude:
Is og sne og frossen rude.
Gode minder favnetage.
— Jeg kom glad tilbage.

Mit barndomshjem og min slægt

Når jeg nu vil prøve på at nedskrive lidt om, hvad jeg véd om min slægts fortid, da bliver det egentlig meget lidt. Hvorlænge »Nørgaard« har været i den nuværende families eje, véd jeg ikke noget om. Min bedstefader, Jens Andersen, har boet der som fæster af gården, som hørte til Dueholm gods. At min bedstefader har overtaget gården i fæste er ret sandsynlig. Min bedstemoder Ane er fra »Dalen« i Øster Jølby, min bedstefader Jens Andersen havde en broder — hvad han hed, husker jeg ikke — han var soldat i otte år. Jeg har et brev, som han havde skrevet, mens han var soldat i Flensborg. Brevet var skrevet i 1807. Det var meget godt skrevet og fortalte dels om livet som soldat, dels om, hvad han havde i vente som arv derhjemme. Brevet var i det hele meget interessant. (Det er af mig givet til museet i Nykøbing). Denne bedstefarbroder kom velbeholdent hjem og fik en gård i fæste i Hesselbjerg, hvor han blev gift, og flere af hans efterkommere lever der endnu. Min bedstefar og -Moder døde begge 84 år gamle. De efterlod Nørgaard til min fader, som fortsatte som fæster af gården en del år. Fæstemålet var dengang almindelig på livstid; men da det kom dertil, at godset skulle sælge gårdene til fæstebønderne, når den gamle fæstebonde døde, fik flere bønder travlt med at købe gården til deres søn, begrundet på, at den kunne købes så meget billigere, når det skete, inden den gamle døde. Min fader købte så »Nørgaard« fra Dueholm, omkring 1850, for 2000 rigsdaler i sølv. Havde han ventet, til hans fader var død, ville gården have kostet meget mere. Grunden dertil var, at den årlige afgift var så lille, at ejeren gerne ville sælge til den unge for kontant betaling. Til Nørgaard hørte der den gang et areal af ca. 80 tdr. bygsæde under plov samt 18 tdr. sæde kjærjord i Vesterkjær og 8 tdr. i Østerkjær samt ca. 13 tdr. i Tørholm, som var dels lyng og dels eng af ringe værdi. Siden købte far 12 tdr. bygsæde fra Anders Dissings gård, god jord, beliggende øst for Nørgaard, for 1200 rigsdaler. Efter alt dette var der da til Nørgaard et areal på ca. 140 tdr. bygsæde, hvoraf kun de 90 tdr. var under plov. Efter alt at dømme var de gamle fæstere i den gamle gård ret velhavende. Fæsteafgifterne var meget lille, nogle tønder korn og måske et par ungt kreaturer. Dog dertil kom hoveriarbejdet,

som var det mest trykkende; men folk var dengang så indlevet i det, at de trods slid og slæb også lavede lidt fest ud af hoveriet, særlig de unge, hvilket der blev fortalt mange historier om. Hoveriet var dog forhadet, men ophørte ved køb af gården. Det var kun få penge for så stor en ejendom, men tiderne var også ringe: stråtækkede huse og lerklinede vægge. Brændte mursten kendtes endnu ikke på landet. Ingen fæster ville så vidt muligt koste på bygningerne i hans levetid, da det kun kom godsejeren til gode. Da far havde købt gården, flyttede han lidt mod øst og opførte firelængede, grundmurede bygninger.

Fader var født 1810 (10. juni). Han var eneste søn og barn på gården. Far blev aldrig soldat, grundet på, at han var eneste søn, og loven var sådan, at en gårdejer eller fæster kunne tage een søn fri for soldatertjeneste, da han ansås for ikke at kunne undværes hjemme. Proprietær- og herregårdssønner var altid fri, og på den måde blev det næsten kun den fattige bondekarl, som måtte være soldat. Fader giftede sig, da han var 43 år gammel. Hvorfor han gik så længe som ugift, har jeg aldrig hørt ham udtale sig om. Far var en pæn, velbygget mand med et godt helbred og sikkert også, efter omtale, meget velhavende. Fader blev gift 1852 eller 1853. Han fik til kone ungpige Ane Kattrine Povlsdatter fra Tødsø, datter af afdøde gårdfæster Poul Kirk, efter hvem jeg er opkaldt. Den ældste af mine søskende er født i den gamle gård i Erslev, de øvrige, ialt 14, kom så til verden efterhånden i det nye stuehus, som også var ret rummeligt, hvad vel også var nødvendigt. Min bedstefader i Tødsø var, før han blev gift, hørsvinger, et navn, de gik under, som gav sig af med det håndværk. Høravl var dengang som nu ved at tage opsving, og staten lod nogle unge, oplyste mænd, hvoraf der nok ikke var mange, uddanne i høravl og tilberedning, og min bedstefader i Tødsø (som ung fra Erslev) fik uddannelse som hørsvinger. Han kom til Fyn for at lære kunsten. Han var født i Erslev Kirkegård. Han fik sig bygget et hus, så vidt jeg ved på et mindre jordlod fra gården, giftede sig og fortsatte en tid i sit håndværk, indtil han fik gård i fæste i Tødsø tilhørende Dueholm gods. Bedstefader døde kun 44 år gammel, vel nærmest af tuberkulose. De havde ialt 6 børn, 5 piger og een søn. Sønnen hed Mikkel, men døde kun 24 år gammel, også af tæring som faderen. Bedstemoder sad så tilbage med fem døtre, hvoraf den ældste blev min moder. Bedstemoder sad så som fæster i en faldefærdig og udpint gård i den yderste armod, hvorom jeg hørte megen tale. Men hun sled sig gennem nød og savn med sine piger og een karl eller daglejer. Jeg husker så godt min bedstemoder i Tødsø, og min moder har fortalt så meget om hendes unge dage, da deres fader var død, hvor de var fattige. De havde hverken korn eller penge, og der skulle efter skik og brug være stor begravelse, når manden var død, helst to dage. De havde ingen rug til finbrød til sådan en begravelse, ingen ting til penge og vel ingen kredit, og hvilken skam ville det ikke være, om de ikke

kunne føre denne sørgefest igennem som andre gårdfolk. Mor fortalte, at hendes mor gik om aftenen, da hendes mand var død, og bad til Gud om hjælp til så mange ting og om, hvor hun skulle få sin ruug fra til den store begravelse. Der kom en mand forbi hende og spurgte hende, hvorledes hun havde det i sin sorg. Manden var en velstående gårdfæster der fra byen. Hun udtalte da sin nød for ham, og enden på det blev, at han sagde, at hun kunne komme hen til ham i morgen og låne en rd. rug, og så vidste bedstemoder, at Vorherre havde hørt hendes bøn. Fra den yderste armod som enke og fæster fik hun ad åre velstand til huse, fik købt gården og sine fem døtre opdraget og bortgift, og de kom alle i gode stillinger. Jeg kan heller ikke lade være at omtale og nævne mine fem mostres navne såvel som deres mænds navne. De var alle gode, agtværdige mænd, som vi mindes med stor kærlighed. Den ældste, Ane Katrine Povlsdatter, som blev min moder, blev gift med Anders Jensen Nørgaard, den næste, moster Johanne, blev gift med en gårdejer Peder Chr. Krog i Bjørndrup, den tredie, Ane Elisabeth, gift med husmand og handelsmand Niels Pedersen i Tødsø, den fjerde, moster Sine, gift med gårdejer Peter Olesen, Tødsø, og den femte, moster Ane, blev gift med Peter Vestergaard, Tødsø. Der er vel ingen af de mange mennesker, jeg har truffet sammen med gennem et langt liv, jeg har savnet og længtes så meget efter som mine mostre. Hvor mindes jeg ikke de mange, mange gange, de tog imod os børn fra Nørgaard, når vi kom dertil i besøg og tit var der natten over. Der var jo fem mostre at besøge, og deres mænd tog lige så godt imod os. Jeg føler endnu, da jeg er ældre end nogle af dem blev, hvor megen tak jeg er dem skyldig. Ja, også nu efter at jeg selv har fået hjem og mange børn, hvoraf nogle af de ældste nåede at besøge de gamle mostre, blev jeg dem tak skyldig. Jeg var ikke nær alid, som jeg burde have været, og det både som barn og voksen, men også dér føler jeg hele mit liv igennem, hvor meget jeg har at fortryde.

Jeg skal kortelig skrive lidt om de 14 børn, som mine forældre havde sammen. Der var kun ni, som blev voksne, tre døde som små — jeg ved ikke eller husker ingen navne på dem. Den sidst fødte af de 11 blev omtrent 1 år gammel og hed Jens Kirk, dernæst døde Sidsel, 6 år gammel. De ni, som var tilbage, var alle af godt helbred, voksede til og blev efterhånden gifte og bosat på Mors. Da de nu er døde, så nær som tre, vil jeg nævne dem ved navn, samt deres mænds hjemsted. Den ældste var, som allerede nævnt, Ane Nørgaard, gift med Mads Lynggaard, enke efter tre års forløb, gift anden gang med Kresten Boel; havde i første ægteskab to børn og i andet ægteskab fire børn. Ane Nørgaard boede hele sit ægteskab i en gård i V. Assels. Ane Kirk blev gift med Poul Purup fra Tøving. De boede først en del år i hans fødegård i Tøving, men senere i

Familien i Nørsgaard, Erslev, 1870

en gård i Gullerup. De havde tilsammen seks børn, to piger og fire sønner. Jeg nævner dem efter alder. Den næste er Jens Nørsgaard. Jens byggede en gård på Nørsgaard Vangjord, ca. 42 tdr. bygsæde. Jens giftede sig med Maren Johnsen. Hun, som var datter af Jens Johnsen i Tødsø, var først gift med gård-ejer Mads Vester i Gullerup, med hvem hun havde to sønner. Mads døde efter få års ægteskab. Maren ægtede så Jens Nørsgaard. De boede så en del år, dels i Gullerup og dels i en gård i Tøving, men den længste tid i Fladelandgaard, Øster Assels; de havde een datter sammen. Den næste af mine søskende er Else Kirstine. Else har haft et ret bevæget liv, vist også både timeligt og åndeligt. Else blev gift tre gange, og så vidt jeg véd, var hun ret lykkelig i alle tre ægteskaber. Elses første mand var Anders Bukhave. Så vidt jeg husker var de begge tyve år, da de blev gift (Else måske 21). Anders Bukhave levede kun i tre år; de havde een søn. Elses anden mand var Ole Peder Overgaard, han havde gård i Tødsø. (Jeg glemte at nævne, at Else og Anders Bukhave boede, mens han levede, i en gård i Redsted). Ole Peder levede kun et års tid, og det kan siges om dem begge, Elses to mænd, at de var meget gode og agtværdige mænd. De døde begge af tuberkulose, hvilken sygdom de var kendeligt mærket af, før de blev gift. Else havde en søn sammen med Ole Peder, og hun sad så enke, måske tre år, giftede sig så tredje gang med Mads Kirk, som havde gård i Bjørndrup. De boede så i Bjørndrup nogle år, derefter i en gård i Andrup og

atter i en gård i Hvidbjerg og tilsidst i Præstbohus i Øster Jølby. Else og Mads Kirk havde 12 eller 14 børn, hvoraf de fleste lever. Else var mange år ret sygelig. De mange barnefødsler havde tilføjet hendes helbred svaghed, men hun ejede et ukueligt, godt humør, hvilket bar hende over så meget af både sorg og savn, inden hun døde. Den næste i rækken er Povl Kirk Nørgaard, hvis ret krogede liv allerede er omtalt. Dernæst følger Ane Elisabeth Nørgaard, gift med Peder Sandahl fra Erslev. De boede i Nørgaard, så længe han levede, hvorefter gården blev overdraget til en søn, og Elisabeth købte sig et hus i Erslev, hvor hun boede som enke en del år. Elisabeth og Peder Nørgaard (Sandahl) havde fem børn sammen, tre sønner og to døtre. Efter Ane Elisabeth kommer Mikkel Kristian Nørgaard. Mikkel blev uddannet til skomager i Nykøbing og blev tro ved sin læst i fem år, hvorefter han blev uddannet som mejerist og var ved mejeriet i ca. 12 år, men måtte opgive grundet på gigt og en benskade. Mikkel købte sig så en mindre landejendom i Storup og giftede sig med Johanne Johnsen (en søster til Jens Nørgaards kone). Mikkel blev efterhånden mere gigtvag, så han måtte sælge sin landejendom. Han købte sig så et hus i V. Assels, hvor hans kone døde efter omkring en halv snes års ægteskab. De havde ingen børn. Nu var Mikkel blevet op i årene, omkring de 70, og bentøjet var til lidt nytte; men så tog han fat på skomagerhåndværket igen, og da han ellers er legemlig stærk, har han opnået at få meget ud af, hvad han lærte som ung og har nu en stor kundekreds, der bringer ham rigeligt arbejde, og ved hvilket han føler sig i høj grad tilfreds. Dernæst kommer Peder Kristian Nørgaard. Peder Kristian har levet hele sit liv ved landbruget. Han blev gift med Maren Overgaard. De havde først en mindre landejendom i Ourup, solgte den og overtog så forpagtningen af Ljørslev præstegård, købte så Vestergård i Ljørslev, solgte den og boede efter køb af Kjeldgård i denne gård til kort før, Peder Kristian døde efter et strengt sygeleje. Den sidste i rækken af vi børn fra Nørgaard var Alfred Kato Nørgaard. Alfred var som dreng og fremdeles en velbegavet ung mand. Han blev gift med Dorthea Otilie Lavritsen. Hun var fra Thy. De købte en mindre ejendom i Erslev og fik efter seks års forløb fire børn. Alfred kom efterhånden til at lide af sindssyge, så de måtte afstå ejendommen.

Dermed slutter jeg så for det væsentligste, hvad jeg har at fortælle om vor slægt gennem et par menneskealdre.

Redegørelse for forhv. gårdejer Povl Kirk Nørgaards hustrus slægt

udarbejdet af hendes broder, lærer Søren Peter Toftshøj, Fredericia, januar 1945

Else Marie Katrine Sørensen er født i Villerslev skole i Thy 3/9 1875 som ældste barn af lærer Peder Sørensen og hustru Karen Lavridsen Toftdal.

Hun fik senere efterhånden 9 søskende, så at hele flokken blev på 7 piger og 3 drenge, og jeg, som blev ældste søn efter 5 piger forud, skal nu efter anmodning af hendes mand prøve at fortælle lidt om hendes slægt, da det er hendes mands agt nu i sit 85. år at samle nogle oplysninger om hendes og sin egen familie og deres forfædre.

Om hende selv skal jeg ikke fortælle ret meget, da jeg er sikker på, at hendes mand og børn véd langt mere om hende end jeg, der er så meget yngre, at hun var voksen og borte fra hjemmet, da jeg var blevet så stor, at jeg kunne skønne over begivenhederne og huske, hvad der foregik.

Dog vil jeg fremføre, at Marie altid har stået for mig som hovedpersonen inden for børneflokken, og at hun lige fra sin fødsel var genstand for en ganske særlig interesse og beundring fra sine forældres side. Utallige var de barnlige træk, som hendes far kunne fortælle om hendes klogskab og muntre sind fra hendes allerførste år, og da hun voksede til og kom i skole og viste et godt nemme, kom tanken om, at hun skulle gå ind i lærergerningen, som han selv agtede så højt.

Tidligt begyndte hun derfor at hjælpe ham i skolen, og da hun var konfirmeret, fortsatte hun dermed samtidig med, at hun forberedte sig til seminariet.

Senere var hun på Gyrrupgård i Thy, hvor hun underviste børnene og hjalp til i huset. Det var på den tid, da alle vi andre flyttede til Hem i Salling. Far havde nemlig pådraget sig en kronisk strubekatahr, der generede ham meget stærkt både i skole og kirke, og lægerne — selv den berømte dr. Heiberg i Viborg — kunne ikke hjælpe ham. Han søgte da sin afsked med pension og købte en gaard på ca. 20 tdr. land.

Inden længe kom Marie hjem til os andre i Hem, og dér stiftede hun bekendtskab med Marie Lavrsen, den senere højskolemor på Uldum, og det blev til et venskab, der varede resten af livet.

Marie L. var netop ved at uddanne sig til forskolelærerinde på Holms seminarium i Vejle, og det blev nu hurtigt bestemt, at søster Marie også skulle søge optagelse dér, så meget mere som Holm i sin tid havde forberedt far til seminariet som daværende lærer i Stryel skole, lidt vest for Jelling.

Jeg husker endnu så tydeligt, hvordan de to unge piger spadserede sammen i Hem og blev ved at følge hinanden hjem, fordi de ikke kunne blive færdige med at drøfte deres planer for fremtiden og alt det nye og interessante, de skulle gå ind til.

Senere husker jeg den glæde og festivitas, der altid fulgte, når Marie var hjemme i ferien, og navnlig for far var det en stor glæde at høre om hendes liv på seminariet, og Marie var en god fortæller.

Efter endt eksamen kom hun til Erslev som forskolelærerinde og mødte så der sin skæbne i form af Povl Nørgaard, der nylig var hjemkommet fra Amerika. De blev gift i Hem kirke af pastor Stensgaard, Balling, og de levede derefter et smukt og harmonisk ægteskab indtil Maries død i 1941; men derom må andre fortælle. Kun vil jeg sige, at det altid har været os søskende en stor glæde at gæste deres hjem i Gullerup og senere i Øster Jølby, hvor vi blev vidne til et sjældent godt forhold mellem mand, hustru og børn, og hvor Maries fromme, kærlige sind og hendes flittige og gode mand prægede livet.

Også fra Erslev har jeg gode minder om Marie. Hun var dér en afholdt lærerinde for de små, og hun havde sikkert særligt gode evner til at omgås dem. Nu blev det sine egne 12 børn, hun kom til at opdrage og delvis undervise, og det blev hende sikkert en rig og velsignet livsgerning, som hun blev taknemlig for, selv om den til tider var meget krævende.

Da jeg forleden sommer cyklede gennem Erslev, kom jeg til at tale med gårdejer Niels Ebbesen Svenningsen, som har kendt Marie lige fra hendes Erslevtid. Han sagde ganske uden foranledning fra min side: »Hun var et af de bedste mennesker, jeg har kendt«.

Med denne smukke udtalelse, som jeg glædede mig meget over, vil jeg slutte denne lille beretning og gå over til at tale om hendes slægt.

Peder Sørensen, far, er født 27/7 1844 i Toftthøj i Gadbjerg, ca. 6 km nord-vest for Jelling. Hans slægt stammer på fædrenes side fra Vonge, ca. 15 km nord for Jelling, hvor der omkring 1775 boede en bonde ved navn Søren Gravesen, der havde to sønner. Graves Sørensen, den ældste af disse, fars bedstefar, var født 1774 og var væver og fik desuden en lille gård på Toftthøj Mark. Broderen, der hed Peder Sørensen, var skrædder og fik tillige en gård i Kollemorten, og efter ham blev far opkaldt, og han forærede far et lommeur til 8 rigsdaler. Graves Sørensen var en blid og barnlig karakter, en from kristen og en ven af sang og eventyr, og når han sad ved sin væv, sang og fortalte han for sin lille sønnesøn. Han havde været soldat i de urolige år o. 1807 og var

Min hustru, ca. 2 år.

med på det mislykkede togt til Anholt i marts 1811 under major Melsted, der blev taget til fange af englænderne med alle sine folk og ført til England, hvor han ligesom Terje Vigen måtte sidde i »Prisonen«, til krigen var forbi. Han led meget under fangenskab og fortalte, at de fik vælling i et trup, som de måtte øse op med hænderne, og desuden fik de en pægl rom daglig. Hans kone, Else, måtte i de mange år alene sørge for hjem og børn, af hvilke der var 3, den ældste, Søren Gravesen, og to døtre, Mette Kirstine og Birthe Marie. Det har været svære år, men familien blev igen forenet og levede derefter i mange år med tak til Gud.

Søren Gravesen, f. 14/7 1805, der blev fars far, lærte både vævning og bondearbejdet, men hans store legemskræfter passede bedst for det sidste, og derfor arbejdede han mest ved mergel-, tørve- og brøndgravning. 1827 blev han soldat, infanterist, i København, og da rejsen derover var meget besværlig, blev han i København i 5 år for også at få manøvrerne fra hånden med det samme. Når han ikke var i tjeneste, arbejdede han hos en urtekræmmer. Der var hårde vilkår for den tids soldater, og navnlig, hvis de ikke havde råd til at stikke befalingsmændene en specie eller en kurv fødevarer af og til. Rotting og spidsrod anvendtes ofte, og råheden var stor. Af et slag af en officerssabel fik han en knude på lænden, som han led under resten af sit liv.

Da han efter soldatertjeneste kom hjem, havde en bissekræmmer med penge i posen, han hed Mads Nielsen, giftet sig med hans søster og fået gården, som

ellers var tiltænkt ham, og han måtte nu nøjes med 16 specier i arv. Denne Mads Nielsen sønnedatterdatter, Clara Jensen, blev i august 1921 gift med vor yngste broder, Olaf, i kirken i Jelling, hvor hendes far var købmand — to slægtsgrene fra samme stamme.

Farfar tog nu plads som avlskarl på Rugballegård ved Vejle og var dér i 3 år. Hos købmand Prip i Søndergade, Vejle, var der en lille rask kokkepige, som han syntes om, og hun blev hans hustru i foråret 1836.

Katrine Marie stammede fra en lille gård, der hed Baunhus i Hammer sogn. Hendes far hed Christian Kallesen Gutman Jørgensen og var fra Hjelsminde i Sønderjylland, og hendes mor, Kirstine Marie Markusdatter, var fra Holmsland ved Ringkøbing. De havde 7 børn ialt. Katrine Marie var livlig af sind og havde tillige måttet ud at tjene og havde haft mange pladser både i by og på land. Nu giftede de sig og flyttede ind hos de gamle forældre i et lille sted på Toftshøj Mark tæt ved fødegården, og ved slid og nøjsomhed klarede de sig. Han gik på dagleje, mens hun passede ejendommen, og med tiden blev der råd til at købe mere jord og bygge en gård op, som blev deres tre sønners barndomshjem.

Den ældste af deres sønner hed efter traditionen Graves Sørensen. Han blev en munter og livsglad mand, der holdt af musik og sang og dans. Han var ligesom sin næstældste broder med i krigen 1864. Blev derefter gift og overtog gården, hvor han blev boende resten af sit liv. Hans yngste søn, Søren Gravesen Sørensen, har nu gården og en stor børneflokk. En anden søn, Lars, er tømrermester i det nære Mølvang. En søster, Julie, blev gift med købmand Ebbe Møller i Jelling, hvis søn, Graves Møller, nu har forretningen, der ligger overfor Gorms Høj. En anden søster, Sørine, blev gift med en gårdejer i Smidstrup. De to søstre er døde, men alle fire søskende efterlader sig flere børn.

Den næste af deres sønner hed Christian Sørensen. Han var rolig og stilfærdig af gemyt, men en dygtig og god mand, der begyndte som møller og i flere år havde Drabæks Mølle ved Kolding i forpagtning. Senere blev han købmand i Gejsing ved Lunderskov, og sidst, efter at være blevet ret velhavende, købte han en større gård i Bækmarksbro ved Gørding, som nu ejes af hans søn, Søren Sørensen, der først var uddannet som kommis og i de unge år var en meget flot og livlig herre i Kolding. Hans broder Jens, der var sadelmager, døde som ung af tuberkulose, og to døtre, Anna og Petrea, blev gift med landmænd på Gørdingegnen. — Den yngste søn var så far.

I nogle erindringer, som han selv har nedskrevet fra sin ungdom indtil seminarietiden, og som jeg har hentet oplysninger fra også til det foregående, fortæller han om sit gode, kristelige barndomshjem og om sine flittige, nøjsomme og kærlige forældre. I 1849 husker han, at de kunne høre kanonerne tordne fra Fredericias volde, dér, hvor hans fremtidige hustrus far var med at

kæmpe som soldat. Han huskede også den frygtelige rædsel, der fulgte med rygtet om, at slaverne, det vil sige rugthusefangerne, var lukket ud af fængslerne i Rensborg af oprørerne og nu var på vejen op igennem Jylland og spredte skræk og død omkring sig.

1. maj 1857 kom han i sin første plads, hos gårdejer Søren Laursen i Jelling, for en sommerløn af 8 rigsdaler, 1 pd. uld og et par træsko. Han skulle passe 12 kreaturer og 8 får, og da marken stødte op til skoven, fik han en herlig legeplads i den. Det bedste var dog, at han kom i en god skole i Jelling, og dér rigtig fik lyst til at læse og lære. Det førte også til, at han senere kom til at gå til konfirmationsforberedelse hos seminarieforstander, pastor Svendsen, som gjorde et stærkt indtryk på ham og havde sin store andel i, at han besluttede at ville være lærer. 1. maj 1859 fik han en plads hos gårdejer Markus Jørgensen på Jelling Mark, en oplyst og åndelig interesseret mand, og dér begyndte han nu for alvor at forberede sig til seminariet om aftenen efter endt arbejde. Det kneb lidt med at få lov af forældrene til at læse, men da de så hans energi og hans brændende lyst, gav de efter. 1. november 1860 begyndte han at gå til forberedelse hos sørnævnte lærer R. J. Holm i Styvel skole sammen med 5 andre unge, men han blev den eneste af dem, der blev optaget. Der var mødt 100 til optagelsen i 1862, hvoraf de 32 blev optaget, og det var ikke mærkeligt, at glæden over, at det var lykkedes, var stor både hos ham selv og hans mor og brødre.

Inden den store glæde havde de dog alle haft en stor sorg, idet deres trofaste mand og far var død i 1860. Der var derefter blevet gjort skifte. Graves fik gården og sin mor på aftægt og de to brødre hver 400 rigsdaler.

Nu gjaldt det om at få disse penge til at række til 3 års seminariuddannelse. Det lykkedes ikke helt, men gælden blev kun på 400 kr., som blev betalt tilbage igen i løbet af få år, skønt lønnen som hjælpelærer kun var 200 kr. årlig og frit ophold.

På seminariet kom far igen under forstander Svendsens gode åndelige påvirkning, der satte dybe spor i hans modtagelige sind og blev af den allerstørste betydning for hans lærergerning og hele senere liv. Vor ulykkelige krig indtraf i hans seminarietid. Hans to brødre måtte med, og selv blev han sammen med hele styrken af seminarister udkommanderet til skansearbejde ved Vejle, en temmelig hård 3 dages strabads, som de dog bagefter tog med godt humør og fandt var en interessant oplevelse.

I 1865 blev han så dimitteret med 1. karakter og tog derefter plads som huslærer på gården Rosenlund i Kolding, hvor han var et år og havde det fornøjeligt og rart. Derefter blev han hjælpelærer i Sønbjerg i Thyholm, og i det følgende år soldat, infanterist, i Nyborg, hvor han efter rekruttiden kom til intendanturen og blev kammerat med Ingvor Bondesen, senere forfatter og

skoleinspektør i København, og denne blev hans gode ven gennem mange år. Hans soldatertid var ham sammen med de senere manøvrer ved Hald en oplevelse, han altid så tilbage på med stor glæde.

Endelig 1/11 1868 kom han til Villerslev i Thy, hvor han kom til at gøre sin egentlige livsgerning, først som hjælpelærer i 6 lange år, indtil den gamle lærer Jensen døde, og derefter i 19 år som lærer og kirkesanger.

En af hans elever, der selv blev lærer og var forberedt til seminariet af far, Kristian Kjær, Helsingør, skrev ved fars død om ham i »Folkeskolen« blandt andet: »Sørensen var en god lærer. Han læste meget, og frugten deraf kom undervisningen til gode. I Jelling havde han fået hjerte og sind opladt for det grundtvigske livssyn på kristendom og historie og for gennem mundtlig fremstilling og levende fortælling at gøre kundskabens rige tilgængeligt og tiltalende for børn. Han forlangte dog også, at vi børn skulle arbejde selv både med at læse salmevers, skriftsteder og geografi og i regning, dansk og skrivning, og sjuskeri tog han ikke imod. Vi sang ofte, gerne salmer og morgensange, bibelhistoriske og almindelig historiske og nationale sange, og vi fik tit historier«.

Ved siden af skolen deltog far ivrigt i sognets liv med sogneråd, mejeri, sparekasse og lignende, og i politik, hvor bølgernes ofte gik højt. Thy var dengang Højres faste borg, men far var ivrig venstremænd og Chr. Bergs parole: »Gå aldrig på akkord med uretten«, var også hans løsen. Han kom derfor ofte i modsætning til sognets mægtige. Vi havde så stor skolelod, at vi foruden køer og får også havde en jysk hest. Med den kørte far stolt med sognets husmænd til valg, men på offerdage hævnedes de gæve højremænd sig så ved kun at give mindst muligt til degnen.

I 1893 søgte som før fortalt far sin afsked, og vi flyttede til Hem, 5—6 km nordvest for Skive. Det var en dejlig gård, vi overtog, med Sallings fede muld og gode bygninger, især et rummeligt stuehus, hvori der før havde været husflidsskole ledet af den forrige ejer, Torp. Her var nok at tage fat på for alle os børn, og far arbejdede selv med, især i den store have, der havde hans interesse. Landbruget kunne dog måske nok undertiden volde ham besvær, og af og til længtes han vistnok efter lærergerningen, der var hans største interesse. Han kom i menighedsråd og skolekommission og kom en hel del sammen med egnens lærere og præster, og ofte kørte vi til møder i forsamlingshusene i Ramsing og Jebjerg, hvor højskolen også var målet for vore besøg, og hvor flere af mine søskende efterhånden blev elever. Vort hjem var præget af kristelig alvor, men også af munter sang og læsning af gode bøger, mens kortspil, spiritus og banden var bandlyst. Far læste hver dag bordbøn, og om søndagen læste mor tit en prædiken højt for os. Som lille dreng syntes jeg, disse var underligt lange.

På mine forældres eetårige bryllupsdag skrev far følgende lille digt til mor:

»Til lykke med året, som hurtigt svandt,
og tak for den lykke og glæde, jeg fandt
hos dig, som mig hjemmet har hygget.
Ja, du er min bedste lykkes smed; ;
i tro, i håb og i kærlighed
til Gud blev vort samliv bygget.
Lad verden kun lokke og friste os to,
den skal ikke rokke vor kristne tro,
så sandt som på Herren vi stole.
Mod hjemmet hisset med hånd i hånd
vi føres af hans den gode ånd
fra jordelivets trange skole«.

Det er som et program for hjemmet, og de stræbte ærligt efter at opfylde det, omend i menneskelig skrøbelighed.

Efter 14 års forløb blev de trætte af at tumle med bedriften i Hem, og de solgte derfor gården og flyttede til Struer, hvor de købte et hus med have i Tårngade nr. 9.

Her levede far endnu i 16 år, men hans bedste kraft både åndeligt og legemligt var brudt. Hans tid gik med læsning, violin- og fløjtespil og havearbejde. Børnenes og vennernes besøg var den bedste oplivelse, men verdenskrigen voldte vanskeligheder, fordi deres ikke altfor rigelige indtægter blev så udrøje. De sidste to til tre år var far tit meget sindsoprevet og vanskelig at passe, men mor var utrættelig i sin tålmodighed og omhu. Døden kom dog som en befrielse 4/1 1923 i hans 79. år.

»Et jævnt og muntert, virksomt liv — med øjet himmelvendt«, var afsluttet.

Mor, der hed *Karen Lavridsen Toftdal*, er født 20/7 1853, gift 9/10 1874 og død 1/12 1935. Hun stammer fra gården Toftdal i Villerslev sogn tæt ved kirken.

Desværre har far ikke fået nedskrevet noget om hendes slægt, og mor fortalte kun så lidt derom, så jeg er temmelig uvidende på det punkt. Ved tid og lejlighed kunne jeg godt lide at samle nogle oplysninger desangående, men foreløbig må jeg nøjes med, hvad jeg kan huske.

Hendes far hed Lars Toftdal, og hans slægt har sikkert boet i slægtsgården gennem mange år. Jeg antager, at hans far hed Kristen Toftdal og hans mor Dorthea, men det er kun fordi, disse navne er anvendt til deres børnebørn. Han, altså Lars T., havde en broder, der hed Per Toftdal, der boede i et hus-

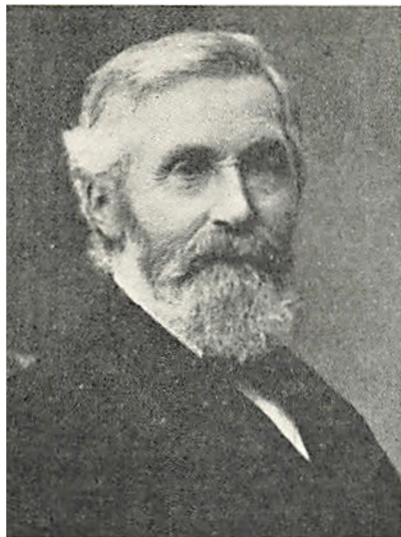
mandssted tæt ved Toftdal, som rimeligvis var skilt fra hovedgården. Per T., der blev gammel, havde mindst to børn, Kristen T., der fik husmandshjemmet efter sin far, og Dorthea T., der blev gift med mors broder Kristen og blev husmoder i Toftdal.

Lars Toftdal var en rolig og støt mand, som far altid har omtalt med den største ærbødighed. Nøjsom og arbejdsom var han, og han var, da han døde, en velstående mand. Han solgte et stort stykke af marken, hvorpå der byggedes en ny gård, der i mange år tilhørte Peter Hvidbjerg. Jeg véd, at han på sit sidste besøg i Villerslev skole sad med mig, der nylig var født i 1885, på sine knæ, så han må være død kort efter.

Mors mor hed Else Marie Uhrbrand og stammer fra en slægtsgård i Villerslev lidt syd for kirken. Hun er født 1813 og døde 1890. Om hendes slægt har jeg fået en stamtavle af en lærer Uhrbrand på Frederiksberg, som jeg tilfældigt traf en sommerferie i Julsminde.

Efter denne boede der i gården i Villerslev en mand ved navn Peder Jensen Uhrbrand (1691—1764). Navnet Uhrbrand har en fremmed klang, så slægtens stamfar er rimeligvis indvandret, måske fra Holland eller Flandern, men herom vides intet. Peder J. U. havde fire børn, hvoraf ældste søn Jens Pedersen Uhrbrand (1727—1796) fik gården. Denne mand havde ikke færre end 12 børn, hvoraf den næst yngste, Peder Uhrbrand (1784—1862), fik gården, og han blev mors bedstefader. Han havde 6 børn, hvoraf ¹⁾ Else Marie Uhrbrand, mors mor, var det ældste. Derefter følger ²⁾ Christian Uhrbrand (1815—1865), der var lærer i Væggerløse. Han havde 5 børn, hvoriblandt Sofus Uhrbrand, født 1859, der blev opdraget i Toftdal som mors plejebroder. Han lærte gartneriet og blev gartner på herregården Aastrup v. Tølløse. Han havde 2 børn, en søn og en datter, som blev gift med Lars U., hendes fætter, som arvede slægtsgården i Villerslev efter sin far. ³⁾ Jens U. (1817—86), gårdmand i Beersted, ⁴⁾ Lars U. (1821—91), der fik slægtsgården, ⁵⁾ Johanne U. (1823—1903), gift med gårdejer Anders Ramsgaard i Villerslev og endelig ⁶⁾ Peder U. (1827—1905), der fik en gård tæt ved skolen. Den sidste, som jeg bar avisen om til som lille purk, var en begavet og boglig interesseret mand, der vist gerne ville have studeret. Han havde 8 børn, hvoraf Christen U. blev lærer, efter at han var forberedt til seminariet af far. Han blev lærer i Harridslev. En anden søn Peder U. fik slægtsgården, der derefter gik i arv til hans søn Lars, der før er nævnt. En tredje søn, Christian U., fik sin fars gård.

Else Marie U. blev altså gift med Lars Toftdal, og hun overlevede ham i nogle år. Jeg husker hende fra 1888, da hun var oppe i skolen for at passe os børn, mens far og mor var i København til verdensudstillingen; hun gav mig nemlig smæk, fordi jeg ikke ville ligge stille i sengen. Hun var vistnok en meget flittig og sparsommelig kone, der krævede meget arbejde af sine børn.

*Lærer Peder Sørensen.
min hustrus fader.*

*Karen Sørensen, født Toftdahl.
min hustrus moder.*

Mor har aldrig fortalt noget videre om hende, men efter børnene at dømme, har hjemmet i Toftdal været præget af dyb kristelig alvor og retsind.

Den ældste søn var Kristen Toftdal, der blev gift med sin kusine Dorthea, som før nævnt. Deres hjem blev det, som vi børn kom mest i næst efter vort eget, og vi blev altid mødt med en usædvanlig gæstfrihed og godhed. Kristen T. var en klog og dygtig mand, der i en hel menneskealder var sognerådsformand og i skatterådet. Han var konservativ og holdt alle gode familietraditioner i hævd. Dorthea mødte os altid med sit venlige smil og var især glad for små børn. De fik en datter, Marie, der blev gift med Peder Nørgaard fra Erslev, en brodersøn af søster Mariens mand, hvorved de to slægter påny kom i forbindelse med hinanden. Peder Nørgaard og Marie har to døtre, Ingeborg og Dorthea, og Ingeborg er forlovet med en ung mand fra den gård, hvis mark i sin tid blev skilt ud fra Toftdal.

Lars og Else Marie Toftdal havde foruden sønnen Kristen to døtre, Dorthea, der døde som ung, og Karen, der altså blev vor mor, idet hun blev gift med læreren i sognet.

Hun var dengang kun 21 år og havde kun været hjemme fra en kort tid på højskole i nærheden. Hun talte tit senere om, at hun var altfor ung og uerfaren og havde set for lidt til selv at blive husmoder, men far var jo 30 år og længtes efter at få sit eget hjem. Og fra det øjeblik, de blev gift, blev dette hjem mors

et og alt. Få kvinder er vist i den grad gået op i sit kald som hustru og mor som hun. Hele sin tid og al sin kraft ofrede hun på mand og børn. Tit var kravene så store fra den store børneflokk, at hun var ved at segne under dem, men hun holdt ud og nåede endda at blive en gammel kone på 82 år, inden hun døde. Det stille, flittige, fromme liv var hendes ideal, og selskabelighed, bygang, rejser og lignende satte hun meget lidt pris på, så far, der gerne ville ud, ofte måtte tage af sted alene. Altid formanede hun os børn til at være tro i vor daglige lille gerning, være hjælpsomme og gode mod hinanden. Derimod opfordrede hun os ikke til at søge at erhverve kundskaber og dygtighed og til at udvikle vore evner, men til at være beskedne i vore krav til livet. Hun forstod at holde os sammen omkring hjemmet og forsøgte at holde verdens ondskab og råhed borte fra os så længe som muligt, og altid fandt vi i hende en trofast hjælper og beskytter.

Far derimod var interesseret i livet omkring sig og ville gerne fylde hjemmet med sang, læsning og samtaler om tidens brændende spørgsmål, og han forstod at trække folk til huse, der havde åndelige interesser og kunne løfte stemningen lidt ud over det mest jordbundne dagligdags.

De udfyldte således hinanden ganske udmærket, og vi søskende kan vist let være enige om, at vi havde et dejligt barndomshjem, som blev af den allerstørste betydning for hele vort fremtidige liv.

Og så er der nu kun tilbage at give en kort fortegnelse over deres børn, vi 10 søskende.

1. *Else Marie Katrine Nørgaard*, f. 1875, gift 1898, død 1941, er udførligt omtalt tidligere, og hendes 12 børn tilkommer det ikke mig at fortælle om.

2. *Lavra Tofsdal (Spørensens) Bangsgaard*, f. 1/4 1877, gift 8/8 1907 med Peder Christian Bangsgaard. Bor i en gård i Tygstrup i Vestervig og har 7 børn som følger:

1. Anna, gift med en tømrer i København.

2. Karen, gift med en vognmand i Københavns omegn.

3. Kristian, avlskarl hjemme.

4. Peder, student, arbejder ved gartneriet, også i nærheden af København.

5. Dorteia, er husbestyrerinde hos en lægefamilie i København og har været der i mange år.

6. Dagny, er hjælper i butik hos en bager i Hurup.

7. Olaf, karl i et gartneri i Københavns omegn.

3. *Katrine*, f. 2/1 1879, død 1/10 1903, var husbestyrerinde hos lærer Høst i Tyrsting; døde af tuberkulose.

4. *Dorteia Christiane Spørensens*, f. 17/3 1881, passede sine gamle forældre i Struer i mange år, nu husbestyrerinde i Vejle.

5. *Amalie Uhrbrand (Sørensen) Nielsen*, f. 24/5 1883, gift med sadelmager Nielsen, Nykøbing Mors, blev tidlig enke, 2 børn, nemlig:

1. Georg Nielsen, realeks., direktør for Æbeltoft Svineslagteri, gift, 2 børn.
2. Ejner Nielsen, realeks., assistent i Morsø Bank i Nykøbing.

6. *Søren Peter Tofthøj* (navneforandring), f. 30/8 1885, gift 18/10 1914 med lærerinde Marie Magdalene, f. Jensen, fra Horsens. Lærereksamen fra Jelling 1908, lærer i Fredericia 1/6 1910, handelsskoleforstander fra 1932. 2 børn:

1. Erik Tofthøj, student 1934, cand. jur. 1940, sekretær i justitsministeriet 1942.
2. Axel Tofthøj, student 1943, stud. jur.

7. *Thora Johanne (Sørensen) Tofthøj*, navneforandring, f. 8/7 1888, død 8/8 1937. Forskolelærerindeeksamen fra Varde 1907, lærerinde i Juelsminde til sin død.

8. *Karen Petrea Jensen*, f. 1/12 1890, gift 1/12 1920 med barber Henrik C. Jensen, Hatting, nu Horsens, 2 børn:

1. Arne Tofthøj Jensen, realeks., kontoruddannelse i jern- og stålforretning i Horsens, senere kontorist i Randers.
2. Aksel Tofthøj Jensen, realeks., kontoruddannelse i uldwarefabrik i Horsens, senere kontorist i Grenaa Dampvæveri.

9. *Lavrits Tofsdal Sørensen*, f. 10/8 1893, lært urmagerhåndværket i Struer, ført en omflakkende tilværelse, senere i København gennem mange år.

10. *Olaf Frederik Tofthøj* (navneforandring), født 6/7 1896, realeksamen fra Struer realskole, lærereksamen fra Jelling 1918, lærer i Vejgaard ved Aalborg, gift 9/8 1921 med Clara Jensen fra Jelling. 2 børn, nemlig:

1. Birgit Tofthøj, student 1943, ansat i Landmandsbankafdelingen i Aalborg.
2. Per Tofthøj, elev på gymnasiet i Aalborg.

Hermed slutter jeg så denne redegørelse, som jeg håber i nogen grad vil interessere min kære afdøde søsters talrige efterkommere. Æret være hendes minde.

Lad mig kun flagre hen som blad i høst,
når du mit land, min stamme frit må leve
og skønne sange på den danske røst
må frie, stærke sjæle gennembæve.

Jeppe Aakjær.

Fredericia i januar 1945.

Søren Peter Tofthøj.

Tipoldefar Graves Sørensens

MORGENBØN

før han gik i væven. (Født 1774).

Nu står jeg op i Herrens navn
og takker Gud, som i sin favn
lod mig så salig hvile.
Den ganske nat fra synd og død,
fra ild og vand, fra fjendenød,
fra Satans morderpile.
Mit nattetøj jeg lægger hen
og dagens dragt jeg mig igen
begynder at iklæde.
Affør mig, Jesus, mørkets ham,
og lad mig over syndens skam
din hvide kjortel brede.
Lad mig din hjælp og nåde få,
din englevagt lad hos mig stå,
din gode ånd mig styrke,
så jeg med helbred, lys og ro
som barn må ved dit hjerte bo
til aftenstundens mørke.
Gud giv os i din kirke fred,
lad hos os nåden blive ved;
giv sande lærdoms tro,
giv lykke, fred og ro.
Velsign vor konges hus.
Skån os for pest og død,
for krig og hungersnød.
Velsign du land og vand
og hver udi sin stand. Amen!

Morfars farfar.

Vore børn

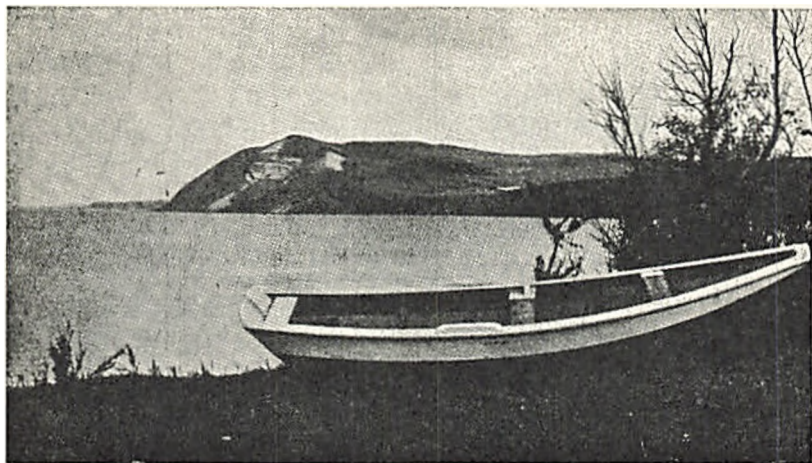
Jeg vil nu i det efterfølgende nævne mine 12 børns navne, deres fødselsår og dato og deres nuværende opholdssted.

1. *Karen Nørgaard*, født 29. maj 1899. Sygeplejeelev på Skive sygehus fra året 1923. Nu hjemmesygeplejerske i Øster Ulslev, Lolland.
2. *Anna Katrine Povlsdatter Nørgaard*, født den 9. marts 1901. Nu husbestyrerinde hos lærer Skyum, Erslev skole.
3. *Peder Nørgaard*, født 6. juni 1902. Overtog hjemmet i Gullerup 1931. Gift med Ingrid Sandal Toft den 8. oktober 1931 (født 29. september 1905).
Børn: Elisabeth Nørgaard, født 27. januar 1935.
Hans Nørgaard, født 17. december 1944.
4. *Kathrine Vigfussen*, født Nørgaard, født 28. marts 1904. Fotografelev i Rask-Mølle fra 1927. Gift 25. december 1938 med tømrermester Thomas Vigfussen, Reykjavik, født 24. juni 1904.
Børn: Else Marie Thomasdotter, født 26. februar 1940.
Gudbjærk Thomasdotter, født 7. april 1942.
5. *Elisabeth Nørgaard*, født 24. maj 1905, død 26. februar 1923.
6. *Ellen Margrethe Gaarde*, født Nørgaard, født 24. september 1906. Gift den 7. februar 1930 med gårdejer Jørgen Gaarde, Uhre pr. Vejle, født 17. september 1884.
Børn: Kirstine Gaarde, født 23. oktober 1930.
Marie Gaarde, født 22. marts 1932.
Else Nørgaard Gaarde, født 6. september 1933.
Lars Gaarde, født 14. november 1935.
Karen Garde, født 1. maj 1938.
7. *Andrea Kristine Andersen*, født Nørgaard, født 27. februar 1908. Gift den 27. december 1935 med gartner Leif Andersen, Sengeløse pr. Taastrup, født 12. februar 1908.

Børn: Rita Andersen, født 7. april 1940.

Else Marie Nørgaard Andersen, født juli 1943.

8. *Ingeborg Sandal Toft*, født Nørgaard, født den 25 september 1909. Gift den 24. juni 1938 med landmand Henning Sandal Toft, Redsted, Mors, født 1. august 1909.
Barn: Peder Sandal Toft, født 18. februar 1940.
9. *Anders Nørgaard*, født den 12. oktober 1911, død den 26. maj 1916.
10. *Dorthea Kristine Toftdal Vestergaard*, født Nørgaard, født den 1. marts 1913. Gift den 8. maj 1943 med karetmager Kristian Vestergaard, Øster Jølby, Mors, født den 30. december 1902.
Barn: Marie Vestergaard, født den 18. januar 1944.
11. *Kristen Toftdal Nørgaard*, født 21. marts 1914. For tiden elev på St. Restrup Husmandsskole.
12. *Marie Povline Nørgaard*, født den 3. september 1915, død 14. august 1920.

Tilbageblik

Kære Karen!

Ja, således kalder jeg de linier, jeg nu vil prøve på at nedskrive. Og jeg har mange tilbageblik, kan du vel nok forstå; men det er jo ikke min skik hverken at nedskrive eller udtale dem. Dog, nu vil jeg gøre en undtagelse og sende dig nogle af mine strøtanker, mens jeg endnu er i stand til at skrive nogenlunde læseligt, hvilket jeg mærker er i stærk tilbagegang. Dorthea er i eftermiddag hos Anna til hendes fødselsdag, og hvad jeg her prøver at meddele dig, synes jeg, hun skal være så nogenlunde udenfor. — Det kan ikke forundre dig, at Dortheas forlovelse og fremtidige stilling tænker jeg ikke så lidt på, selv om jeg er glad for det endnu og tror også vedblivende at blive det *»så alligevel«* — også dernæst mig selv, for hvem jeg dog nu slet ikke ængstes.

Du vil let kunne forstå, når jeg nu så tit tænker på Dortheas og Chr. Vgs forestående bryllup, da kommer tankerne fra min ungdom tilbage, og de giver mig minder. Nogle kan være mørke nok; men de fleste er dog lyse og skønne at dvæle ved, hvorfor jeg helst dvæler lidt ved de lyse minder og atter og atter kalder dem tilbage.

Jeg vil begynde med at fortælle lidt om den dag, jeg gik i land i Nykøbing efter at have været borte i 9 år. Det var et af de skønneste øjeblikke, jeg har oplevet. På broen stod Peder Nørgaard og søster Elisabeth, men lidt afsides stod min kære moder og den lille Anders Nørgaard. Jeg gik straks hen til

moder og gav hende et kys på hendes gamle mund, og jeg tror nok, at det var første gang, at jeg har kysset moder. Det var nemlig ikke skik i mit barndomshjem at kysse vore forældre — og det var særlig en glæde at se moder så uforandret. Moder var nok lige så glad som jeg, hun sagde det ikke; men jeg kunne skønne det på hende. Jeg hørte siden, at hun havde sagt, at hun frygtede, at hun dårligt kunne kende mig igen, og, havde hun sagt: »Han var næsten den samme som før«.

Så vil jeg nu, da jeg, som alt sagt, atter skal have en af mine døtre gift, fortælle lidt om mig selv og min Marie. — Jeg mindes dengang, Marie og jeg blev enige om at leve sammen i et fælles hjem. En dag — for at tale i billeder — tog vi hinanden i hånden og drog ud over land og by for at finde en plads, hvor vi syntes, det kunne være skønt at sætte bo. Hvor underligt det end lød, og hvor stor kritikken end blev, så standsede vi nede i Gullerup bakker. Vi stod på en brink og så til alle sider. Mod øst så vi Flade bakker med Hanklit og Salgjerhøj i baggrunden, mod syd Bjergby, mod sydvest Faartoft med de skiftende tage og bakkedrag og de store bøndergårde spredt ud over de frodige marker. Vi så vel, at jorderne var af tung og leret art og at det ville koste sved og møje at dyrke den; men vi så også, at korn, græs og rodfrugt groede frodigt, og vi syntes straks godt om egnen, og det gik os, som det gik så tit: Vi blev let enige. Jeg sagde til hende: »Lille du, skal vi ikke blive her?« Og hun svarede

Marie Nørgaard, Jødt Sørensen.

Povl Kirk Nørgaard.

med et: »Ja, skal vi ikke?« Sådan gik det til, at vi kom til at bo i Gullerup, og jeg kan sige for os begge, at vi fortrød det aldrig, hvilket vi tit har bekræftet overfor hinanden. Vi købte så en lille gård med gamle bygninger og ret forsømte marker. En gammel mand på 84 år og hans gamle husholderske skulle blive og bebo det meste af stuehuset, og de skulle have den nødvendige daglige mælk, ellers intet. Den gamle var nemlig meget velhavende. De to skulle blive der, så længe Jacob levede. Moder og jeg måtte så indrette en lille lejlighed i den østre ende af stuehuset. Det var jo noget indskrænket, men dog ret hyggeligt, med dagligstue, sovekammer og et ret godt køkken. Vi ventede på, at det ikke skulle vare så længe, før gamle fader Jacob døde, og sådan gik det; han døde efter trekvart år. Vi var glade for de to gamle mennesker, og moder havde vist både gavn og glæde af gamle Hanne, så ung og uerfaren moder var til at begynde med. Der var jo nok at tage fat på i det gamle bosted. Der var grønt græs på gårdspladsen, og dér plejede gæssene at stå om sommeren, sagde Hanne. Blomster var der ikke og langt mindre antydning af have eller kålgård, og der fandtes ikke så meget som en gammel pil eller et hyldetræ ved husene. I den lille lejlighed, som vi beboede det første år, var vort første barn født.

Jeg vil nu springe over et tidsrum på en halv snes år. Vi havde i dette tidsrum fået en stor børneflokk, som gav os megen glæde og mange bekymringer, og tit med både lange og strenge sygelejer for moder. Men børneflokken vok-

seede til i sundhed og legemlig styrke. Vi havde ikke meget at begynde, men held og lykke var med os, så vi havde, omend lidt, så dog altid nok til føde og klæder. Jeg tænker endnu efter så mange års forløb ofte på en fattig friskolelærer, Morten Jensen. Han var noget af en digter og skrev mange vers og eventyr. Et af Morten Jensens vers vil jeg altid huske, da jeg syntes, at det passede lidt på mig selv. Det lød således:

Og når jeg derude blev skuffet og så,
at jeg var den lille og fattige stakkel,
når jeg så kom hjem til den fattige vraa,
da skete der gerne et lille mirakel.
Drengene gynged',
og pigerne synged'
i takt og i kor med deres kærlige mor,
— så blev jeg glad!

Jeg tager Morten Jensens vers til forbillede for mig selv. — Jeg mindes en dag, hvor jeg hen mod aften spændte hestene fra ploven nede på Møllebjerg bakker. Det var besværlig både for heste og karl. — Jeg drev ned på vejen hjemefter. Vi var sikkert alle tre meget trætte og som sådan i dårligt humør, og for mit vedkommende ved slige lejligheder var tankerne ikke heller lyse. Jeg drev ind i gården, hen imod stalddøren, hvor jeg plejede at holde for at tage tøjet af hestene. Jeg plejede næsten helt mekanisk at se mig om, hen mod stuehuset — og var der ikke omtrent et ansigt bag hver rude i dagligstuen? »Far er kommet hjem!« hørte jeg, de råbte, og et øjeblik efter fløj yderdøren op, og en flok, et sted mellem et halvt og et helt dusin, rumlede ud af døren. De råber i kor: »Far, mor er ved at bage klejner, og vi har fået hver een!«

Karen siger: »Å! Far, den bette kalv er sprungen oven ud af bøvlen, vi kunne umuligt få den ind igen, den render nu nede i æ laae«.

Anna siger: »Katrine har jaget den høne af reden, der skulle få kyllinger i morgen«.

Katrine siger: »Far, det var Ellens skyld, hun ville, vi skulle se, om den ikke var begyndt at få nogle«.

Far siger: »Men hvor er Peder, han plejer at være den første, der kommer og hjælper mig hestene i stald«.

Karen siger: »Vi skulle lege, men Peder faldt i kold hen i grebningen — og som han så ud, og så gav vi os alle til at le ad ham, og så blev Peder så gal. — jeg tror nok, han er inde og kom i nøj ræn klæjt«.

Vi fik hestene i bås. Peder havde givet foder i forvejen. Vi skulle så ind; vi skulle som så tit før løbe om kap fra stalddøren til bryggersdøren. Nogle

af os faldt vel omkuld på halvvejen, men ind kom vi, ind i køkkenet, og der stod så moder med sine klejner og sit kærlige smil, og så blev jeg glad. — Jeg mindes noget af en bryllupssang, som jeg hørte, mens jeg var på Fyn. Det var fra en herregård, hvor datteren — en adelig dame — blev kæreste med herskabets tjener. Det er jo næsten utænkeligt; men de unge holdt fast ved hinanden, og de blev gift. Den unge pige skrev selv en sang til deres bryllup, hvoraf jeg husker lidt, som lød således:

To må vi være, om livet skal lykkes,
to, når vor kærligheds tempel skal bygges,
to, når det stormer, og to i det stille,
to for at kunne, og to for at ville,
to må vi være, når verden vil true,
to for tilsammen mod himlen at skue.

Jeg husker et vers fra en anden bryllupssang af en præst i Ebeltoft til hans svigerdatter, Thyra Jensen, hvis navn er kendt nok. Den gamle pastor Jensen skrev:

Datter min, lær dig det i tide:
Syng bort al hans kval og kvide,
syng ham glad.

Og jeg ville så inderligt håbe, at I to, Dorthea og Kristian, ret må forstå, hvadenten det er storm eller stille, hvad det betyder at være to — og ikke mindst, når verden vil true, at I står sammen og i fælles tro kan se opad, hvorhjælpen skal komme, og at Dorthea kan synge, når Kristian kommer til hus nedbøjet og tung i sind, da bliver også han glad.

Mors fødselsdag

Mor! I dag hun bliver tres,
smiler glad og veltilfreds,
sætter op så smukt sit hår,
får en ekstra kaffetår.

Børneflokken den blev stor,
fælles fryd for far og mor,
ved vort arbejde', i vor drøm,
glæde gennem tårestrøm.

Så til lykke, lille mor,
du er lille, dog så stor,
hvad du byder os i dag,
nyder vi med velbehag.

I en sval september-stund
i vor kære Gullerup Lund,
havens frugt og blomsterbed,
aften giver ro og fred.

Hendes gamle, tro gemal
synes selv, han er en ka'!;
men det gik, som mest det går,
mutter overtaget får!

Tiden gik med raske fjed,
far og mor gled sagte med,
bygged' på det hus, som står
længe efter, alt forgår.

Far i dag bestemme må,
hvad til middag vi må få,
risengrød og gåsebryst
og den gamle gubbes lyst.

Nu i livets sidste stund
hovedet hviler sig til blund,
drømmer om de gyldne år,
det, vi af Vorherre får.

Men det gik, som alt er sagt,
far han fik, hvad mor har bagt,
men desserten, den var — tys! —
endte med et hverdags kys.

Første vers skrevet i Ø. Jølby den 3. september 1935; de øvrige på
Durup Hvilehjem 1944.

Erindring

Bliv hos mig, kære Herre Krist,
når det mod dagen gryer,
er du hos mig, så ved jeg vist,
det onde fra mig flyer.

Jeg er en stakkel, ved jeg godt,
og går omkring på krykker,
men pynter dog mig selv lidt flot
med mange sære nykker.

Jeg er en krøbling her på jord,
kan meget lidt kun magte,
dog, krummer fra Vorherres bord
er ikke at foragte.

Min første ungdom, den svandt he
i kådhed og i smerte,
men dog af håb der var en gnist
tilbage i mit hjerte.

Man sagde i mit hjem og by,
at Poul han ikke duede,
så gik jeg stille hjem i ly
med gråd bag frosne rude.

Så fik jeg nye klæder på,
smed bort de gamle klude,
snart i et fremmed' land je gstod
og faldt til ro derude.

Jeg red på lykkens ganger ud,
i håb med frie tanker,
dog, inden længe kom der bud
fra modgangs skjulte ranker.

Og der gik mange gode år,
for fortids-brist at glemme,
dog efter vinter kommer vår,
snart stod jeg atter hjemme.

Jeg fæstede' brud og satte bo,
og freden var til stede.
Om sorg og glæde var vi to,
og om den fælles rede.

Mit sengebånd!

Mit kære, gamle sengebånd,
du er til støtte i min hånd,
når jeg mig letter for at få
min havregrød med sukker på.

Hun redte til mig faders seng,
og jeg var hendes gamle dreng,
så tog jeg stille i min hånd
min faders gamle sengebånd.

Jeg sikkert aldrig glemme kan,
da jeg kom hjem fra fremmed land
så gik jeg til min moders hjem,
hvor gamle minder kaldtes frem.

Jeg går de gamles vante vej,
og gensyns håb mig svigter ej,
og tror til sidst at få i hånd
et nyt og bedre »sengebånd« —

Skrevet af *Poul Kirk Nørgaard*, hvilehjemmet i Durup, december 1944.

På troens grund

På hvilken grund blev troen lagt?
På sandhed — ærlighed giv agt!
Når jeg står op og går til ro,
jeg be'r, o, giv mig mere tro.

Jo, du kan lidt af alt;
en tolder stille til mig hvisker:
Du er en gammel pjalt.

Når jeg går hen ad ensom sti,
og nogle kommer mig forbi:
en farisær, som til mig sledsker:

Mit hverdags-liv er ingen fest,
jeg venter på en en skumrings-gæst,
jeg flyder på så dybt et vand,
o, Jesus, hjælp mig frelst i land.

Skrevet af *Poul Kirk Nørgaard*, hvilehjemmet i Durup, 1. januar 1945.

Den sidste krans

Den sidste krans på moders grav,
en tåre i mit øje,
så tog jeg op min vandringsstav,
med sigte mod det høje.

Elisabeth tog din hånd i sin
for sammen hjem at drage.
O, kære barn, tag også min,
jeg ene står tilbage.

Og du forlod mig, lille mor,
til bøn for de forsatte.
Jeg ville gå i dine spor,
men kunne ej det magte.

Gud tørre vil den tåre bort,
som dugget har mit øje,
og hjælpe mig at vandre fort
med blikket mod det høje.

Durup Hvilehjem, januar 1945.

P. K. N.

Påskens sol

Snart skinner atter påskens sol
og bringer lys fra pol til pol;
den vidner om det øjeblik,
da Kristus ud af graven gik.

Og I, som gå på kirkesti,
går ikke hvermands dør forbi.
De gamle, syg i seng og stol,
hjælp, også de får påskesol.

Og kirkeklokkens kimeslag,
fremkaldt af påskens store dag,
nu gamle, unge, store, små
til kirkens påskefest hengå.

Og nu i påske-morgenstund
vi takker Gud af hjertens grund.
Vi beder stille om at få
lidt påskefred at hvile på.

Vogterdrengens sorg og sang

I forårstidens lærkefest,
i efterårets regn og blæst,
i mine første drengear
jeg skulle vogte faders får.

Jeg fik min davre, ak og ve,
en tåre dryppet' i min ske.
Min moder strøg mig på min kind,
hun ville lette barnets sind.

Min fader kaldte: Povel, min dreng,
kan du nu kravle af din seng
og få lidt davre — helst lidt »snaar«,
nu skal du ud med lam og får.

Jeg sagde: Mor, dengang i fjor
for første gang jeg vogted' får,
Mads Vædder bukked' mig omkuld,
han var så ond og lunefuld.

Og der var store Sidsels får,
med lange øren, tynde lår.
Når Mads og Sidsel fulgtes ad,
så var jeg aldrig rigtig glad.

En moders kys på drengens kind,
det glemmes aldrig i hans sind.
Min frygt for Væddermads og trolde
forsvandt ved moders: »Gud i vold!«

Mor hjalp mig i min gamle frak';
jeg tænker knap, jeg fik sagt tak.
Nu takker jeg med mange fold
for kære moders »Gud i vold«. —

Jeg fik til trøst en kaffetår
af samme slags, som mor hun får.
En 'stor styk' sukker i min lom',
da fader råbte: »Stræb å kom!«

Jeg drev af sted med lam og får
mod nord fra både hjem og gård.
En hyrdepisk, den allerbedst'
en hasselkæp til ridehest.

Der kom en tid, da jeg blev stor
og rejste bort fra far og mor.
Men aldrig vi forglemme må,
hvad de os gav, da vi var små.

På troens grund

Og kunne jeg den lykke få
med barnlig smil at favne; ;
hvorfor jeg længe leve må? —
vel for mig selv at gavne? ? —
Hvad barnets øje tidlig så,
en olding tror engang at nå.

Og bliver vejen lang og tung
de sidste mørke dage;
vi husker ordet: »Evig ung« —
da vejres bort vor klage.
Fra sottesengens hvilested
vi skimter lys — en evig fred.

Poul Kirk Nørgaard.

Ensomme stunder

Til tider går jeg lidt omkring
på åndens dunkle veje.
Jeg fandt så lidt, snart ingenting,
som syntes værd at eje?
Et lille trug har stor værdi
for hungrig sjæl, som går forbi.

Og var jeg blot i Mamrelund? —
Lidt mindre tungt at døje
og vågnet' op en morgenrund,
så blus på håbets høje .
En himmel i det fjerne.
Vor længsel, håbets stjerne.

Poul Kirk Nørgaard.

MINDEORD

1898 - 14. august 1946

Nu går jeg alene! —
før da var vi to.
Disse triste tanker
gi'r mig sjældnen ro.

I de fjerne egne
blev mig tiden lang;
søgte alle vegne,
fandt dog hjem engang.

I min moders stue
den »fortabte« dreng
er vel let at kue? —
Redte far's seng.

Jeg fandt mig snart til rette.
Sol stod op i øst.
Jeg fandt mer' end dette
for mit svage bryst.

Jeg fandt sandt at sige,
tro mig om I kan?
den allerbedste pige
i hele Danmarks land.

Hun gav mig hånd og hjerte,
og alle lænker brast.
Hun gav mig fryd for smerte.
Min ed står evig fast.

Læg ni gange ti til otte,
da hented' jeg min brud.
Nu er du død og borte;
dit timeglas randt ud.

Du blev vor mor for evig;
en fælles børneflok.
Vil himlen dem velsigne
på jord, så har jeg nok.

Jeg går, til tiden kommer,
og søger fred og ro.
Vi venter på vor sommer,
så er vi atter to.

Povl Kirk Nørgaard.

Jeg skrev det ned i Huj og Hast,
mens tankerne holdt minder fast.
Om end lidt spag i form og ord,
det minder dog om fædres spor.

Povl Kirk Nørgaard.